DIPLOMADO EN LECTURA Y PRODUCCIÓN
DE TEXTO EN MOJEÑO IGNACIANO

PRIMERA VERSIÓN 2013

VITUKAKENEANA VITI INASIANUANA

INVESTIGACIONES DE SABERES Y CONOCIMIENTOS
EN MOJEÑO IGNACIANO

FUNPROEIB Andes
PROEIB Andes

CEPOIM

UMSS

SAIH | El Fondo de Asistencia Internacional de los Estudiantes y Académicos Noruegos

FUNPROEIB Andes

Director: Guido Machaca Benito

Administradora: Nohemí Mengoa Panclas

Coordinadora del diplomado: Delia Gutierrez Villca

Edición:

Estanislao Muiva Noza

Lucia Yaca Noza

Fotografía portada: Lucia Yaca Noza

Diagramador: Ruben Dario Valverde Mercado

©FUNPROEIB Andes 2013

Primera edición: Diciembre de 2013

La reproducción total o parcial de este documento está permitida, siempre y cuando se cite la fuente y se haga conocer a FUNPROEIB Andes.

Fundación para la Educación en Contextos de Multilingüismo y Pluriculturalidad
Calle Néstor Morales Nº 947, entre Aniceto Arce y Ramón Rivero, Edificio Jade, 2º piso.
Teléfono: (591-4) 4530037 y 4530038
www.proeibandes.org
Correo Electrónico: fundacion@proeibandes.org
Cochabamba - Bolivia

CONTENIDO

VIYAPA TE VIAWASA VIMA'A ETA ICHAPEKENE VIJAREMU'U VITI INASIANUANA

Redentor Durán Maija 9

ETA TAEPANIRAWA ETA AWASARECHICHA SAN MIGUEL TE MATIRE

Daniel Coseruna Mayuco 21

ETA SUITARESIRA ESU VENARA' FLORA CAITI YACA

Eladio Nuni Caiti 27

ETA TAEPIYASIRAWA, ETA ITSEPI TE KAJARE

Lucia Yaca Noza 31

VIKAMATUNAREREPI

Antonia Yuco Jare 43

ETA NAPAISIRA ENA ACHANEANA TANUKANA ETA NAWASAYARE TIKAEJARE "LUMA SANTA"

Eduardo Muiba Semo 53

TAKENUMURI ETA SARAREANA

Estanislao Cusere Peña 61

ETA TAEPIYASIRAWA ETA JAVU TE TSIMA TE JUKA MAJARA

Pascual Hinojosa Malúe 67

ETA SIASIRE

Ignacio Yuco Apace 71

ETA SASIKERU

Edgar Flores Caiti 75

VIKARAWA'U VÉPIYAKA APANAPANENEJIANA ETA YUWAJIANA TE KAEREANA ETAPA TA KUJU

Eloisa Aguirre Moy 85

ETA VIYE'EREPIANA ETA VIPURESIRANA TE JUKA VIAWAPAIRU MAJARA

Juana Muñuni Cueva 95

VIVEJUCHA ETA VIKAPASIRARE SARAREANA

Ygnacio Macabapi Ynchu 99

TAIJAREANA ETA SARAREANA SIMENAKURUANA

Moye Matene Delsi 103

VIMECHARAPI

Eta vítukakeneana etapa eta véchejiriruwana tikaitareka'avi, vikáwasaware tasi'a vitiari'iwaka te awasarejueku eneichuware vikawasa te ichápeana simena tikaitareka'avi, eta simeta tasi'a vikachaneware, vinikaware eta taeche waka, kajiure, ta jima, ta kúparara, yapa etapa ta taeche te sama.

Eta viache'uana tínikawaka te une, etasera vítuka'i ta viavi'aira'i víma'apaipa'i naye'erepiana apánapanenejikeneana, eta emátanekana nawaraira'i nakáepa'a eta véchejiriruwa.

Ena víachukanaveana nákatayaka eta anúke'epana ta nakarawa'uirare natánuka'i ta náemunakaya eta viye'erepiana nájuchaya eta vítukakeneana, viúrisamure'i eta vechaira'i eta vítaresiraya taicha vinakika'i eta vémataneichu viti.

Vímecha'e eta vematane ta'i eta vikárawa'uira anúke'epanapa ta véchejiku'a, viajuchawa vítukapa te véchejiriruwa inasianurupi eta vikarawa'u'i ani te víawasa San Ignacio te emátanekamu'u 2013, vimútumuri'i 28 viti vikawa'uana. Etaichuwa tikaye'e'i eta viajure viye'e vimútu viti vikárawa'u eta vechejiriruwa, viajucha'i eta viye'erepiana.

Eta juka emátaneka taúchurepa, vitanuka'i ta viwaraira'i vecha tamutu eta juka 8 kaje muraka'i ta vématane viwaraira'i tímiyanawa eta viye'erepiana viti inasianuana ena timikataka'aviana'i eta Consejo Educativo del Pueblo Originario Indígena Mojeño (CEPOIM), ta Universidad Mayor de San Simón de Cochabamba ta ye'e eta FHyCE etapa ta Fundación ta vikarawa'uira te vítukakeneana te mavera ta echejirirukawana la Fundación para la Educación en Contextos de Multilingüismo y Pluriculturalidad (FUNPROEIB Andes).

VIYAPA TE VIAWASA VIMA'A ETA ICHAPEKENE VIJAREMU'U VITI INASIANUANA

Redentor Durán Maija

Nejirarapi

Eta juka emátaneka tatupianakaya namutu ena timiturekarari'ana timitukanuana'i eta juka titukakareana, eta juka tikaijare Diplumadu, enapa namutu ena karawaura'iana te juka ichapekene viawapairu majara, enaipa ena tiavi'ana te tiyere'i nimisamayare eta juka nemunasirawaka yatupi emutu eti. Eta juka tiasi'a te nusamure eta nukaematanera eta juka timiturekara'i, etaipa nechejisira eta vechejiriruwa, eta vikaechepusiraya vimituresirayare etajuka vechejiriruwa viti inasianuana, viti vikawasana tejuka viawapairu Majara.

Emutu eti nuparapenaveana inasinuana, taichavene eta vikamunuira'e imikataka'avi eta tapaisirayare vikaechepusirayare eta juka vechejiriruwa viti viawapaikana te juka taurinakene apake'e maijararu'avi ema viakenu tiavi'a te anuma.

Nuwara'aware nimijarecha eta juka nematane naye'e ena nuchichanaveana, taicha ena eneichuware nakamunuyare eta nakarawa'urayare eta juka vechejiriruwa nakutirichu ena apamuariana karawaura'iana, eta nakarawa'uiraipa tejena navi'a'i te awasarechichana, naimatiya eta naitukakeneana ena viachukanaveanaini, nainapureana tikawasana te juka Majara, apaesa enapawa naeperajika eta juka titukakareana.

Taepaninewa

Eta juka ajureka taimecha eta yatupikene visamairiru eta taichararakawa tejena awasarechicha arairu awasare, eta sávera lewa eta tayere'iwa taye'e eta awasare majara, tepanawapa kajukuna tejena añu 1970 eta taichararakawa eta naye'erepiana ena tikawasana taye'e tejena awasarechicha, eta naimeresira eta yatupikenerana inasianuana tamutu'i añuana tiyapana wa'i nakanu'ini, eta tikaijarepa taiyara'a tavi'a eta tasimutuwa viye'erepiana irimarakiana, puiticha ichapekene vijaremu'u inasianuana, ena tiyapana timinasichawana naimaira'i namutu ena naparapenaveana, taka'e timiyanawapa wa'i techuki'a, puiti enapawapa ena vichichanaveana naechejisi'aya eta taurinawa eta vijaremu'u viti inasianuana.

Puitisera vipanerechapa eta taitsiwachirawapa eta tapaisirarapa juka sacheana, vepanawapa vikaechepuka tamutu eta viye'erepiana taimitiaruanapa vimimaticha ena vichichanaveana.

Taicha timecha'avipa eta arairu cunstitución pulitica te juka viawapairu tikaijare plurinaciunal te tamutu awasareana, tawaraira vepanawa vikaechepuka tamutu eta timereucha'avi viti inasianuana.

Tainapumiraure metarapi

Etaipa eta taechejisi'akene eta taetaviruwapa akaneni taepaninewa eta juka viawasa Majara, etaipa eta taichapewa tamutu eta takaye'ekeneana tasimutuwa, etaipa naitukakeneana ena ichasiana achane timatiekene'ana eta tásinekene akáneni, etainapasera puiti chawainapa etapa nakarawa'uyare ena amaperuana karawa'ura'iana namutu achaneana, taka'e eta juka etainapa tiamaya eta tapaisirayare eta nakarawa'uiraya eta viye'erepiana, apaesainapaipa titsiwachawayare eta nakaechepusirayare, tamutu eta techapajirika eta titukakareana, waipa takutima'i akaneni viapepirika'i eta viarawa'u, puitisera arairupa apanapa eta titukakareana apanapanejipa eta naimitusira, apaesa nakapakecha tamutu eta tiviucha'i eta narawa'uana.

Eta juka emataneka tatupirurucha'i taye'eyare eta takaematanerawaya eta apanenejiana naematanerepana taye'e narawa'uana, apaesa nakapakecha eta tiviuchana eta tauriwa eta tapaisira eta karawa'ukareana, teye'e eta naitusirayare techejikurekana etaipa nakaikutiarairaya.

Vipanerecha vimecha namutu

- Visamairika tamutu eta naye'erepiana ena nainapureanaini viachukanaveanaini ignasianuana tikawasana te majarapa'i wama'i tejena Awasarechicha Pueblu Nuevu taicharakawa eta naitesira te ichapekene piesta inasianuana viajuchayare tamutu.

Vimijarechapa eta vemataneanaya vipanerechakene'i

- Vikayesesereruya tamutu eta naichararakawa'i eta natserereasirawa tejena nawasa awasarechicha Pueblu Nuevu eta nayapirayare te awasare Sainasiu Majarapa'i wama'i, etapa eta naichesirareanapa'i tikaijare "paskana"
- Visamairika tasi'a viajucha eta natserereasira eta nanirurukuʼanaya ena tiyananayare tejena "Ichapekene Piesta Inasianuana".
- Vikayesesereru eta akaneni taichararakawa eta naechejisira eta vechejiriruwa majara inasianu, napaisira'i nasi'a taye'e tejena awasare Sainasiu majarapa'i wama'i te naitesirayare te ichapekene vijaremu'u Inasianuana

Taepaninewa te nujurukainapa

Nuwara'a numetaka'e te nepanawainapa nujurukainapa tejena awasarechicha tikaijare santa Rosa, te jena apere makaemataneya'i ema tataini tikachichanuini, te tinapukainapa nusiapainapa nukarawa'u juicha'a nituka'ini nechejika eta apaechejiriruwa eta naechejiriruwa ena kameriana, apina añu nusiapa taye'e tejena awasarechicha tikaijare puertu Suarez, wuicha'a takaechera'ini eta taijare Santa Rusa, ena nainapureana timiturekara'iana taye'e, ema achane tikaiare Adhemar Ortiz émapa Jilfredo Jil, tasi'asera te apanapa añu viyejekawapa tejena awasarechicha tinapuka taijare Exaltasión, etasera tayerewa'i eta añu naitsiwachapa ta taijare Pueblu Nuevupa, puititicha tanasipa eta taijare, jena añu 1970 etapa nusiapapa, nimiyanawapa nukarawa'u te vikarawa'uirare nukaye'epa ñu'e añupa, ena nainapure timiturekara'iana apinana ena, su mayenaichu tinunana timiturekara'iana eta maijare ema ajaira hugo Montalvan eta suijaru esu esena timiturekara'i eta suijaru Nelly te Montalban amairimurianaicha'a kameriana ena timiturekara'iana, nuti te nepanawapa nukarawa'u wicha'a nituka'ini nechejika eta apaechejiriruwa naechejiriruwa ena kameriana amairi'aicha'a vechejiriruwa inasianurupi ta nechejisira, etapasera nukarawa'upa te nusiapapa te vikarawa'uirare, te nechejirikawa naye'e ena nuchamuriana namaperuwana tiurikakare'i nusama eta vechejiriruwa inasianurupi juicha'a nechejikaima'i eta kameriripi te nutserupuka te nukavijarupuka naye'e ena nuchamuriana amairijicha'a vechejiriruwa tiurikakareicha'a, enaipa ena viyara'ana, venara'ana, enaipa ena nuparapenaveana, nekukanaveana, nuchejinaveana, natsenaveana, wicha'a nusamaima'i eta apaechejiriruwa, namutu'i achaneana temunakakana japanukakanaicha'a, etaipa eta nakapinarukaka'ipùkaini, tenikakanaicha'a tesichakakanaicha'a timikatakana te naemataneana, etaipa te titukawanapuka sarare tajinaicha'a nimatiya'ini eta platarapi amairi'aicha'a vitsiwarapi, te kaerenachicha kujuchichapuka arusuchichapuka, taka'echa'a eta vitaresira te tepanawapa nujurukapa, etaipa tajinaicha'a nimatiya nutsiri'a'ini naye'e ena nuchamaperuwana te vikawapuka vimutu mamuriare'avi tajinaicha'a ta viapimeru enaipa ena esenachichana wicha'aware titsiri'ana, wicha'a vipanerech'ini eta tamaeperajikeneana viamereka'ipukaini vikaetemareka'ini vitukaicha'a vechejira'i naye'e ena apamuriana achaneana ichasipanana viye'e viti.

Tiuri puiti nuti nukaijare Redentor Duran Maija ta timereuchanu tikaijare C.I. 1732800B. eta sache nuchusira te 27 tejena kaje octubre te añu 1960, eta nu'añura nukaye'epa 53 añupa, nuti vulivianunu, eta nuchusine anaki te awasarechicha tikaijare exaltación viawapairu apake'e majara, te ichapekene tikaijara Beni, ema tata tikachichanu tikaijare Manuel Duran Tichu esu meme tikachichanu eta suijaru Petrona Maija Teco, ena yatupikeneanaicha'a inasuanuana

naitukakene techejikana ta vechejiriruwa inasuanu, ema tikachichanu ta maematane eta isaniti esu meme eneichuwa, taka'e nuti nimiuchure'i eta nitusira nechejika ta vechejiriruwa, puitisera wachanupa tepenanapa ena tikachichanuanaini, panana ena nuparapenaveana apinana ena esenana apina'aviware viti ajairana, saverapa'avini viti namutu na nuparapenaveanaini tepenana ena apamuriana vikarinepa, ta nujurusine anaki te jena awasarechicha tikaijre pueblu Nuevu, nuyuritikapa eta saverañú nuchukapa naye'e na tikachichanuana anaki te awasarechicha nitekapa ani te juka awasare sainasiu, nukaematanepa nuve'awayarepa eta nukamunukene etapa ta nimikatasi'ayare ena kachichanuana nakamunukene ena, tayerewa'i nuyanapa te nuye'e serviciu, anaki te awasare Trinira te jena añu 1980, nuchukapa tejena añu 1981, nunasipa ñu'e añu te jena trinira nukaematanepa nepiyareka eta ladrillu taicha nuwar'a'i nukarawa'uyare'i taka'e nusiapapa te CEMA ñu'e añu ta nunásira anaki tasi'asera najina naimikatakanu'ini taye'e jakani nukamunukeneana, nupanerechapa nuchawapa te nawasa awasarechicha, nukaematanepa isaniti, taka'e tayerewa'i ta sacheana nuwara'apa nukaparape nutanukapa esu esena titatinuyare'i te nematane, taka'e vive'akakapa vitauchawapa etaichusera te jena awasarechicha, esu puiti nuyena'i tikaijaru Juana Noza Uro, vitauchawapa vitekapa ani te sainasiu vepanawapa vikaematane eta isaniti, tasi'asera tayerewapa asulupaya eta vimatira ema viya, tiavi'a te anuma, tasi'a techejiakanupa ema pastor nukaematanepa eta pruyectu tikaijare visiun Mundial, nechapajirikapa ena amaperuana, tayerewa'i nukaematanepa nepiyareka eta ladrillu, tasi'a vikachichapa ema tinapuka vichicha ajaira, sue'ikapa esu esuna esena, ena nainapureana vichichanaveana, tasi'a sera titekapapa eta karawa'ukare tikaijare educación alternativa nusiapapa nukarawa'u, etana añu, tasi'a titekapapa jena añu 1997 eta apanawa karawa'ukare eta tikaijare bachilleratu Pedagúgicu enewanepa nusiapa mapana añu ta nukarawa'uira nuchukapa tejena añu 1999, te apana añu 2000 nepanawapa nusiapapa eta timiturekara'i, nukaematane anaki te awasarechicha Bella Brisa mapana añu nukaenatane taye'e titekapa tejena añu 2002, Tasi'a nusiapawarepa te CEMA nuve'ayarepa eta nuye'e titulu Bachiller, tasi'a titekapanapa ena tikaemataneana te sociedad Biblica Buliviana tiasi'ana tejena awasare kuchabamba, nusiapapa nukaematane vetupirikayarepa eta arairu takajukene Nuevu Testamentu te inasianu, apina añu nukaematane taye'e, te vitawapa tejena añu 2004 te apanapa añu 2005 nuchawawa nusiapa nimitureka anakipasera te jena awasarechicha tikaijare Argentina pana añu nuka'e tayerewa'i titekapapa eta universidad tiasi'a te Trinira nimiajuchawapa nusiapapa nukarawa'u nitauchapa ta tecniku superiur nuve'apa ta nuye'e certificadu, te apanapa añu nusiapapa taye'e ta tikaijare nivelaciún licenciaturapa, juicha'a nitawa'i tejiakapa eta tikaijare PPMI. Nusiapawarepa. Eta jena añu titekapapa eta viatajiwa, ema tata tikachichanu tamaitakapa eta majuma tepenapa jena kaje saverape te juliu jena añu 2009, ema tata tikachichanuini ichape eta makatajiwaira mapana eta añu ta makajumaira eta masamure, te taekatiakapa eta majuma námapa nimipucha te Trinira tasi'asera nájina'i ena tipurujirikara'iana, ena titukana ta visamure takaimamara tiyanana'i te apana awasare taka'e nimichawapa apaesapasera matiware tayerewa'i eta sacheana taekatiakawarepa viamapa te vinarasirare mapana sache ta teñamajirikawa tajinapa naicharaka tepenapa ema paureni, sukarinepa esu memeni, tasi'asera añuichu'imediu suka'e tikajumawarepa suetupika tepena ta mauchusira ema viya, niñu te enumu'u yati jara'iakayarepa apisaverasi tijara'iakapa te mesa esu paureni, taka'e eta naepenira ena tikachichanuanaini, nutisera nimiyanawapa nukarawa'u puiticha nu'asulupayachasera ema viya, ema tiavi'a te anuma ema timikatakanu eta nimiyanirawa nitareka tejuka apake'e.

taka'e tejiakapa eta diplumadu te didáctica eneichuware nusiapaware taye'e te nitauchapa tamutu eta narawa'uana mapana añu nuka'e, puiticha nitauchapa tamutu, puitisera nukaematanepa tejena awasarechicha tikaijare Santa Anita te Matire, nasi'apa te awasarechicha Argentina tejena añu 2005 nuyanapa te jena awasarechicha nimijarechakene'i puiticha nunasipa puiticha.

Eta taepanirawa eta awasarechicha Exaltaciúm de la Santa Cruz

Te Tinákuchawapa

Te tepanawainapa eta awasarechicha tikaijare Exaltación de la Santa Cruz, puitisera tikaijare awasarechicha Pueblu Nuevu, tinakuchawapa tejena kaje sache 14 te septiembre tejema añu 1945, ena tinapukana tiawapaikana tejena mawapa'i wama'i titekapanapa tinapukana amairimuriana ichasiana achane, namutu ena káparapewakapa natiari'ipa ena nayenana enapa nachichanaveana ena chinareana enapa nachejinaveana, enpa chinenakana, namarinaveana naékukanaveana apanapanenejiana ena achaneana titekapana'i taye'e eta wama'i, eta timiyanana'i taye'e natanuka'i arairu apake'e eta nasamairuru tikaijare luma santa.

Etapa nanasipa tikaemataneanapa eta isaniti sukukurekawanapa, taicha namutu ena achaneana tikaye'eana eta waka eta naepiyakapa eta Naru tavi'ayare eta nawakanechichana nakuchapaipa ena tipairirikana titanukana eta arairu wama'i.

Eta naijareana ena nainapureana tepiyakana'i eta awasarechicha

Ema viyara'a musiku eta maijare Abelino Masapaija esupa esu Mayena, enapa ena machichanaveana, mae'ikapa ema viyara'a Nemesio Moy Tamo, enapa machichanaveana, emapa ema viyara'a Pedro Javivi esupa esu Mayena, enapa ena machichanaveana, mae'ikapa ema viyara'a Carmelu Cusere, namutu ena maparapenaveana machichanaveana, emapa ema viyara'a Teúfilu Jare emapa ena machichanaveana.

Tasi'a emapa ema viyara'a Angel Temu, ema achane emapa tinapuka'i timitureka'i naye'e ena amaperuana nachichanaveana, najinaicha'a ena ketemeana naimitureka'ini, emapa ema viyara'a Abelino Masapaija, ema musiku emaichuwa timitureka ena nachichanaveana tejena awasarechicha, eta tapaisira'i eta añu titekapanapa ena apamuriana achaneana titekapapa ema viyara'a Francisco Noe, emapa ema viyara'a Manuel Duran Tichu namutu ena nachichanaveana, emapa viyara'a Encarnaciún Cusere, emapa ema viyara'a Rubertu Fabricanu, emapa ema viyara'a Juan Canciu Fabricanu, emapa ema viyara'a Santu Chappy, emapa ema viyara'a Simeún Guayacuma, emapa ema viyara'a Juan Justinianu, emapa ema viyara'a Santu Nulvani, emapa ema viyara'a Felix Muiba, emapa ema viyara'a Rufinu Muy Tamu, ema viyara'a Pascual Yubanure, ema viyara'a Severu Cardenas, ema viyara'a Serafin Peña, emapa ema viyara'a Lurenzu Nuza, emapa ema viyara'a Jusé Yaca Macabapi, namutu ena nakana viyara'ana vimijarechakene'i nama'i ena naparapenaveana nakuñaruana nachichanaveana nachinana, nachinenana enapa ena naekukanaveana, namarinaveana, taka'e kamurianaicha'a ena nainapureana, ena tinapukana'i tiawapaikana'i eta te juka awasarechichaipa puiti, namutu ena nakana viyara'ana kawakurewaka te naye'e kavilu.

Eta tanapaika eta awasarechicha

Eta tayere'iwa 50 Km. Tanapaika te takuna'u eta wana eta tanapaisi'a eta viawasa awasarechicha Majarapa'i, taichesi'a te takuna'u sache, tanapaika'i eta kajakure apere, eta tavi'a eta awasarechicha tikaijare Santa Rusa te Apere, te takuna'u eta kaja'a, eta tayere'iwa 10km. tanapaika'i eta awasarechicha tikaijare San Jusé tejena tachausi ichape kajakure kavitu, te tinapaika te tauchusine sache, etapa tavi'a eta awasarechicha tikaijare San Miguel te kajakurre apere eta tayere'iwa 15Km. Te takuna'u eta wana eta tanapa'i eta awasarechicha tikaijare San Antuniu, te Pallar eta taupa'iwa takapayaka eta 30Km.

Eta naéjarusirawa ena viyara'ana

Eta naejarusirawa ena tikawasana te awasarechicha nave'a eta nawakureana te napena ichape peti tikaijare kavilu, eta naurujisiawa etapa naimijarecha ena tikawakureanaya, naitauchiraya eta naye'erepiana, eta naejarusirawa ani taka'e.

Tinapukapa naima'apa ema achane tiuripanereru tituka techejika kaematanera'i tume, emapa tatupianaka nawakurechapa emapa naye'e náiyara'a (KURREIDUR) emapa tima'ayare eta awasarechicha ema techejiuchaya, ema tiwanerekaya eta ematanekana takamunukeneana eta awasarechicha.

Tasi'a naimijarechapa ema naye'e KAPITA, enapa ena KASIKIANA ema tinapuka emapa ema mae'iru, ena maewanachana ema kurreidur timikatakana te majina ema tachutiri'a natiari'i ena tewachakanaya eta maematane.

Tasi'a naimijarechapa ena apinana ema tinapuka emapa ema mae'iruichu tikaijare AKALE, eta naematane tima'anaya techapairikanayare tepachiakanayare eta awasarechicha, tasi'a enaichuwa tijarakanaya eta apake'apenapa'iya naepiyasi'aya eta napena, ena tikamunuwana eta napenapa'i.

Nae'ikapa ena apinana PULISIANA ema tinapuka emapa ema mae'iruichu, eta naematane ena tichuarekana ena achaneana te tiurujikawanayare naima'awa ena tejekapawana eta napanereruana.

Nae'ikapa ena FISCALEANA apinanaware, ema tinapuka emapa ema mae'iruichu eta naematane ena nakana tikuñakanaya ena tikaviurewana, emapa tiama ema tachutiri'ana te nakawanairipi.

Naimijarechapa ema tiamaya eta ajumeruka tiajurekayare tamutu eta nakayemakeneanayare te naurujisirawana tejena kavilu.

Tekene'anapa naimijarecha ena apinana kumisariuana, eta naematane tichuarekana wanairukana naitauchaya eta mawanairipi ema kurregidur, enaichuware tetupirikana tepachinachanaya eta kavilu ena tiyerekawana ta katsiama taye'e eta táijaremu'u eta awsare.

Tayerewa eta añuana eta naejarusirawana ena viyara'ana te kavilu tiane'i temitiaka, puitisera tepanawapa nakaechepuka eta naejarusirawa naye'erepiana ena tikawakureana, puiticha tanasipasera.

- Ema Kurregidur
- Ema kapita
- Ema mainapure ema mae'iruichu kasiki
- Ema mainapure ema mae'iru ema namapanane kumisariu
- Ema tiajurekara'i eta ajumeruka

Eta naechejiriruwa ena nainapureana

Mapana echéjirirukawa eta tatiari'i, vechejiriruwa inasianu, etapa echéjirirukawa triniranarapi, etapa apaechejiriruwa naechejiriruwa ena kameriana.

Eta apina echéirirukawa apamurianapa ena techejikana, eta vechejiriruwa inasianu eta triniranarapi, etasera eta tekene'a echéjirirukawa apaechejiriruwa ena tina'akana ena amaperuanacha'a.

Eta nawacharapiana

Ichapemuri añuana eta naematane ena achaneana wakeruana, eta isaniti, etaipa titsiwachakakana ta nawacharapiana tajinaicha'a eta nawacharapina'ini puiticha tanasi'i eta naye'epi, etaipa eta tipairikana tenikana.

Te tinapukapa te tayanirawa te juka awasarechicha amairi'aicha'a tipaikana te kawauyu te karreta, te tiuchukapa eta tikaijare visicleta etawarepa napaisi'a, etapa mutu ta kamiun eta'eparaka tiarana te avioneta.

Tainapure nakarawa'uirare

Apaikapeni tajinaicha'a nakarawa'uirarena'ini, enaicha'a ena musikuana lutrineruana yujarakara'iana enacha'a timiturekana ena amúyana tajinaicha'asera nawachaina'ini enachucha nawara'akene timiturekana.

Tejena añu 1955, emaicha'a ema akenuka Victor Paz Estensoro, emapa tinakucha eta manakapa te awasarechichana eta tikarawa'ukare makawanairipipa nanaka ena timiturekara'iana, eta taka'e titekapapa ema tinapuka timiturekara'i te juka awasarechicha Pueblu Nuevu, ema tinapuka tikaijare Gilberto Egûez Parada, ema tawachachakene eta Estadu, tepanawapa tinakuchawa eta tainapure tikaepiyapa eta nakarawa'uirare eta puiticha, tasi'asera timiyanawanapa titekapanapa ena apamuriana timiturekara'iana.

Tatiari'i eta añu kamuriana ena achaneana kamurianawa ena amaperuana tikarawa'uana, eta taka'e ñekeana ena timiturekara'iana, tatiari'isera añu tiuchukanawa ena achaneana taka'e waipaichuwa kamurianaina ena amapeurana.

Taka'e napanerechapa nanakaya eta taijareyare eta nakarawa'uirare nanakapa eta maijare ema mainapure timiturekara'i, eta taka'e tanasipa puiticha eta taijare Pueblu Nuevu. (Ema viyara'a Felix Muiba, 08 te agustu 2013)

Te tepanawapa eta juka viawasa najinaicha'a visirikina amairimuri'avicha'a inacianu'avi enaicha'a ena nainapureana viachukaveana, eta juka amairi'aicha'a wama'i puitipasera amairi'apa simena kapeni tiurinaini eta juka wama'i amairi'aicha'a wayuruji, wuicha'aware takajera'ini eta jima te venipana vtukawa'i kamuri jima eta enereana jimawakurecha'a, etaipa te tipairirikana juicha'aware takajera'ini titukawana'i, eta u'a kupararana sama ana arapana, yapa, mata, kajawa, te wama'i etaipa sipu, kapeji, patureana, ichi, etaipa uku'i, juvi, tajiparakana sararechichana tikawasana te simena, wa'i wakatajiwa'ini eta viviya eta vitaecherasami.

Etaipa natucha'a tikaemataneana eta isaniti naitukaicha'a tewawarekawana tamutu'i tikaniruana tajina naimaiya naechuriaraka'ini eta nanikakeneana, nasukuchaicha'a eta kuju akutena arusu sipani kaerena walusa kutsire kapi kaere, namutucha'aware tikaye'eana eta mulienta tiasuirikanaicha'a eta akutenaji naepiyaka'i eta titeve eta panisau. Etapa eta jalea watirillu, kaye'eana kamuri kuju tepiyarekana camuri jarina almiru, tikayaparekana'i naijarareka, eta nawacharapiya.

Tajinaicha'aware eta karretera amairi'acha'a karretache'u te viyapasami amairi'a vipaika jakaini taja'puka viwara'akene viwacharekayare viamayarepa'i eta viwacharapi sipaniki arusuchichapuka warayu achane'i, warayu'a viamapa'i te churunu jarina eta'i viwacharapisami viviyi'ayare vimuiri'a matekachicha kerusin, javu, futrika. pajuela, tamutu eta juka vikamunukeneana timiyapa'avisami.

Etaipa te tiane'ipa eta vipiestarasami te juka viawasasami etanaicha'aneni kaje vitserereakawapa eta vikamunukeneanayare vikaematanepa vimutucha'asera vikaye'e eta kuju viyanapa vivepukureka eta kuju viyerekawapa te peti narapikanumapasera vicha, mapana sache vijachapirikapa apina sache te kamuriyare pepiyaka vinakapaipa te raveta vinakapa une te apanapa sache ena ajairana naichaipa eta erekurupa verekure'ayare eta kuju viti esenana vina'akawapa verekujirikapa mapanapuka sache te vitawapa verekujirika vinakapa te ravetana vepakujikapa tinarajikapa etana semana te tisísijikapa ena ajairana natsekaipa nerekanaipa eta yukuki vikuneipa eta taurina eta sache te'eserapuka te mapikurume wa'i vive'aima'i taicha wa'i tiajijima'i taicha takamuni'i muraka sache, taka'e viyatirupa vechepuka vikajarupaikapa eta paruma esterapuka taulapuka vikajarumerekapa eta masa tana'akapa eta muraka sache vechapajirikapasera vevirijika te tupiriku'apa eta sache tiajijipapa vikasiapapa vina'akapa viapaturupareka vikurujikaipasera eta yuku etapa tiestu te tiuripa amairi'apa emaniki vinakapa eta tiestu vina'akawapa visuruparekapa veviripaka wa'i vichekaima'i eta vevirisira apaesa wa'i takuijupa te timakipa vive'apaipa vinakaware eta apana tiamainukawa te vitawapa te apanapa sache, vikutichapa ayanapuka eta taikuti eta taimakikenepa jarina etapa arusu viyuwarekapa etanapuka aruwa eta yuwaruka vitsekapa eta vinirurukuʼa taye'e te acheana te tamutupa vitseka tapaenumawapa vipanerechapasera viyapayare vijararekayare eta yuwaruka arusu vive'apa eta viplatanechicha viwacharekapa, eta vikurujikapa tamutu eta takamunukeneana viyanapa viyapa viwacharepana te viawasa awasare je'e vipaikapaipawa viamapaipawa eta viwacharapiasami vive'apa tauriawanayare sinta, etapa naepakachepa, tiuri te etanaine semana eta tayere'iwa vina'akawapa vikaeresa vinarekapa vinu'ajikapa eta taitivewaya eta veresa katsiama, taratawairayare tisisika, te namutupa ena achaneana kaeresana titekapapa eta tapiestara eta awasarechicha titekapanapa ena tipaipikana tima'nayare ta piesta tiutseruanayarepa eta turu, je'esare te visperapa tiuchakapa ema tintiririnti tiavikupaikapa te viplasara te yatipa tiuchukapa eta puri etapa eta sasikeru ichasianana te jara'ipa yatikara'i prusesiupa titekapapa ema pa'i tiyujaraka te ilesia nakamapurapa tive'akakana tikachasirikana ena nachichanaveana, te tupiriku'apa sache venirikapa te viye'e velen namutu achaneana venika, te tejamikapa'ipa tepanawapa tiutseruana ta turu te nare enapa ena tirimaikara'iana, taka'e mapana sache eta vikapiestara kamurianaicha'a ena achaneana vijaneanana.

Puiti visamayare ema viyara'a Felix muiba esupa esu venara'achicha Jacoba Noza

Puiti visamayare eta nakuchapira eta ichapekene vijaremu'u viti inasianuana, taka'e vimutu achaneana vikuchapa'i eta vijaremu'u maijaremu'u ema visiñaraji inasiu vijaremu'u vimutu te titekapapa eta kaje vikuchapakene vimutu viurisamure eta vikuchapira taicha yatupikene'avi inasianu'av Tata Felix esupa Meme Jacobavimutu viyapayare'i taetupika'isera te sachere'i tiajiji eta achene, taka'e te titekapapa jena kaje vitserereakawapa vina'akawapa vikaematane vechapa vijarareruyare viamakeneyare vinirurukuʼayare te achene, etapa eta vinikayare te awasare taratawairayare vinikayare te vichawa.

Akaneni namutuicha'asera kaniruana kaematanera'ianaicha'a ena achaneana ajairana kaye'eana kamuri kuju, arusu, kaerena, sipani, etapa makure, walusa, kurikere, kaere, etapa kapi, kutsire, tamutucha'a naewaka te isaniti taka'e wa'i veñamawa'ini eta viamakeneya te awasare.

Viyanapa te isaniti vivepukurekapa eta kuju vepiyakayare eta jarina viyerekawapa te peti eta kuju vivepukure'i narapikanumapa mapana sache te mapanapa sache vijachapirikapa vinakapaipa te raveta mapanawa sache vinakapa eta une tsekawaipasera eta erekurapana verekuresi'ayare eta jachapiruana kuju, vina'akawapa verekureka te kamuri eta kuju etana semana eta viyerewa te vitawapa vinakapa te raveta vepakujikapa te tapakaji kaerenapaka vikuchapapa etana semana, te timuyujipa vikuchapapa tiurina sache taicha takamunu tiajijiya eta kujuji, vikuchurekapa vikajarupaikapa eta parumana esterana taula vepachamekapa vikajarumekapa tana'akapa eta muraka sache, te tiajijipapa te tupiriku'apa sache vepanawapa vikasiapa viapaturupakapa ena ajairana tinerekanaipa eta yukuki visuruparesi'aya te tiuripa tamtu vinakapa eta tiestu te yuku

visuruparekapa timakipaipa tiamainukawa te vitawapa tivea'avi eta yati, te apanapa sache tiuripa vina'akawapa vikutireka eta jarina, eta viyerewa mapanapuka semana eta viyerewa te tamutupa, vina'akawapa viyuwareka eta arusu yuwaruka viamakeneya etapa pante'arusu luska, tamutupa vinakawapa viyuwareka eta jimuya sipani vepiyakaya luska viamakeneya vinirurukuʼaya, ena ajairana niyananapa te kajakure te apere te kavitu tenipanana eta jima te titukawanapa vepiyakapa eta charki viajijikapa te sache tiyananaware te simena natanuka eta sarare te titukawanapa naepiyakapa eta charki najijikapa te sache te tiajijipa viunakapaipa, te kamuripuka eta jima nave'a najita'apa, vinerekapa eta tiajiki yukuki vechukapa tikajakana etapa eta kachipirakiana vepiyakapa eta tsatseme jitaramaya te vitauchapa vinakapa eta yuku te tapeku eta jitarama, vikuchapapa tauchukanuma eta emaniki vinakapasera eta jima te jitarama taepiyayakapa taimakicha vekekekapa eta jimana apaesa wa'i takuijukiwaka te timakipa vive'apa viunakapa te apana tsatsame vikajarumekapa te apanapa sache vinakawa te jitarama viajijikapa vepiyayakapasera eta yuku waipa vekatiaka amairi'anecha emaniki taepiyayakapa tajiika te tiajijipa vive'apa ñarukiwakapaipa te tikasarepa vepiyakapa jarina, eta taeche eta jima vikapakijirikapa vinakapa te kachapare visurupakapa takutipa eta visurupaka eta jarina, te tiajipapa vinakapaipa te ma'achicha, eta apana jima tiajijiana amairikiana vinakaware te ma'a vepakajuechapa te chunapaka waipa jararekawa eta jima taicha tiajiechepa eta taeche eta jima, eta juka viunakapa tsekawaipa'i eta viamakeneyare, natsekapa eta kaerena musasaki kuju arusu yuwaruka nanirurukaʼa.

Tasi'a tiasuikerekanapa te espeke tikaijare mordaza ena apamuriana achaneana tiasujirikanapa te trapiche, tepiyarekanapa eta titive panisaju watirillu, akutenama, jalea, asukaji, kachasuja'iana.

Vepiyaresira eta vinirurukuʼa

te tiane'ipa eta semana vina'akawapa viyuwareka eta arusu vitsekaipa eta yuwaruka arusu vepiyakaya eta asame eta apana yuwaruka vinikayare te achene eta apana vinikayare te vitekapa te awasare; etapa te vichawa te tamutupa vetamukerekapa eta yuwaruka arusu te apanapa sache viyatirupa viyuwareka eta vetamukeru arusu jarinapa vicha vikatijikapaipa te tiuripa vijachapirikapa eta kuju vichunapakapa te timakipa viyuwajikapa te taku vive'apaipa eta tapirakiana te timajujipa vinakapa te raveta vimasajikapa vinakapa icheve etapa manteka kesu te tiuripa vinakapa te sache apaesa tápukawa te kapere'ipa vikamurujuerekapa eta jurnu te tijurepa vevirijuechapa tasi'a vipi'ijuechapa vive'apa eta kaerenapaka vitsayukapa vepachamerekapa vitsekaipa eta naurape viyarajueresi'aya etapa eta kasipi tive'ayare eta asame pantearusu, te tamutupa timake eta apana vikañarukapa apaesa tarata'a eta viyerewaya eta vipaisira te achene.

Vina'akawapa vepiyakayare eta luska vichunaki'apa eta ichape sipani te jimuyakipa viyuwareka te taku, te tiuripa vinakapa te raveta vevirikapa vinakapa eta une icheve manteka etasera tiajijichucha eta vimasara te tiuripa viayurukerekapa te mesa te tamutupa vikamurujuechapa eta jurnu te tiuripa vipi'ijuechapa viyarajuerekapa eta luska te timakipa viunakapa, te tamutupa naepiyakapa ya'i, nakapakapa warayu, nachuna'ikapa.

Te tiuchukanapa te napena

Te apanapa sache techepukawaneanapa nayatirupa tetupirikawana ta nayereruwa nanirurukuʼa nanakapa te nanarakuraki tiyananapa naetavikapa eta kavitu, tiyananawa nakapayakapa eta awasarechicha tikaijare Santa Rosa, naetavikapa tiyananaware titekapanapa te tamiraji eta wama'i tachausi eta apere, tichekanapa anuke'epa eta sache inikanapa eta nanirurukuʼana, teranapa eta jarinna kanarakawanapa anipichicha.

Techepukanawa tiyananaware tipaíkana.

Eta naechesirareana paskanana

Eta paskana naichesirare tikaijare SIPUKIPENA tupirikuka'apa eta sache tichekanapa tikacherujianapa nakikawanapa eta namakeneanna, ena ajairana nerekanapa eta yukuki, ena esenana tikapananapa eta une, tichawanapa nakurujikapa eta yuku nanakaukichapa eta nakachapara naichapa cheruji tikaijare viajeruruji tikaechatitiji eta charki, etapa arusu taicha enewane timakiyare nakukupaikapa techekurekanapa tinikanapa te titanesianapa titiarekanawa eta namakeneana eta sache tejamikapa'ipa eta sache tiyananaware tipaikana eta amairi'a wama'i tajinaicha'a eta karrretera arretache'uicha'a, te kapere'ipa titekapanapa terikainapa eta sache nakapayakapa eta tachausi.

Eta tikaijare MATIRE TE TIURUPU kuricheji wama'ipa'a tichekanapa taye'e, tichekanapa namutu ena viajeruana tichimapajirikakanapa ena tipaikana, tikakarretana, etapa naichesi'a ena ajairana nerekanumanapa ena esenana naepanapa eta une ena ajairana techurekanapa eta yukuki nayusujiya, ena apamuriana nave'apa eta tapakaji kachipaka naivejiruya ena apamuriana naepiyakapa eta tsatsame naunasi'a eta nanirurukuʼa tinanesianapa tinikana, ena viyara'ana techejirikawana kachukarapianapa amairi'a vechejiriruwa,ena viyara'ana venara'ana amaperuana amuyana techejikanaicha'a amairi'a inasianu, te kaikutiarawapa eta yati tikanarakawanapa tivekanapa timakanapa jena yati, te apanapa sache te tijararamapepa techepukanapa tetupirikawanapa timiyanawana tipaikana nakamapurapa eta yatikara'i, nakapayakapaipa ena apamuriana tiyapana, kamuripananapa, namutumuripaipa te achene, te anuke'epa eta sache ena amaperuana tivitanapa teku'anapa nakapayakapa eta apana naichesirare.

Eta apana naechesirare tikaijare YARIRIKIKURE paskana, tichekanumanapa teranapa eta jarina eta titive nikanumanapa eta nanirurukuʼa asameana eta panisaju etapa nayuwameru charki eta jima kajijirikakanapa eta nanirurukuʼa te titawanapa tejakanapa anipi techejirikwanapa te amairi'a vechejiriruwa, te tinarakanapa ena amuyana techepukanawa nanaraku'apa, eta namakeneana tiyananaware tipaikana te achene tiupikuanapaipa'i tepiyayakawanapa'i taicha ena amaperuana tepiyayakawanapa'i eta napaisira.

Eta apanawa naechesirare tikaijare KAWAYUPENA etapa taviyi'a eta tupiriku'apa sache tichekanapa tivitanapaipa'i ena nachichanaveana teja'apaikanapa tikanarakawananumapa; ena ajairana tiyananapa nerekanapa eta tiajiki yukuki ena esenana tepananapa eta une tikamururekanapa eta yuku nanakaukichapa eta nakachapara kacherujianapa nanakapa eta icheve naechatitijikapa eta waka nanteka, ena apámuriana tikácherujianapa eta jimaji te timakerekanapa nakukupaikapa eta kachapare techekurekanapa tinikanapa techejirikawanapa te amairi'a vechejiriruwa titawanapa tinarakanapa anipi tasi'a tiyananapasera amairi'apa wama'i tajinapa tiavicha eta muraka sache, naimararakapaipasera timajarapaipa nakapayakapa eta estansia tikaijare SAN RAFAEL te achenechakayaichu tiurupu'i eta tikavipeku eta yukukiana tiyananapa naechejika ena achaneana tiavi'ana'i taye'e nayaseakapa eta une teranapa eta jarina naijarakasichapa ena tiavi'ana'i taye'e te tinarakanapa anipichicha tiyananaware tipaikana amairi'a wama'i tatsipa'iana naimararakapaipa eta apanaware estansia tiurisamureanapaipa eta nane'irapaipa naetavivijikapaipa ena apamuriana achaneana kakarretana ena apamuriana tipaikana ena apamuriana tikaperanapa'i namutukakapaipa, eta napaisira te achene tiurikakarepa'i eta nayapira taicha eta achene amairi'a tiajiji timiyanawana tipaikana nakapayakapa eta apana estansia tikaijare SANTA FE timiyanawanachuchasera tipaikana naetavikapa, taicha nawara'apa titekapanawaneana, etasera eta muraka sache tirasapaipa taicha téchakayakawapa

eta sache, tiuripa eta napaisira kasarepaipa apaesa nakápayakanechasera eta apanaware nakanarasirarewa tikaijare káchinaji.

Eta KÁCHINAJI, tichekanumanapa teranapa eta naniruku'a jarina, etapa eta titive teja'apaikanapa tikanarakawanapa te tikavipeku tiurikakare amairi'a, pachina étapa nachimapakakaiya ena tiyapachichana namutupa tikanarakawana taye'e tijajakanapa taicha kamuriana ena achaneana amaperuana tikajikakanapa eta nanirurukuʼana techejikakanapa natiari'i ena apamuriana napaenumawa tima'akakana tiurisamureana eta nakainunakakaira techejirikawanapa eta nasinekeneanapa'i nakaemataneya'i tiurikakare'i taicha amairi'a vechejiriruwa eta naechejisirawa najinaicha'a vikachane'ini kameriana te tinarakanapa anipi, techepukanaware timiyanawanapa tipaikana amairi'apasera tiurupu'iana nakachakayapaipasera eta awasare, tiurisamureanapaipa eta naitekapiraya te awasare te tapusipa simena eta sache nakapayakapa.

Eta apana naichesirare tikaijare TAKASINAJI, tamirajipa eta ichape kuricheji tikaijare JANAREAMARE, timiyanawanawa tipaikana simenajipaipa nakapayakanecha eta apanaware tekene'apa naichesira te tachausi eta wiriku te tachausi tatiari'a eta ichapeki yukuki tikaijare KAPARAKI, tichekanapa taye'e teranumanapa eta une jarina tiyananapasera waipa tichekana tichekanapa tejena wama'i wayumakapaire naimararakaipa'isera eta ichape jukuki tikaijare

WAJENARAKI tiyananapasera nasiapajikapa eta simena eta sache terikapa mapikupa'ipa titekapanapa te awasare te naitekapi'aya, titekapana tejena yati antepa víspera, te tiane'ipa tijara'i tiutakapa eta kamareta te'awapa eta punu repikapa tiuchukapa eta puri enapa ena tirimaikara'ana prusesiupa retreta jara'ipa yatikara'e visperapa jena sache, nakuchapaipa tupiriku'a eta sache tiuchukaya ema tintiririnti tiutakapa eta kamareta tiuchukapa ema wanairuka tikaijare tintiririnti tiavikupaikapa te plasa te titawapa, nakuchapapa tejamikapa'i tiavikukaya eta prusesiu namutu tiuchukana ena apanapanenejiana tirimaikara'iana chiripieruana ichasianana juanatakura pusimirana ena chunchuana maskarana esenamirana ichiniana tamukumirana turuchichana kavitukushiriana emapa musikuana viyara'ana kawakureana tachutiri'ana taye'e eta kavilu enapa ena tuparairukana taye'e eta awasare, tiuchukanapa te tachachuku eta awasare, taepanirawapa eta piesta ichapekene vijaremu'u, tasiasera namutupa ena achaneana naitekapakene naijararekapa eta namakeneanapa'i naijararekapa nawacharekapa eta namuiri'a naimairaya eta piesta mapanakene sache, te tinapukapa sache te tejamikapa'pa tiutakapa eta kamareta tiuchukapa eta turu tiutseruanapa te nare te tapinanewa sache eneichuwa tiutakawa eta kamareta taikutiara'i te nakuchukapa eta turu tiutseruana, tejena tekeneapa sache tiapechawaware tiuchukanaware tiavikupaikanaware ena tirimaikara'iana namutu tiuchukana takutirichu te visperapa te titawapa tiavikupaikana natupirupa te nare eta sewakere nakatupiakaipa tiutakapa eta kamareta taikutiara'i te nakuchukapa eta turu tiutseruanapa, te kapere'ipa titawapa eta piesta tiutakaware eta kamareta kametawapa eta piesta, te apanapa sache ena achaneana napanerechapa tichawana te napena naechapa eta nanakiruana'i naitatikeneana nayatirupa tetupirikawana tiyanana tichawana peveji'anapaipa taicha tajinaichupa eta namakenena'ini etanecha eta nanirurukuʼana, ena apamuriana achaneana techuriakanapa eta nanirurukuʼa teku'anapaipa ena nachichanaveana nachawakenepasera naechapa eta naesaneana te napena, apinawasera sache eta napaisira te

nasiapa te awasare timakanapa te KACHINAJI, etasera eta tiurikakare eta naichakene ena tiurisamureanapa'i eta napaisirapa'i te achene taicha kamurianapa'i te naichesi'apa'i nakajipa'i eta nanirurukuʼana nakani techuriakanapa eta nanirurukuʼa ena apamuriana kacherujianapa'i namutu tinikana, techejirikawana'i te amairi'a vechejiriruwa ena amuyana amaperuchichana ichasiana achane esenana wicha'a takasiriki'ine eta vechejiriruwa, taka'e te nasi'apa te kachinaji naimasine te apanapa sache nayatiruwa techepukana tiyananapa tipaikana nakamapura'i eta wicha'a murakaina sache te anuke'epa eta sache ena tiyere'ianaipa, timiyanawanapa tipaikana, titekapanapa tejena estansia tikaijare SAN RAFAEL tichekanapa tupiriku'apa eta sache naepiyakapa eta nanikayare kacherujianapa ena apamuriana teranapa eta jarina nanirurukuʼana, te titanesianapa tetupirikawanapa tiyanawanapa tipaikana, tichekanapa te naichesirare, te kuricheji tikajare MATIRE,tichekanapa teranapa eta une kanarakawanapa anipi timiyanawanapa tipaikana nakachakayapa eta awasarechicha SANTA ROSA, titekapanapa taye'e te tachausi eta apere tianuekanapa te pakure tiyananawa tipaikana amairi'apasera simena, eta sache kapereipa tapusipa eta simena ena será tiane'ipa titekapana, nakapayakapa eta kavitu mapikuku'ipa terikapa eta sache tiuchupaikanapa te wama'i tiyananapa titekapanapa te napena tiurisamureanapa eta nayapira'i naimaira eta ichapekene piesta vijaremu'u.

Eta taka'e ena nainapureana tikawasana tejena awasarechicha tikaijare Pueblu Nuevu, te tajinaicha eta karretera amairi'aicha'a tipaikana te karreta kawayu te narakuraki.

Puitiseta apanpa waipa takuti apaikapeni eta taetavisirawapa eta añuana titsiwachawapa apanapa eta nayapira waipa tipaikana waipa kanarakurakiana temitiakapa eta naye'erepini, etaipa temitiakapa eta vechejiriruwa najinapa techejikaina ena vichichanaveana, waipa naituka titsiri'anapa eta naechejisiraina, waipaware timikatakakana te tikaemataneana, te tajinaicha'a eta ichape achene tiurikakarecha'a.

Puiti te titekapapa eta karretera titekapanapa eta apanapanejiana napaisirareana amairi'apa te kamiun mutu,temitiakapa eta naye'repini taicha tatiari'ipa eta ichape achene tikaijare carretera temitiakapa eta naichesirareni tikaijare paskana taicha najinapa tipaika te achene najinapa tikamakeneana tikanarakuraki,tajinapa naimatiya naechejika'ini eta vechejiriruwa waipaware nakachenekakapapa'ini te tiyapana te awasare namutupa nayakuji tipaikana taicha amairi'apa apanapa eta tiama waipa visama eta karreta takaemapa'ini, puiti namutupa achaneana tikaye'ewaka eta mutu napaisirareana apanapa eta taye'erepi tajinapa achanerepina waipa japanukakana waipaware timikatakakana nakamesapa eta tikawachanayare, te viasinekene titsiwachakakanaicha'a te nawacharpiana puitipasera amairi'apa tikawacharekasi jakaini nawara'kene nawachareka, taka'e te tinapuka te viasinekeneni puitipa juka viavia'i ichapepa tayere'ine, ena amaperuana ajairana esenana najinapa tikaematanena esaniti waipa naituka tikaemataneana isaniti tajinapa naimatiya, namutupa achaneana awasarekuru'ana taicha ena titekana te awasare tikapenana taichavene ena nachinaveana namutupa tikarawa'uana te nakarawa'uirare, ena apamuriana tiyananapaipa te apana awasare nanasipaipa, namutupa tejanerekana eta nachichanaveana, etapa ticha temitiakapa eta naitaresira ena amaperuana techejira'ianaicha'a napikauchaicha'a ena ichasipanana naye, taichavene eta nakarawa'uirapa namutu ena nachichanaveana, tiuri'ineni etasera temitiakpa eta viye'erepianaini, etaipa temitiakapa eta naittukakeneana na viachukanaveanaini najinapa naituka titsamerekana tajiparaka.

Taitavinepa

Taka'e puiti vechapa eta tasinekene eta vitaresira, tiuripa vipanerecha eta vikaechepusiraya eta viye'erepiana eta tinapukaya vikaechepuka ta vechejiriruwa vepanawapa vimituka ena vichichanaveana naekenereruana tijrukana tikuyayakarepa taemitiaka yatupina eta vechejiriruwa, vikamapuraicha'a natiari'icha'a ena titukana eta vechejiriruwa awanepa titawana nakuijapa vikasiña te viwara'a vecha eta vimaitukakeneana, puitisera natiari'icha'a viajucha

viyasereka tamutu eta naitukakeana' taicha titekapayare ta vikamunuyare ena titukana yatupi ta vechejiriruwa, enaipa ena timiturekara'iana naye'e ena amaperuana namutupa nakarawa'u yatupina, taicha enapa tayunaka muraka taicha ena naimituka'i ena karawaura'iana te nakarawa'uirare te vepanawa vikaematane vimaitakayare vikaechepuka eta vechejiriruwa.

ETA TAEPANIRAWA ETA AWASARECHICHA SAN MIGUEL TE MATIRE

Daniel Coseruna Mayuco

Taepanirawa eta vechakeneana

Puiti eta taetsiwachirarawa eta vitaresirana, te juka apake'e viawapairu, eta visiapira vimitu viti vikawasana, ena vijaneanana tejuka apakeke tamutu eta naye'erepiana eta naechejirirana, etapa eta vitaresirana vimutu vimetakaya eta vipanereruana, eta viwara'akeneana, vipanereru, etapa eta vitukakene.

Eta juka vipanereru tiuripuka eta vipanereru eta vimituresira etavepiyakayare jarari'iya eta tasánure eta vimitukasiwaya, eta vima'akeneana, vitukakenana etapa vimatikeneana viti eneichuware vikamunu vivejiaka tamutu naye'e ena vimitureana puiti eta juka arairu'i vimituresirayare.

Puiti viti vikarataka'i eta apanana napanereru ena apamuriana acheneana eta naitukakeneana etapa eta naima'akeneana te viawasana, nave'a'i ena vijaneanana wa'i masama'ini taka'e eta vitusira'i viti viavi'ana te awasareana ena tiamana'i eta naitukakeneana, tamutu eta nañupapaika'i tamutu eta naitukayare ena vimitureana nawara'a vina'akaya eta vetupirisiraya eta vimitusiraya ena amaperuana tikawasana eta te juka ichape viawapairu. Tamutu eta nawapairua'ana. eta vimatikeneana vikaye'ekeneana te juka apake'e.

Eta juka ajureka tatanuka'i eta viuriwayare eta tatanunuika'i ena tepiyakana'i eta juka etapa eta viuriwayare,

Eta tatuparaka eta taima'aya vimituresiraya eta juka viawasa majara inasianuana.

Eta vitaresiraya viutu eta etajuka tapanerecha'i viti puiti vikarawa'u'i te "diplomado" eta vechejiku'aya,etapa eta vepiyasiraya eta ajurekana taye'e eta vecheiriruwa inasianurupi

Viti vepiyakaya eta viwara'akene vijarakawa vepikakaya eta viyerepiana eta te juka majara, te tapanirawa eta tiurinaya eta vepiyaruana te viawasana te akanewaka, eta vimituresiraya eta vechejiriruwa eta viye'erepiana etapa vichakeneana tejuka awasare majara.

Viti vikarawa'uana viwara'a tajapakaya eta ajureka vepiyaruya viti inasianuana.

Viwara'akene vikapayaka

Viájucha eta tajukuná eta awasarechicha Samiguel te Mátire, paesa naimati ena amuyana, amaperuana enapa ena tikawasana te juka viawapairu te viavi'a'i vimutu viti vikawasa'i te juka apake.

Viyupachirawa

Titekana ena kaematanera'iana te HOYAM, tiyasereka'aviana eta tajukuna eta taepanirawa eta awasarechicha,nuti eta juka nukararawa'uira nechaine'i nuka'epa puiti eta nepiyakaya eta tajukunaya eta awasarechicha,eta taka'e eta nepiyasira'i eta juka ajureka,taicha ena naka'e'i te tajina eta juka ajureka wa'i vimetakaimaima'i eta takamunukeneanaya eta viwara'akeneana taye'e eta viawasachicha,te tajina eta juka ajureka najina techa'avima'i eta vitaresira taicha tajina tajukunaina'ini etapa eta viye'erepiana,Te apachakaya nuti nukamunu'i eta juka ajureka nimerakiya eta te nukarawa'uira'i,ta nuve'airaya eta tajukunaya eta nukarawa'uira te (Diplomado), eta juka vikarawa'uira'i tasi'a te PROEIB Andes te Universidad MAYOR te San Simón te awasare tikaijare Cochabamba, etapa eta CEPOIM.tavi'a ani te viawasa San Ignacio te majara.te apachakaya nuti enechu nukamunu'i eta juka ajureka taicha nuti enechu'i ignacianunu'i

Taepiyasirawa eta juka emataneka

Nuti nunerejika'i eta juka awasarechicha samiguel te Mati'ikure, teka'e najuchapa eta taepanirawa eta juka awasarechicha.

- Nurujikawapa naye'e ena techana tachuti'ana ena naiyanaveana ena amperuana namutupa ena kawasana namutu ena tiwara'ana enapa tiwara'ana'i eta tajuchirawaya eta tajukuna eta taepanirawa'i eta ena awasare
- Nupaika'i nutanuka'i ena tikawasana, naja'apuka timikatakanuanaya. Eta najuchiraya eta taepanirawa eta awasarechicha samiguel.
- Nuti api'e nurujikawa naye'e ena kawasana, eta taka'e eta naimikatasiranu'i,eta taepanirawa'i eta ajureka,nuti nukachane'i ena techejikana eta vechejiriruwa viti inacianuana wa'ichu techejikana eta vechejiriruwa taicha ena tisiri'ana eta naechejisira eta vechejiriruwa ena será timikatakanuana'i,tijarkanuana'i eta taepanirawa'i .
- Etana sawaru viurujkawaya'i nukachane'iu esu meme shiela eta vepiyasiraya eta viyaserepiya'i taicha viti wa'i vimati'ini tamutu taye'e eta tapanirawa'i eta awasarechicha, eta jena sache vepiyakapa naja'ana ena viyasereruya'i taicha viti viwara'a'i eta kaje etapa eta tanapa'i eta taepaninewa,namutu ena timatiana'i ena'i ena tapanawana'i akanewaka eta awasarechicha.
- Te tamutupa nukurujika eta nuwara'akene eta nepiyasiraya'i eta taepanirawa'i eta awasarechicha, nepanawapa najucha. Ena nukuchapaya eta naetupirisiraya nukuchapasera eta tauriwaya.

Eta tanapa eta awasarechicha

Viñupapaika eta taepanirawa eta awasarechicha tikaijare san miguel te matire tavi'a te apake'e majara inasianu.

Eta San Miguel te Matire tanápa te kaja'a ta kaye'e 13 km. Te Sainasiu te majaraTitekapana nakápayaka 36 najaneakakana narari'i inasianuana enapa ena triniranana, enapa ena tsimane, tas'apa ena movimanana.

Nakaye'e eta papipi ichapeku jaka'echucha te apake'e, takaye'e etana narawa'uirare jarari'i ena napanumawa tiasiapana, enapa ichapepe'ana,enapa ena titukanaipa techejukekana Eta napiestara naepiyaka te 29 te de septiembre te maijaremu'u ema san miguiel arkangel.

Eta tainapure naimituresirare ichasi

Eta awasarechicha San Miguel te Matire, jarari'i eta tasi'akene eta tasi'akene.

Tikaijare eta trumpillu tepanawa'i te añu 1960 diez'ana'i ena kaparapejirikakana'i ena kamuripanana'i ena muniniana enapa ena yakana, ena kaitiana, enapa ena kayuana enapa ena coserunana enapa ena Yukuana. Namutu ena eta naematane eta isaniti. Enechuwa Wakeruana. Eta taiñemaiwa eta echene amairi'a kuricheji taka'e yejekawanapa eta tawapairu tikaijare'i yelwaki te añu 1970 timiyanawanapa kasaneana'i etapa wakeruana'i. jarari'i'i eta molienta, jarari'iwa eta narasakiji etapa eta mantarinakiji taja'a eta nave'a ta nave'apana ena.

Eta tañemaiwa eta achene, akanewaka tajinaicha'a achenena'ini takarichu eta achene te napairiririsirare ena achaneana te apachara eta kakiure eta nae'ika'i te tiyanana te awasare tikaijare San Ignacio.

Ena kaparapekakana Muñuniana ena'i ena kamuripanana'i taicha ena kaye'ena'i waka eta'i najaneaka'i te wama'i. Eta naematane'i ena tepiyarerekana'i pakure, etapa eta karetapewa naepiyaka'i eta karreta.

Tinapukana titekapana'i te Samiguel te Mátire

Eta sipani, eta kaerena etap kuju eta masukureana ena kawasana te San Miguel Te Mátire

Te 1973 tiyejakawapa te tsinaranakiji, nanakapa ema tinapuka naye'e korregidor

Ema Alejandro Muiba 1° Korregidor

Ema viyara'a Alejandro Muiba, tepenawaepa ema matanuka ena amaperuana karawa'uanaya'i eta Tejuka, tepanawapa napiyakapa eta peti nakarawa'uirareya esu tinapuka'i timitureka'i esu, Elisa Eguez, te apanepa añu naitsiwachawa esu timitukara'i Titekapapa esu timitukara'i heidy Cuellar, tayerewa'i eta añuana titekepapa ema Timitukara'i Esteban Jare.

Timitukara'i Te añu 1.974 te panawapa nakaemataneka eta achenerepi,tiserekanapa eta tsikarapi tayani'aya'i eta pakure naepiyakapa eta nanukuinayare te tsikarapiana eta tiñema'ikeneana te tikamakeneana te naviwa amairi'a te pakure nae'iku'a eta tsikarapi tave'apa eta tapawaki eta isireri taka'e eta naitekapira te San Ignacio taka'e eta naiturusira eta nakamunukeneana etapa etapa eta namakeneana.

Tejena 1.980 tepanawapa eta takaepiyairu eta awasarechicha eta tavi'a'i puiti tepanawapa vitanuka eta tajareya'i eta awasarechicha, tuirujikawanapa namutu ena tikawasana'i natiari'ikene, techejika ema viyara'a francisco Jare, manakapa Tikajareya San Miguel vechakene'aya ema arkangel,te apanapa eta naurujisirawa'i.

Ema Daniel Yuco Coseruna 2° Korregidur

Naima'apa naja'apuka ema akenukayare te awasarechicha ema tinapuka'i akenuka te tejuka viawasa ema viyara'a Pablo Chao Mojivaro, ema tinapuka'i nakasikira'i ema viyara'a Juan Chao ema mae'iru ema viyara'a Ramon Muiba ema Kapitan ichape ema viyara'a Daniel Yuco Coseruna ema kumisarioana ena viyara'ana Cristobal Carrillo emapa ema viyara'a Juan Carlos Salas.

Ena naepiyakapa eta peti nakarawa'irare. Etapa eta napenaya ena timitukara'iana etapa apana petiana. Taka'e eta eta tapanirawa eta awasarechicha

Eta juka eta nawara'akene'i ena kawasana'i ta nawaraira'i tikaye'ena eta karawa'irayare ena nachichanaveana eta nawara'a'i ena Tamutu eta juka eta nawaraira'i eta tauriwaya eta nakaemataneira ena nawara'a nakaye'e eta tajukunaya eta apake'e eta navi'a'i Awasarechicha. Taja'a takayema eta tayejesirawa'i Tavi'a naisi'a ena tinapukana'i kapenana'i eta tejuka awasarechicha Nasichu ena Ena tikapenana'i eta tejuka namutu'i Ignacianuana'i

Nuti nuwara'a numetaka'e te viyanapa te marcha te la paz te viturukapa eta Eta tamutu eta viye'erepiana timati'avianapa viti paureana eta te juka viawasana

Vimutu viti achaneana tikawasana tamutu eta awasarechichana eta te juka apake'e tepanawapa tamutupa nañupapaika eta takayemakeneana akanewaka,viti vimijachapa eta vikaye'ekeneana wa'i tima'akareana te juka apake'e viti vika'epa ena tiamanuana i te marcha naka'e'i eti eta te iawasa etupirikawaya etanukaya ema eye'eya akenukaya ema tima'aya eta eye'ena eta te juka iawasa, naka'e'i ena.

Puiti tatanaveana etayare vicha viwara'a'i vetupirikawa vepanawa'i eta vetupirika eta nakarawa'irare ena vichichanaveana, naepiyasi'avipa viyanapa te awasere. eta

Takaepiyasiraya eta peti nakarawa'uirareya ena vichichanaveana viyanapa te alcaldia vechejipanapa ema alcalde taye'e te viawasa San Ignacio te Majara, vimetakapa eta timiyana'avi'i ema achane jikapa'avipa taka'e naepiyasi'avipa apiju'e eta navi'aya'i ena amaperuana eta taka'e eta vikaemataneira'i te mapanapa añu viyanawarepa vimetaka eta peti naepiyaru'i uipa narata'aini ena amaperuana,viyaseserekapa eta naeiyasina'avi apana peti vichapa,ema maka'epa tiuri vepiyakaya apiju'e vepiyasina'e etanapa eta mavi'aya ema katupara'a naye'e ena timitukara'ina maka'epa puiti eta peti naepiyaka eta apiju'e etanapa eta mavi'aya ema nakenumuri ena timitukara'iana, te naitauchaya mapanapa añu eta tamaitawaira eta petiana. Eta San Miguel te Matire tanapa te kaja'a ta kaye'e 13 km. Te San Ignacio te majara.

Titekapana Nakapayaka 36 najaneakakana narari'i ignasiana'ana enapa ena triniranana, enapa ena tsimane, enapa ena movimanana.

Nakaye'e eta papipi ichapeku jaka'echucha te apake'e, takaye'e etana narawa'uirare jarari'i ena napanumawa tiasi'ana, enapa ichapepe'ana, enapa ena titukanaipa techejukekana Eta najaremu'u naepiyaka te 29 te de septiembre te maijaremu'u ema san miguel arkangel.

Te añu 1,962 saisimuriana ena kaparapepejikakana nakachanepa'i ena nayenana.

Ena achaneana kaparapepejikakana'i ena'i ema viyara'ana: Avelino Muñuni, Carmelo Muñuni, Fabian Caiti, Pablo Chau, Juan Chao emapa ema Pedro Yuco.

Te juka nawapairu'i mapana añu neka'e eta takajerawa eta nayapira awasare, tiyejakawanawa tenapa eta tsinaranakiji naepiyakapa eta navi'aya'i nanakapa eta taijare tsinaranakiji trece murianapaipa'i te 18 te Abril te 1965, tepanawapa eta tainapure nakamituresirare esu tinapuka'i timiturekara'i esu Terasa Rivero Balcazar ena suimitureana amairi'a ena nainapureana, eta tayerewa'i eta añuana takaye'epa 8 añu titekapapa eta sachere'i tamutupa tiajiji tainapa unena'ini, tiurujikawanapa, namutu ena tikawasana'i te awasarechicha naka'epa viyanawa vitanuka eta viavi'iana te tachachaku kajakure.

Tiyejekawanapa mapana km. Eta tayere'iwa tanapa te taepeni'a eta sache te kajakure amairi'a eta yamama wa'i tiajiji te sachere'i, eta kajakure temuriku'awa taicha eta yamama, tikaijare MATIRE eta sacheana titekapapa eta sache 29 te Septiembre te 1,973, titsiwachawapa eta taijare eta tsinaranakiji te san Miguel te Matire eta masachera ema San Miguel Arkangel, eta nawara'akene'i ena namutu naka'e'i tiuri tata viwara'a namutu ena tiurujikawanapa naima'apa eta naemataneanaya'ena katupara'ana taye'e eta awasarechicha titekapapa eta ajureka tasi'akene te maye ema viye'e presidente taye eta echape apake'e,mawanekapa'i eta tajuna eta akarawa'uiraya ena amaperuana tiavi'ana eta tejuka awasarechicha eta'i eta nayasesereru'i ena,

eta nasiapiraya'i ena nachichanaveana eta nakarawa'uiraya, tiurisamureana ena naiyanaveana eta taitekapira'i eta ajumerka te piyarekanapa eta piesta eta naurisamurewa'i´.

Te 1990 te viyanapa eta te marcha te La Paz eta viyaseserepana'i eta viawapairuyare'i, etapa eta viwaraira eta timati'aviana naja'avi'i. Te vichawapa viamapaipa eta vichakene'i eta viturure'i vepiyakapa eta vikurusirawa'i vimetakakapa eta takayemakeneana'i anaki teviasine'i, vichapa eta viurujisirawa'i,Puiti tatanaveana viti vetupirikawaya eta vitaresira vitanukaya eta tajukunaya eta tejuka viavi'a'i,tinapukaya será vitanukaya ema viye'eya Correidorya ema tima'a'aviya emaya ve'ikaya eta makaemataneya, eta viawasa tepanawana eta tanasi'aya'i eta apake'e taye'eya'i eta awasarechicha, enechuwa naima'apa eta napairiririsirareanaya tavi'apu eta enukere'iana etapa eta chukulatekijiana, tiyanapa te trinira techejirikawanapa naye ena IRANA tepanawapa eta naikutipasira'i eta apake'e,chawarakana nakaematanepa, te añu 2007 2009 titekapanapaipa ena acháneana, apanapa añu naepiyakapa eta nakarawa'uirareya ena amaperuana.

Puiti eta awasarechicha San Miguel tanapa te apake'e tikaijare T.I.M.I. eta tejuka awasare jarari'i mavera eta naurujisirawana:kabildo Indigenal, amari'a esenana,ena tima'ana ena karawa'urai'aiana,ena kajurukana eta jima,enapa ena chukulatereruana,enapa ena kajurukana eta uvesana.

Eta awasarechicha San Miuel te Matire ena nasi'a eta nawapairu tikaijare Trompillo akane ena 10 achaneana nakachanep'i ena nayenana.

Ena acháneana tepanawanapa titekapa etanakene pakure ichape, nanuekapa eta kakiure tikaijare ISIRERI te enumu'upaji eta kakiure tisemapaji tepanawapaji tekatikawa mapikupaji tamutu eta kakiure ena tipikanapaji tiyananapa tijunana te tachachaku, eta tekatikawa takaeyuki'awapaji eta yukukiana te tsimena yerepaji tepanawapaji tikiwapa muraka, makaepaji emana, epiyaka eta visapiruiana taicha eta juka tisema'i eta juka kakiure namútupaji tisapirikana tianuku'apaji eta tikiwa, tiuchukanapaji eta te nayumurusirawa'i yananapaji naima'apana eta napakure tinikaipa'iji eta une nave'apaji eta une te pakure, naima'apaji eta namakeneana tamutu tipata,tuiri viyanana vimiyanawa vimutu viyanaya visapirikayapa'i eta vianukuiraya eta juka kakiure tisapirikanapapaji namutu ena titekapanapaji eta te naukupasi'aya'i, murakapaji eta sache,eta echene eta nayani'aya'i emari'a'isi kuricheji te naña'e taenasi'a eta une te tipaikana eta echene eta tache'u eta wakana etaya'i eta nae'ikaya'i,tuiri maka'epaji ema timatiwa'i puiti vichurupaikaya eta pakure 100 metro te apachakaya eta juka anukere'i tepanawapa etapa eta amairi'a kuricheji eta pakure wa'i murakaima'i eta tachurusirawaya eta pakure puiti vepiyakaya eta vinikaya eta vitumewainaya eta vipaisiraya,napiyakapaji eta cheruji ene apamuriana tajijirikanaipaji eta neyereruwa tacha tamutu'i tipata titawanapaji eta nave'ara eta nayereruwa,yananapaji tenikana te kakuire nachipaekapaji eta naenirave tave'aneji eta samati ichapewakaji eta jima nave'apaji 15 samapi tiyananapaji te naye'e paskana,te naima'apaji ena apamuriana tuirisamureanaine eta naima'ara'i eta tachapewa eta jimana sukaepa esu meme manuela mayena ema viyara'a Carmelo Muñuni vepiyakaya te cheruji te kaerenaji,nacharukapaji eta kaerena nakaparujipaji eta jima eta apana najita'apaji naniruruku'aya'i,timakipaji eta cheruji nikanapaji namutu ena te titanesianapa maka'epaji ema timatiwa'i jewasera puiti virata'apa vitekapa eta tevikaiju'eya viyanapa vimiyanawa yerekawanapa eta namakeneana te apachakaya eta te anukere'i, te titawanapa eta nayeresira'i eta namakeneana naepanapa eta napakure eta pakure ichape'i tepanawanapa nachurupaika eta napakure nanakapaipa eta yukukiana takunukuapa'i eta tajuchukiaraya eta pakure te titekapanapa eta apakere'i'i nakakurekanapa eta namakeneana tiyananapa nae'ika eta tache'una eta wakana anikupa'i tikaechera eta echene

Te anipa'i amairi'a eta kuricheji, anikuwa amairi'a eta chunakiji,ena naka'e tamutu eta echene tetavikawaji eta nakatajiwaira te chunakiji kamuri eta chu'emakana te kuricheji amairi'a eta ija churupaikawa eta jararí'i anipa'i tuiri eta tapaisira eta pakure anipa'i

titekapanapa te tiurupu'i ichape eta tuirupu'i eta tejuka vinarasi'ayare anini vimasi'ayare machu tave'a'avi eta yati enumu'u eta juka wama'i,uipachu tiyere'i eta vikaju'eyare maka'epa ema timetawa'i, te tupirikawanapa ena esenana kaparujianaipa'i tinikanapa titawanapa eta tinikana tetupirikawanapa eta namasi'ayare,maka'epa ema timatiwa'i puiti yati wa'i vimakaima'i muraka ani jarari 'i eta ichini maka'epa ema etapa eta itiare, tikurujirikanapa eta yukuki tiajikiana nayukuneyai eta jena yati, tivekananpa kasamara'iana'i,nasamapa eta une plun, plun taka'epaipa eta ichini naka'epa esama eta jena tapaisira eta sarare ema viyara Avelino Muñuni, jarari'i eta matakiri etapa eta manikausiraya'i,mave'apa eta tetupirikawapa makuchapapa eta arare te masamapa eta makachakayaira eta sarare manikauchapa maima'aine eta ichini jiu'uuirikapa'i eta te machakaya,masuvechapa te tatupa eta sarare mayustakapa eta matakiriki teja'apaikaie eta ichini,ena apamuriana te nasamira'i eta tau eta matakirii techepukanaine tiaramekana'i taja eta pikapaka'i tata naichapa,ichini makaepa nama'aine eta tepenaipa'i eta ichini te maima'apanamamapa te navi'a'i ena amamuriana machamuriana te naima'apa eta sara eta taichapewa'i eta makaparu'i ema achane naima'apa eta tayusi eta' te tatupa . Tichawanawarepa timakana namutu techejirikawana'i te taju'e te tuleta ema viyara'a kapareka'i eta ichini yasereka eta ura maka'epa ema kutima'i jara'inapa maka'epa,achichu te tijara'i vichurupaikaikaya pasa vitekapawane,tijaraipa tatanaveana meme naveana echepukapa enakaya eta kachapare epiyakaya eta tijurama te vitanesi te vinika viyanawaneya viyatiruya pasa vitekapawane te vikaiju'eya teranapa eta naye'e tiujurama, titawanapa eta naerira te tupirikawana tepanawanapa tinakakurekanapa titawanapa eta nanakakuresira,makaepa ema tajina emitisika,tajina tata sukaepa esu meme manuela jewasera puiti viyanapa tiapajukawanapa tiyanapa tepuekawanapa tiyanapa tepanawanapa tupiareka eta chu'emakana etapa ijana te tetupiku'apa eta sache titekanapa te tachachaku eta te tsimena narakanapa tepiyarekanapa eta cheruji te titanesiananpa tiniyanawanapa,te titekapanapa eta tanasi'aya'i eta pakure maka'epa ema timatiwa'i puiti te juka vepanawainapa vipaikaya tejuka te vikaiju'eya mapana k.m. takaye'e.

Conclusiones

Luego de hacer este documento en conclusión puedo decir lo siguiente:

Al realizar este trabajo me siento aún más comprometido con mi comunidad para seguir averiguando sobre la creación de la misma, también he logrado que por lo menos se siembre la semilla para realizar la verdadera Historia de la Comunidad de San Miguel del Mátire, El trabajo queda encaminado para que las nuevas generaciones de pobladores de la comunidad sean los conocedores de este pequeño pero significativo aporte en bien de los niños que no conocían estos saberes y conocimientos de los abuelos de la Comunidad.

Pienso que una Comunidad sin Historia es una Comunidad que no se conoce, ni se identifica como parte de un Territorio.

ETA SUITARESIRA ESU VENARA'A

FLORA CAITI YACA

Eladio Nuni Caiti

1. Nimecharapi

Eta juka ajureka najure'i, nakarawa'uya namutu ena karawa'ura'iana paesa taimiyanawa eta takaematanera eta ajurekana te vechejiriruwa, taka'e puiti nuti nukarawa'u'i te juka diplomado "viajureka vepiyareka eta ajumerukana te vechejiriruwa viti inasianuana", nuwara'a nimecha'e eta juka nepiyaru

Eta juka ajumeruka nuwara'a nimecha'e tasi'asera nuwara'aware imati emutu eti karawa'ura'iana te juka viawasa. Tamutu eta juka nepiyaru'i ajuruka eye'eya eti, nuwara'aware imati eti amuyana amaperuana eta naye'erepiana'i ena viachukanaveanaini naemataneana te sacheana paesa eta juka wa'i takuemitiaka eta naetukakeneana ena viachukanaini

Eta juka naye'erepiana ena viachukanaveanaini nuwara'a vikaetareka pasa wa'i takuemitiaka taicha eta juka tiuri ta vecha vimutu viti, te juka añuana vianukuiraya vimiyanawa vikaechepuka eta te vitaresira viti enapa ena vichichanaveana eta taurikakarewa eta naitukakeneana ena achaneana te akane.

Taka'e nuwara'a imati emutu eti amuyana amaperuana nakayemakene'i ena vichukana nanakiru eta taurikakarewa naitukakeneana ena viachukanaveana nñinakipairu eñi viya tikachicha'avi.

Puiti eta juka nimecha'eira eti karawa'ura'iana, timitukara'iana emutu ekarawa'u eta juka vechejiriruwa naye'e ena naitukakeneana ena vichukanaini.

2. Nuwara'akene nukapayaka

Viunapika tamutu eta naitukakeneana naye'erepiana naye'e ena viachukanaini te juka viawasa viti inasianuana vitanuka tasi'a vipanerekeneacha'a vimutu eta taichararakawaira viye'erepiana etapa eta viye'erepiana, tijaraka'avi eta vitumechawaira vimeye'echawa tamutu eta viye'erepiana.

3. Viyupachirawa

Viwara'a nainati namutu ena karawa'ura'iana, paesa najucha, nakarawa'u nakechepuka eta juka naye'erepianaini eta viachukanaini te juka viawapairu vitaresira'i vit inasianuana.

4. Eta suitaresira esu venara'a

Esu meme FLORA CAITI YACA eta suchusine te sainasiu viawasa'i majarapa'i eta suchusira te 22 te diciembre te añu 1952, ena tikachichana ema tata manuel Caiti Matareco, esu suena esu meme Santa Leonor yaka Moreno, ena tikachichana mapanana esenana, tasi'apa tepenapa esu suena sunákikawakapa sukajurukapa esu natse Salustiana Moreno.

Te amaperuicha'a esu meme Flora sukaye'eicha'a 14 añu, esu suatse suajukunachapa te eskuela, tisiapapa tikarawa'u, esu suinapure sukarichu te juka viawasa sainasiu te jena vikarawa'uirare Estanislao de marchena te tinapukapa siapa suawaku'a eta primeru, tasi'asera esu shipuipa'i timitsiriawaipa'i naye'e ena suchamuriana taicha esu ichapepanaipa'i ne naye'e ena suchamuriana, tasi'asera esu meme flora eta sutsiri'aira'i tiuchukapa te eskuela, tiyanapa tikaematane Te suye'e esu señura tikaijare Arcelia Gome de Bravo tikaematanepa tamutu eta suamaperuira.

Te tikaimapa, esu meme Flora sukaye'eipa'i 19 añu, te suve'apa ema suima ema tata Juancancio Nuni Teco, esu wa'i suimati'ini ema tata, taka'eicha te akane eta naye'erepini ena viachukanaini, enaicha natanuka esu nachinenaya nachinaya, ena naiyana ena araimana. Naima'aipa esu amaperu, taka'e tiyananapa napaipuicha, nayaseakapa ena suiyana esu amaperu techejirikawana, te tiuripa eta najachapira, natanukapa eta nasacheraya eta nave'akakairaya taka'e naimive'akaka taka'e'i esu wa'i suecha'ini.

Te tive'akakanapa titauchawanapa, tiyananapa tikawasana te awasarechicha Puerto San Borja, 4 añu eta nakawasaira'i te jena awasarechicha.

Tikachichanapa ñu'e ajairana esunapa esu esena, ema Alberto, ema Pedro, ema Luis, ema Eladio emapa Santos tasi'a esupa esenachicha Flora, suama eta suijaru esu suena.

Esu meme Flora tiurikakare eta suitaresira, sukachichaira, tikaematanera'i, suechapairikawaka namutu ena suchichanaveana taina suichirawaina suemunakawaka'i namutu ena suchichanaveana te naitaresirana.

Te 1988 tinapukapa tisiapa te jena nakurujisirarewa ena esenana, te jena awasarechicha tikaijare Santa Rita te taju'e viawapairu (TIMI), eta sutupara'a'i sukarataru eta'i eta tiyana naichu'apanawaka ena achaneana enapa suchamuriana, te apanapa añu anuke'epanapa eta sutupara'a, sukaratakapa eta tachutiri'a eta naurumutuira

4.1 Eta suitukakeneana suimatikeneana esu venara'a

Te añu 1990 tikarawa'upa eta nakainaresira ena esenana, taka'e eta ministerio te salud tatupararu'i tikainaresirayare ena esenana tikajariana, suimechainapa eta suitukakene viye'erepiana te tikaenarekana nanakiru ena viachukanaini.

Te etaichu eta añu titekapapa tikawasa te juka viawasa sainasiu, eta tikapirawa'i eta maipenira'i ema suimachuka, etaichu eta juka añu tisiapapa te jena nakurujisirarewa ena esenana suamapa esu suparape sukunpirachapa esu venara'a Petrona Caiti, te juka tisiapapa te subcentral naye'e ena esenana te juka sainasiu te majara sukaratakapa eta sekretariapa, eta añuana 1990 – 1994 taina suichawaina tiuri eta suamira eta suawakure.

Te 1994, tisiapawarepa te club de madre te 31 te julio, suwaku'apa sukatupara'pa eta vicepresidenta.

Te 1995 apanaware suawaku'a tisiapapa te federación ne tikaematanera'iana esenane, etaichu eta suawakuere vicepresidenta, te juka sukaematanepa eta tájukunaya eta apake'e tikaijare personaría juridika.

Te 1996 esu meme Flora Caiti te juka añu tisiapapa te nayamurusira ena achaneana inasianuana, tiyana te marcha natupiru te La Paz.

Te añu 1996, te timiyanawa suechapairikawaka ena suchichanaveana sukuchuka'apa mapanana ena suchichanaveana wachillereanapa te juka viawasa sainasiu apinana ena tiuchukana te jena nakarawa'uirare SOCRATES PARADA EGUEZ; ema LUIS emapa ELADIO eneichuware ema PEDRO, te CEA sainasiu te Loyoya

Ete juka añu 1997, tisiapapa tejena sindicatu orgánica te central obrera regional (COR - MOXOS), eta sukarataru sutupara'a secretaria te hacienda, te juka añu tisiapaware eta tachutiri'ana taye'e eta Zona San Martin suawaku'apa vicepresidenta.

4.2 Sukaejapaka eta suitukakeneana.

Esu meme suimituka ena suchichanaveana enapa ena suamariana eta suemataneana etapa eta suitukakeneana suye'erepiana.

Tasi'asera wa'i suinajika eta suematane suijururupana suijuruka eta itsepiana taye'e eta kajare tamutu eta sacheana.

Esu esena titsamerekara'i taicha eta'i suematane suijarareruya nawachachi'a eta nakamunukene naniruya te sacheana nanikaya ena suchichanaveana.

Te añu 2000, esu Flora Caiti Yaca, esujiwaichu sukurujikawaka savera ena esenana nakaematane'i tepiyarekana eta sumu, katsiama sipanikiama, naijarareruya naimikatakawa ta natanuchirawa eta nawachachira eta nanikakeneana ena apana esenana, te juka napanerekene'apa nakuchuka eta centro artesanal, taye'e itsamerukana eta tallado te yukuki, itsameji te kachipaka, kaerenapaka, eta vitéreana eta tajiparakana eta takiana.

4.3 Sue'ika ema viya

Maepenira viya

Te juka añu 2001 ema suima eta matupara'a te kavilu eta'i ena santu waruneana, take'e esu meme Flora suimikataka'i naitupirika ena tiuchukana angelituana te maepenira ema viya etapa suechapairikawaka ena viyana te ilesia.

4.4 Sue`ika ema viya viakenu

Esu meme flora eneichuware awaresa tejuka sukaratakapa eta yukupi pasa tauri eta suitaresira te mamira'u ema viya viakenu.

Esu meme te juka añu 2001 esu venara'a Flora sukuchukawakapa ena titsamererekara'iana eta napena tikaijare "LORENZA CONGO" tama eta suijaru esu esena tikaematanera'i te juka viawapairu.

Te titawanapa nakaematanewarepa eta ajureka nawanarapi ena nakana esenana eta nanaye'e naurujisirawa, nakaematanepa eta taye'e najukuna tikaijare persuneria juridika, eneichu te juka añu, paesa naimisiapa eta takamurukeneya te nakaye'e POA, paesa naimiyanawa nakaematane eta juka anuana.

Te tianuku'anapa eta añuana te 2007 tapaenumawapa titawa eta takaepiyasira eta peti tikaijare tamurujiana naipiyaruana "LORENZA CONGO", esuicha'a esu meme Elizabeth zelada Gil akenuka'i te ichape peti ye alkaldia, esu suijarakapa eta piti tavirareanaya eta naemataneana naitsameruana etapa apanana naipiyaruana ena esenana titupajiakawana ena viparapenaveana venara'ana .

Tasiapa tiyanana naimechawaka naimerekawaka eta naipiyaruana te jena Ichape awasare Santa Cruz te Fexpo Cruz te año 2010.

Te juka añu 2012 esu meme Flora Cati Yaca sunakikapa eta suawakureana, tiapapa sukachamuriwaka ena esenana tikaemataneanapa eta naematarepiana titsamerekana, te juka

sukapayakapa eta suwara'akene'i suwapureana.

Te juka esu meme timiyanawa timikatareka sunaka'i eta suitukakeneana te taetupiri'i eta ajumeruka tikaijare "TASIMUTUWA ECHEJIRIRUKAWA" tiasi'a ne timiturekara'iana tiajuchana eta vechejiriruwa inasianurupi.

Te tiane'ipa eta vijaremu'u te 20 te junlio tiyananapa te La paz sukachanemuri'i ena tuparairukana taye'e eta kavilu etapa te taye'e eta Asanable tiavi'a te trinira enapa ena tirimaikara'ina eta irimarakichichana. Esu eneichuwa suima'a'i eta najachapira'i eta tajukuna viye'erepina tikaejare "titulo" eta viajukume timereka'avi ne apamuriana achaneana eta Taijaremu'u eta viawasa tikaijare "ICHAPEKENE VIJAREMU'U", taijararu'avi eta UNESCO, eta timikataka'avi eta vikaejapasiyayare eta viye'erepiana virimarapiana viye'eichu viti inasianuana.

5. Taitawarapi

Taka'e'i eta suitaresira esu venara'a Flora Caiti Yaca, te juka apake'e viawapairu tamutu eta viye'erepiana vitukakeneana nakamunuyare eta karawa'ra'iana, naimatiyare tamutu eta taurinakeneana taye'e eta jukaq apake'e.

Taka'eetajukaviawasavitiinasianuana,etaviye'erepianavitukakeneana,timikataka'aviyatamutu eta vikamunukeneana eta vikaechepusiraya tamutu eta viye'erepiana, ena tikarawa'ura'iana vimutu vikaematane vimiyyanawa viunapika eta taurikakarewana eta viye'erepiana.

Eta te juka vitaresira vimati eta vipikauchirakakawaka te viye'e viti enapuka namutu vikarawa'u eta viye'ekeneanaini viye'erepiana.

Eta naitukakenaenaini ena viachukanaveanaini naichicha'a eta taichararakawaira enna eta naitaresirana ena achaneana te akane. Eta tapaisirawa eta juka ematanekana vipanereruana.

ETA TAEPIYASIRAWA, ETA ITSEPI TE KAJARE

Lucia Yaca Noza

Vimereka

Tépanawa te añu 1990 viti májarana vikawasana te juka viye'e apake'e, vépanawapa vitanuka eta viuriwayare vítatirawayare etapa eta visiapiramuriyare ena técha'aviana te ñavi'a'i eñi ichápetupara'a akénuka ne vinútu viti acháneana. Eta taipaninewa murakapanapa eta echéjirirukawa taye'e eta vechejiriruwa te juka viawapairu. Eta vechejiriruwa inasiánurupi viti véchejikana eta juka vechejiriruwa waipa mavéra'avina puiti animurichicha'aviine taicha vitsiri'apa véchejisi'a taye'e. Eta véchejiriruwa inasiánurupi, tawara'apaipa témitiaka taicha ánimurichicha'aviine viti vítukana véchejirikawa taye'e eta vechejiriruwa inasiánurupi taye'e eta juka ichápekene viawapairu vulivia, ena amaperuana waipaware nawara'a téchejikana náimitsiri'apa eta vechejiriruwa.

Eta taejapasirayare eta vechejiriruwa véchapairikayere murákakene vimutu, te tavi'anapa'i ne vimúrikeneana viti acháneana eta taétsiwachawaira eta vipáisirana tamutu sácheana, tikámunukare véchejisi'a eta véchejiriruwa pasa napanerekene'a ena acháneana nápechawaware najámuracha naecherikawa taye'e eta véchejiriruwa, tas'ia viájureka taye'e tasímutuwakeneana eta echeirirukawana pasa namútu naituka nájureka te véchejiriruwa puiti nainaichu titukaina tiajurekaina te vechejiriruwa.

Eta juka tímecha'avi apaesachicha eta Vítukakeneana viye'erepiana te vikaematane vepiyayarekawa te vitarésirana, eta vímatirana eta jukana tasimutuwakeneana vikaye'ekenana vimatikeneana vitukakeneana viti májarana, eta vitusira'i etachucha te vimaaraka tasi'a vipánerechapaipa eta vepiyasiraya, vitisami wa'i vikarawa'u ena nawara'a naituka tikametakasianapa eta taka'e eta vitusiranapa'i vimútu enachucha ena viachukana viatseana timituka'aviana'i puiti vinasi'i.

Eta juka emátaneka tikaejare "taepiyasirawa eta itsepi te kajare" tímecha'aviyare eta vítukana vimatikene viye'erepichu te vítaresirana. Eta juka taépiyasirawa eta itsepi te kajáre etaicha'a eta naetukakene ena viatseana, etaicha'a tiasi'a te naematikeneana naetukakene ena viátseanaini akanewaka te naétaresiranapa'i. Eta juka itsépiripi narari'icha'a ena naétukana tépiyarekana, te awasarechicha tikaejare aráiru Awasare (Pueblo Nuevo) tiavi'a te taju'e eta viawapairu TIM. Eta juka ajúreka tikaju'i tamutu te vechejiriruwa inasiánurupi pasa taemikataresi'a eta tamáwakuira eta ajúrekana te véchejiriruwa eta nakarawa'ukeneyare ena tikárawa'ura'iana tasi'apa nakárawa'u nájureka eta vítukakeneana etapa eta vímatikeneana te viye'erepichu viti tasi'a te véchejiriruwaichu

Eta juka ajúreka tikaejare "taepiyasirawa eta itsepi te kajare" eta taijáraru'avi tanakiru taemakenewa eta tikaejare Diplumadu. Eta timituka'avi eta tájiparakana tatiari'ikeneana taye'eichu eta véchejiriruwa tasi'a etapa takámunukeneana pasa vituka vikarawa'u, viájucha tasi'a véchejikureka te véchejiriruwa inasiánurupi, námakenepa'i ena téchana tikaemataneana te nakárawa'uirare Universidad Mayor de San Simón taye'e eta Cochabamba nakáchane ena tuparairukana taye'e eta juka viawasa majara eta Concejo Educativo del Pueblo Originario Indígena Mojeño (CEPOIM).

Taenapurepi

Ena viáchukanaveanaini májarana ignasiánuana, kapeni tipaikanacha'a tiyéjejekawanaicha'awa natanuka'i eta nauriwayare "eta viuritaresirayare". Taka'e puiti mavera eta awasarechichana nanakiruanapa'i ena viáchukanaveanaini te natánusira eta nauritarésirayare'i, taka'e narari'ipaipa nanásipaipa títunawanapaipa, narari'iware wa'ipa títurukawana tipaíkana tivítanapaipa eta tayere'iwa'i eta napaesirana, taka'e nanásipaipa naepiyakapaipa eta awásachichana puiticha.

Eta awásarechicha Awasare Aráiru (Pueblo Nuevo) eta tanakiru taemakene eta natánusira'i eta nauritarésirayare namútu nájina naimipananáikaina'i tamutu nakaye'eyare'i te apaechejiriruwa tikaejare loma santa vitisera víjarecha'i (eta viuritaresirayare).

Eta awásarechicha Awasare Aráiru (pueblo nuevo) tikaepiyasi'i te 14 te septiembre te añu 1940, ena tinapukana'i titekapana taye'e mairimuriana'i majarana, ena tamutu nakaye'e, tikaye'eana mavera waka, túmewakaicha'aware naepiyaka ichápeana isánitiana tewawarekawana'i taye'e, tayérewa'i eta sácheana ena krayanana naverejikawakapaipa eta naye'eana apake'e etapa eta nawákaneana nata'iana uru, tasi'a ena tétumechawanichucha nakáratakaicha'a muraka tamutu, puiti sera apaesachichainesera ena nakaye'ekeneana.

Eta tayere'iwa te sainaciu majara eta awásarechichana tikaye'e 50 km tinapaika te tataraku eta kaja'a etapa te wana, eta awasarechicha tiavi'a te taju'e eta viawapairu majara (TIM) eta taichararakawaira eta viye'erepiana viti inasinuana takuti eta viye'e vikurujisirarewa ICHAPE VIPENA "gran cabildo" enapa ena te awaresachichana.

Eta naematane ena achaneana, kaesaneana tewakana, tisukurekana paesa tauchuka eta naniruya, tikajurukanaware eta wakana, tanuchawanaware ta naniruya waka te simena, tinikana eta jimana, tasi'aware titsiwajirikakana eta nakaye'ekeneana naniriuna tauchureana ta'i eta naewawareruwana. Te nawara'a tiyanana te apana awasarena, tipaikana eta nayanira nama eta nayereruwa etaicha'a te narákuruki ena esenana te nachuti, eneichuware te kawayu. Te awasarechicha tirimaikanaicha'aware eta naye'erepiana nairimarapiana, eta chiripieru, eta wakarapi, eta warkurupi etapa apanana nairimarapiana. Eta naechejika naechejiriruwa inasianurupi, trinirarapi etapa eta apachejiriruwa naye'e ena kameriana, eta juka apimuri eta vechejiriruwana eta juka véchejiriruwaichu enachucha ena ichasipanana techejikana taye'e.

Eta naematane'i ena esenana tijururekana kajare pasa tauchuka eta itsepi te awasarechichana arairu, naemataneichu ena esenana tijururekana. Eta naijururesira teja'apaikanayare te estérame etapuka te parúmamechicha, nakaekuyakayare eta napaike, eta naejururupa nanakayare te naiwaki sapa titekapayare te eviuruna, eta eviuruna naeja'aki'ayare apaesachicha, eta taunawa mapana kuarta. Eta eviururupa teviurukawayare te etawa'u taka'epa tikachurukapa eta kajareji te apana supawaki suchurujikapaipa'i eta itsepi, tasi'a suayuruki'apaipa'i te sujururuapa.

Eta juka emátaneka wa'ipa naimituka ena nachichanaveana, taka'e puiti tiuri vikaechepukayare vimutu ena vichichanaveana pasa naecha, naitukaya eta naipiyaka eta viye'erepiana.

Ena timitukara'iana namutu ena vitipa vimatiyare eta naitukakeneana ena viachukanaveanaini, tasi'aware vimitukawaka eta tikarawa'ura'iana paesapa'i ena amuyana nawara'a nauripika eta naechejiriruwa, tasi'aware enaichu naimiyanawa.

Viyúpachirawa

Eta emátaneka tímikatarekayare eta naétukakeneyare ena tikarawa'ura'ina takanarayare eta apánuriana echéjirirukawana tikájuana te ajumerukana. Eta viarawa'uana te viawapairu tikaejare currículo te vépiyayareruwana viye'erepiana, tikájuyare eta vimatikeneana, vítukakeneana etapa eta viye'erepiana eta juka tiasi'ayare te viye'erepiana te vitarésirana te tikáyupayare te viarawa'u te currículo te viawapairu, te viachanewana, eneichuware tikárawa'ukare, taichavene eta emátaneka'i te vítukakeneana" taka'e eta juka naema'akeneyare

ena tikárawa'ura'iana.

Eta juka emátaneka taye'e eta vechejiriruwa tájina eta tawápinakarena taicha wa'i étanai'ini wákarawa'u'ini taye'e, taka'e ena víyanaveana téchejika'avianayare te vechejiriruwa te tamutu sache. Eta véchejiriruwa te vikárawa'uirare véchejikayare tamutu sache pasa wa'i vikuémitisika.

Eta véchejiriruwa te vikárawa'uirare apaesachichaichu tikaimitukasiana ena amáparuana, eta taka'e tikámunukare vimitureka vépapareka ajúmejukana, vechejiriruwa pasa naéma'a ena amáparuana.

Eta juka emátaneka tikájukene'i eta tímecha'aviyare eta vítukakeneana apaesachicha te véchejiriruwa tasi'asiware tikánakasiyarepa'i apaésachichapa'i, eta nakárawa'uyare naékuchiyare ena amáparuana, pasa naématiekene'a eta takáyemakenepa'i eta vitarésirana taka'e eta juka emátaneka vima'ayare vimútu. Te Vikárawa'urare eta tikámunukare tínapukayare pasa taéchepuka eta véchejiriruwa te viawapairu.

Juka sácheana vikámitiakapaipa eta viye'erepiana tikaécherapaipa; eta juka vikámunikene'i eneichuware te apana awásareana, eta aráiru ley educativa tanaka eta vijánekayare tamutu eta vítukakeneana apaésachichapa'i Vikáechepukapaipa pasa wa'i takuemitiaka; tikámunukare vétumecha eta véchejiriruwa pasa ena vichíchanaveana naemati.

Pasa taémiyanawa, taúchuka eta natanure'i ena viáchukanaveanaini taye'e eta awásarechichana ena nae'akakaucha'i te tiuripa naemisiapapa te aráiru ley tikaécherapa, taka'e vikaéma'akasipa te vechejiriruwa visamakarepa. Eta ley Avelino Siñani y Elizardo Pérez, en el artículo 3. (Base de la educación). N.- 8 la educación es intracultural, intercultural y plurilingüe en todo el sistema educativo. Desde el potenciamiento de los saberes, conocimientos propios de naciones y pueblos originarios campesina.

El artículo 7 garantiza el uso de idiomas oficiales y lengua extranjera. 2.- En poblaciones o comunidades monolingües y de predominio el castellano, el castellano como primera lengua y la originaria como segunda.

Artículo 42 (objetivo) 2.-Recuperar desarrollar los conocimientos y tecnología de las naciones y pueblos indígenas originarias campesinos, comunidades interculturales y afrobolivianos.

Eta taepanirawa eta awasarechicha Exaltacióm de la Santa Cruz

Te tinakuchawapa

Te tepanawainapa eta awasarechicha tikaijare Exaltación de la Santa Cruz, puitisera tikaijarepa awasarechicha Pueblo Nuevu tinaekuchawapa tejena kaje sache 14 te septiembre tejena añu 1945, ena tinapukana tiawapaikana tejena mawapa'i wama'i titekapanapa tinapukana amairimuriana ichasiana achane namutu ena kaparapewakapa natieri'ipa ena nayenana enapa ena chinareana enapa chinenakana namarinaveana apanapanenejiana ena achaneana titekapana'i taye'e eta wamai eta timiyanana'i taye'e natanuka'i arairu apake'e eta nasamairuru tiakaijare luma santa.

Etapa nanasipa tikaemataneanapa eta isaniti sukukurekawanapa, taicha namutu ena achaneana tikaye'eana eta waka eta naepiyakapa eta Naru tavi'ayare eta nawakanechichana nakuchapaipa ena tipairirikana titanukana eta arairu awama'i.

Eta naijareana ena nainapureana tepiyakana'i eta awasarechicha: viyara'a musiku eta maijare Abelino Masapaija esupa esu ñiyena enapa ena ñichichanaveana, viyara'a Nemesio Moy Tamo enapa enapa nichichanaveana, viyara'a Pedro Javivi esupa esu ñiyena enapa ena ñichichanaveana, viyara'a Carmelo Cusere ñichichanaveana, viyara'a Teòfilo Jare.

Tasi'a eñipa eñi viyara'a Angel Temo, eñi achane eñipa tinapuka'i timitureka'e naye'e

ena amaperuana nachichanaveana najinaicha'a ena ketemeana naimiturka'i eñipa eñi viyara'a Abelino Masapaija eñi musiku eñiichuwa timitureka ena nachichanaveana tejena awasarechicha, eta tapaisira'i eta añu titekapanapa ena apamuriana achaneana tetekapapa eñi viyara'a Francisco Noa, eñipa eñi viyara'a Manuel Duran Tichu namutu ena nachichanaveana, eñipa viyara'a Encarnación Cusere, eñipa eñi viyara'e Roberto Fabricano, eñipa eñi viyara'a Juan Cancio Fabricano, viyara'a Santos Chappy, viyara'a Simeón Guayacuma, viyara'a Juan Justiniano, viyara'a Santo Nolvani, viyara'a Felix Muiba, viyara'a Rufino Moy Tamo, viyara'a Severo Cardenas, viyara'a Serafin Peña, viyara'a Lorenzo Noza, namutu ena nakana viyara'ana vimijarechakene'i nama'i ena naparapenaviana nakunaruana nachichanaveana nachinana nachinenana enapa ena naekukanaveana, namarinaveana, taka'e kamurianaicha'a ena nainapureana, ena tinapukana'e tiawapaikana'i eta juka awasarechichaipa puiti, namutu ena nakana viyara'ana kawakurewaka te naye'e kavilu.

Eta tanapaika'i eta nawasa

Eta tayere'iwa 50 Km. Tanapaika te takuna'u eta wana eta tanapaisi'a eta viawasa sainasiu Majarapa'i, eta taichesi'a te tayuna'u sache tanapaika'i eta kajakure apere, eta tavi'a eta awasarechicha tikaijare Santa Rosa te Apere, te tayuna'u eta kaja'a eta tayere'iwa 5M. tanapaika'i eta awasarechicha tikaijare San José tejena tachausi ichape kajakure kavitu, te tinapaika tauchusine sache etapa tavi'a eta awasarechicha tikaijare San Miguel te kajakurre apere eta tayere'iwa 15Km. Te takuna'u eta wana eta tanapa'i eta awasarechicha tikaijare San Antonio del Pallar eta taupa'iwa takapayaka eta 0Km.

Eta najarusirawa ena viyara'ana puiti

Eta naejarusirawa ena tikawasana te awasarechicha nave'a eta nawakureana te napena ichape peti tikaijare kavilu eta naurujisiawa etapa naimijarechicha ena tikawakureanaya, naitauchiraya eta naye'erepiana, eta naejarusirawa ani taka'e.

Ema Kurregidur	Ema kapita
Ema mainapur ema mae'iruichu kasiki	Ema mainapure ema mae'iru ema namapanane kumisariu
Ema tiajurekara'i eta ajumeruka	

Eta naechejiriruwa ena nainapureana

Mapana echéjirirukawa eta tatiari'i, vechejiriruwa inasianu, eta echéjirirukawa triniranarapi, etapa apaechejiriruwa naechejiriruwa ena visirikiana.

Eta apina echéirirukawa akumurianapana ena techejikana eta vechejiriruwa inasianu eta triniranarapi, etasera eta tekene'a echéjirirukawa apaechejiriruwa ena tijna'akana eta ena amaperuanacha'a.

Eta nawacharapiana

Ichapemuri añuana eta naematane ema achaneana eta'e wakeruana eta isaniti etaipa titsiwachakaka eta nawacharapiana tajinaicha'a eta platarapiana puiticha tanasi'i eta naye'epi, etaipa eta tipairirikana tenikana.

Te tinapukapa te tayanirawa te juka awasarechicha amairi'acha'a tipaikana te kawauyu te karreta, te tiuchukapa eta tikaijar visicleta etawarepa napaisi'a etapa mutu eta kamiun eta'eparaka tiarana te avioneta.

Tainapure nakarawa'uirare

Apaikapeni taijinaicha'a nakarawa'uirarena'ini, enaicha'a ena musikuana lutrineruana yujarakara'iana enacha timirurekana ema amuyana tajinaicha'asera nawachaina'ini enachucha nawara'akene timiturekana.

Tejena añu 1955, eñiicha'e eñi akenuka Victor Paz Estensoro, eñipa tinaikucha eta ñinakapa te awasarechichana eta tikarawa'ukare ñikawanairipi nanaka ena timiturekara'iana eta taka'e titekapapa eñi tinapuka timiturekara'i te juka awasarechicha Pueblo Nuevo, eñi tinapuka tikaijare Gilberto Egûz Parada, eñi tawachachakene eta Estadu, tepanawapa tinakuchawa eta tainapure tikaepiyapa eta nakarawa'uirare eta puiticha, tasi'asera timiyanawanapa titekapanapa ena apamuriana timiturekara'iana.

Tatiari'i eta añu kamurina eta achaneana kamurianawa ena amaperuana tikarawa'uana eta taka'e ñekeana ena timiturekara'iana, tatiari'isera añu tiuchukanawa ena achaneana taka'e waipaichuwa kamurianaina ena amapeurana.

Taka'e napanerechapa nanakaya eta taijareyare eta nakarawa'uirare nanakapa eta maijare ema mainapure timiturekara'i eta taka'e tanasipa puiticha eta taijare eta nakarawa'urare.

Viwara'akene vikapayaruya.

Vímatiyare, tája'apuka takáyena eta naetusira'i te naetaresira ena viátseanaini májarana, taja'a takayema eta naimituresira ena námariana te véchejiriruwaichu tamutu eta naímatikeneana'i naetukakeneana puiticha, vipánerechayare eta taépiyasirawa eta itsepi te kajáre, te viye'erepichu viti.

Taepiyasirawa'i eta juka ajumeruka

Tínapukapa nutanuka'i ena tímikatakanuanaya'i timétakanuanayare'i eta itsépiripi tasi'a naetutupikayare'i eta taépiyasirawa eta itsépiripi te kajáre, eta juka emátaneka takámunu'i vinaka'i éta viyaseserepiyare'i ne acháneana pasa nakaekutiara eta vématane'i.

Taka'epasera nimara'ipa eta taerpiyasirawa eta itsepi, tépanawa te taekiji, tasi'aware nuyaserekawaka'i ena esenana.

Eta takámunukene'i eta narawa'u nuyáserekapa'i tasi'a ena timétakanuanapa'i Taka'epasera véchejirikawapasera vechejisi'a'i eta kajáre.

Néchejikapa esu nena pasa sumétakanu tája'apuka takáyema'i eta suitusira'i tíjurureka kajáre eta suijaru esu vénara'a "Petrona Noza Matareco eta su añura 72, esu timétakanupa eta suitaresira'i, tasi'aware nimara'í eta suépiyaresira itsepi te kajáre.

Taepiyasirawa eta itsepi te kajáre te juka viawapairu majara

Eta vemataneana te vipena

Eta vématane viti esénana te peti vépiyaka te viwa'u. Akánewaka ena viátseanaini te tépiyayarekawa tamútuicha'a te nawa'u.

Ena viátseanaini te tépiyayarekawana naepiyayaka eta naematane pasa taurinawaka eta tajiparakana naépiyaru tasi'a tamutu sácheana naemamaka.

Te tikaemataneana eta itsámerukana te naepiyaka tamútuicha'aware te nawa'u, tasi'a maveraicha'a nanaka taichavene etaicha'a eta nakámuiri'a namútu ena acháneana tasi'aware nakaepaku'aicha'aware, nakáchuji eneichuwa nakáitiju'e.

Eta itsepi tikámunukareicha'a, namútu ena esénana, naparirisi'a naepiyaka eta lunta, te'epa tépakaka'arekakana tasímutuwana nakaye'ekeneana, eneichuware nakámunu ena ajáirana te parimerekana eta naemataneana, kuti eta yusúsere, etapa eta navíripiki tasimutuwakeneana nakamunukeneana.

Eta kajare

Eta kajareki, yukuki wa'i ichápena tijuruka te enukare'i, eta tapákaji anichíchawakaichu tikaye'e mapajakakaka eta tápusiana eta taima'i vere, eta taenaki maya'uki. Eta taflurena eta taima'i tiyakakase tasi'a jarari'iware titsiseware, eta ta'i cheyarara'i vereware tachaya'ika'i eta taflurepakaji, tasi'apa te tiya'a'ipa tetsaki'ikapa eta ta'i, tiuchukapa eta kajáre te

Tijurepa eta sache tepunesekapa eta ta'i tijápusepa tiuripa tikavejikasi pasa wa'i taemirika.

Ena venara'ana naka'e, eta kajare wa'i tejiakawanaima'i te isanitiana, tasi'aware naepiyawa eta isaniti taye'eichu eta kajare pasa tarátawawaka te tepiyarekana eta namuiria'ana naye'eya namutu ena nachichanaveana enapa ena natiri'ikeneana te peti.tasi'a etaicha'aware taye'eya eta ilesia, naye'eya ena viyana. (meme Petrona Noza).

Puitipaipa tainapaipa takaicherawaka eta taewa eta kajare, titawanapaipa ena titukana tijururekana, taicha waipa naemituka ena tsetseana ena namariana, wa'iwarepa takamunukarekenena'ini takuti'ini kapeni te viasinekene tamutuicha te itsepi kajare, puiti kamuripa eta yererukawana taka'e waipa nakamunu tijururekana.

Akane te peti namuturayare ena shipuchichana tekijirikana kajare tijururekana naimatiya eta kajare ena esenakeneana. Puiti ena shipuchichana waipa natukawaka tijururekana titsiri'anapa (meme Isabel Muiba.)

Eta taki

Eta taki eta kajáre tikísaki murakakaki apaesa, tasi'a tipístatajikawana, étanapa eta taima'i. Te taju'eki eta kajáreki tijimuya eta tauchusi'ayare eta taenakiyare. Tasi'a eta taepistasi'awa eta kajareji. Eta taewasirawa te tachachaku isaniti te enukere'ipa'i, papipa'iana te tana'eana tamirarakiana yukuki, eta taewasirawayare eta taki kajáre. kasekapa'iyare eta apake'e wa'isera tiupenaima'i wayuchawa eta pusuyare.

Eta tasekasiwa te tamútuchucha tajiparákana tikásiri, tasi'a tiyana mapaki taki kajáre taka'e tikaemuripa te apaesachicha mateji. Eta taki kajáre apina taima'iana jarari'i tiujiyaki eta tikájera eta taikijisirawa.

Eta táchukarapi te taewa, eta taewasiráwa, te tepawaraku'a eta kaje, tasi'a ena tewakana narari'i tikaepakasiana te tijapu amáratataji te esena ena téwakana, te ajairapuka eñi tewaka ñinakaya tijapu eta ñijiasi.

Te vewaka vikúneyare tiurina sache wa'i matirema'i, tikanerejiyare eta taki, te viwara'a vetamukanuma te kápere'i te apanapa sache tikaewapa. Te tamutu vitaucha eta juka táchukarapiana tiurinayare eta kajáre (meme Cristina Muiba).

Kapeni kachukarapianaicha'a ena viachukanaini te tewawarekawanayare tasi'aware nayaseakaicha eñi viakenu taurina eta naewawareruwana etapuka eta kajáre te téwakana.

Eta newasira nuti nepurapaikanuma eta taki te timarukanapa nukayejejepaikapa, nukuchapasera tikiwanuma nánapa'ipa eta apake'e tiuripa tikaewa. (Petrona Noza Matareco).

Eta taewamu'u

Eta taewa eta kajáre, te taekenepa eta takayustawa eta evitara'i tavetiji te tikiwanuma, taka'e te evitara'imu'u taewasirawa eta kajáre eneichuawa tijuruka te tamútuchucha, te pétimira'u te'eware isánitiriji, te taemirisi'a eta taki eta tajurusi'a.

Tayerewa eta tajúrusira eta kajareki etana añu taka'epa tika'ipa, te'esera tipachina tika'iwane eta taka'ira apina eta taima'i eta taflurena tichéyararaki enúrukuju'esera.

Taveji

Te tepuneikakenepa eta kajáre tiuripa tivejirikanapa, tasi'a wa'i tave'aima'i tikíwa.

Te tave'apa eta tikíwa wa'ipa tiuri, vikuchapaya mapana sache tíjurekene pasa tachawaware taepuneika, te vima'apa tepuineka tikave'asipa (meme Isabel Muiba).

Te titawanapa tivejirikana nakuchukapa te sache, etanakene sache muraka pasa tajijikene tasi'apasera naetatajikapa te kaki'i te tatiari'ikenena te tájina te'echucha nawa'u tikaeputsipa eta wa'i tiurinaseana.

Vekijirika

Eta kajáre te vekijirikayare víkutichanuma te ichape erépa pasa tainunawaka te vianarachapa eta ipipijianayarepa.

Te vivékukerekapa eta taki, eta kajáre vekijirika vika'e, tasi'a te tiuchukapa eta taki vikájajajikapa eta kajáreji vikurumutukapaipa pasa wa'i takukajera te véstamejikapa, eta tsepirumeyare eta vikájapapajiru.

Eta nékijirisira nuti te'eana yati etapa te yatikara'iana eta tiuripana tejapuika wa'i tijituji taicha te sachemu'u wa'i nemamaka taicha eta nematane tasi'a tiuripana (esu meme Petrona Noza Matareco).

Te vikapapajikapa eta kajáreji wa'i vipuñuima'i pasa tauri. Tasi'apa te ánike'ejipa eta kajáreji tiuripa ve'ajika, te viwara'akene vékijirika mavera tasi'a tikáunapaipa. Wa'isera visapaima'i tichipejima'i, wa'iware tipatajima'i taicha waipa tiurima'i, veperaikayare vímiyere'ichayare eta yuku taicha te tiju ánipichu timuru titawapa, tasi'a tiñe'iware.

Eta tae'aji

Eta vikamunukene te ve'ajirika, ani'e yukuki "sipitajiki" tasi'a eta yukuki májukiyare vesesuki'anumayare te tapákaji tisesupaka pasa wa'i takuepistaki'awa eta kajáre. Eta tanarayare eta vestajirisi'ayare tikayuruji eta vepaku'a, amáratataji kutiyare eta chunusire tiúnayaresera tarátawayare eta tajirewayare eta kajáreji, taka'epa te taena'u vinakapa eta etaji kajáreji tikaekijipa.

Te ve'ajipa eta kajáre te tiyerepa tejanerejikapa taka'e viakujikapaipa ve'ajikaware viakuyajikaware titsetseji

mavera'e eta taekuyajisirawa tasi'a tikave'asipaipa eta taturaji te titawapa eta tikave'asi, tepumeikakenepa jimuyachichapa tiuripa. te'epasera tikayurujipa.

Eta tayuruji

Eta tae'aji eta kajáre étana ura taénunacha, tasi'a eta te'ajisirawa te'echucha tiyatikara'iana te tetavikawapa wa'ipa tiuri jítujipa, taka'e te tijímuyajipa tikayurujipa tikaunapa, eta tarata'a tiyere tájina taicharakawa. Te yerekenepa waipa tijurukakare taicha tichipejipa te tíjurukakare ichápepipa tiuchuka eta itsepi

Tikáyuruji

Te tikáyurujipa tikayuchatijipa vivejiajuechapa viayuruki'pa pasa tauri eta vichurusiraya te takaijuruwaya tauchusiraya eta itsepi.

Eta tayurukirawa eta kajáre tikánakasi te vipa'e pasa tauri eta tayurukirawayare eta kajareji.

Tikáyuruki

Eta juka tikáyuruki maverayare vinakayare eta taekuti etana kuarta tasi'a eta taipanirawayare eta itsépiyare.

Takamunukeneana

Tachaka

Eta tachaka eta ejururupa tikaepiya te yukuki "mapuwaki, chimichareki, jiripaki" cheyara tikami te tupiriku'a tayani'ayare eta ejururupa, eta tiamayare eta taeviurusiraya eta ejururupa.

Ejúrurupa

Eta ejúrurupa tikáepiya te pijípere eta taupawa mapápewa'uyare takáye'e tasi'a tsekeruya, cheyarakiya tikasirikusiriwakaya te tápusiana eta tikasesukiyare muraka pasa tamájukichicha, tiyanayare eta tachaka, eta taenukiawayare eta itsepiyare.

Te tínikakipa tikaetsiwapa apana ejúrurupa, taka'e takámunu maverarajiyare eta ejúrurupana pasa táratawa eta ipípijianayare, te nanáchucha taye'e jitakarekipa taicha eta viwakiana wa'ipa taráta'a taka'e tikaetsiwapa eta tínikakiana tikaunapaipa.

Eviuruna

Eta eviuruna tikáepiya te pere'aki taicha eta yukúki tijímuyaki, wa'i tiuri eta apanana yukukiana.

Eta eviuruna ani'e yukúki pere'aki tiajijiki, tikaewacha te tapusiana te'epa tupiriki'a tikaewacha apaesachicha, tasi'a eta taewacha tikasesukiyare te sesupaka apaesachicha pasa tamajuki, eta taeviurusirawayare eta ejúrurupa.

Vepakarawa'u

Eta vépakarawa'u falárarume tikaepiyakasi te ánimechicha suelame tiuriware te parúmame tijímuyachicha, tikaiti'awaka te amáratataji te takiñakuana taye'ella eta viwa'u pasa wa'i takuetusuka te tayerewayare eta vijuruesiraya taicha tavekayare eta yesu.

Nuti nukamunukenecha eta nukaeparawa'u taicha eta nuwa'u wa tarata'a eta yesu tavétiji te nunaka eta tsimapa, nunaka eta tsimapa te taina nuyesuraina tikanerejisera eta tiurina tsimapa (Esu meme Jacoba Noza Matareco).

Te tajina eta nayesuraina ena venara'ana nave'a eta tsimapa tiurina, eta tsimapa tisesusupa te taina eta jukana tijúchukichucha wa'i teviurukawa eta ejúrurupa.

Eta yesu

Eta juka yesu tiyana te eviuruna tauriwayare eta taeviurusirawayare eta ejúrurupa, te vijururekapa tikánakasipaipa yesu te eviuruna tisesukiyare taicha eta yesu tiuriviurupa eta ejúrurupa pasa tauri eta taúchusirayare eta itsepi, eta tiamaya te itsépiruyare te'epuka ichapepiya tiuchuka eta itsepi eta taeviurusirawa eta ejúrurupa.

Eta yesu tikaepiya te iape tiju tikayuwa tasi'a tikákajitijipa te amáratataji pasa tamájuchicha, te májuchichapa tiyánapa eta tajápura eta warayu'a, eta taétumecha wa'ipa tépuraikawa tikaeviripa te apaesachicha une te vechariki'apa tiuripa tiyánapa te sache.

Eta taijirusirawa

Eta taépiyasirawayarepa eta itsepi takamunu veja'apaikayare tikakuyayare eta vipaikeana, eta eviuruna vinakayare te tapeku eta vipa'e veja'aki'ayare apesa pasa wa'i takuyamururika. Eta ejúrurupa tamaya eta tachaka vinákayare vikaekunakayare, vinakaya te tupiriku'a viwaki titekapaya te taena'u eta eviuruna.

Tási'apasera veviurukapa eta ejúrurupa wa'i vísapaima'i titupi'a eta taeviurusirawa, te tiyupi'a apaesachicha tenaruka eta itsepiya.

Te tapusi eta kajáreji tikáchurujiyare apaesa pasa taepistawa te eviúrurupa, tínapukayasera vichurujikanumayare apaesachicha eta kajáre tikáyuruki, te'epasera vipistakapa te tapusi eta ejúrurupa eta kajáreji tikáchuruji tinapuka tepiyayakawa te takaratakapa vichurukakenepa muraka, tasi'a veviurukapaipa eta ejúrurupa taye'e eta eviuruna tinapukasera vináka yesu eta eviuruna pasa tauri, taka'e veviurukapaipa vichurujikapaipa eta tikáyuruki kajáreji tiuchukapaipa eta itsepiya ichepiru, te tiupipa eta vichurujiru vinuki'apaipa te ejúrurupa, te vitawapa tamutu eta tikayurukiana vinakawa apana, te titawapa etaji eta kajáreji vinakawa te apana ejúrurupa tanarayare eta vitaure'i vichurujikainapa apana.

Eta ipípiji

Te vítawapa vijúrureka viapipirikapa, te viápipirikayare takámunu vikátupi'a eta ejúrurupana pasa tauri te taeviurukawa. Véke'epuchayare eta siya vikatupi'ayare te tápeana eta siya teke'epuchawa, tasi'apa vinákapa eta eviuruna te enumu'u eta ejúrurupana pasa wa'i takukachayakaka te kachakayakakana wa'ipa teviurukawana eta ejúrurupana tiuriwakayare timájuyare eta taéviurusirawawakayare.

Eta tápusiana tikayusupa'iyare te apake'e apaesachicha pasa wa'i takuekipaikawa tasi'a viti véja'apaikaware pasa tauri eta vichúrusirayare eta itsepiana.

Eta tachurusirawa

Te vichurukapa eta itsepi vepiyakaya tinapuka eta tatúyuyare tae'iruyare eta apana, te viapiririkapa vichúrukayare, eta tachurusirawaya pasa tauripi eta ipipiji tikachuruya, tinuna eta itsepiana pasa w'i takuititijikawa te viayuipikapa eta itsepi. Te vítawapa vichúrupika vinupuchapa te taetavinewa eta itsepi.

Eta itsepi

Eta ipípiji, te vima'a eta takuna wa'irichu tákaichera, eta taepiyakasiwa eta tiurumutu'i eta vichurure étasera apipikakaipa'i eta itsepi, te vima'a etakene eta ipípiji tiurinachicha kutima'i wa'ipa tetataikaima'i te veupikainapa vivéjapu'apa eta taiti'a.

Te taka'epa eta ipipiji tiuripa taye'ena eta yukupi taepistasi'awaya eta sewa, tiuriware taseriyuina eta vimika'u. etaware eta taetsamerapi eta vepaku'a, tiuriware eta taetsamerapina eta chusime, etapa eta narusari, eta ipípiji te taka'echa'a tiuriicha'a tikaepapaji, te taka'echa'a wicha'i tumena eta itsepi kúyayakarecha'a ténaruka.

Te amáperunuicha'a te taka'epa eta nuye'eana ipipijiana tiwanekanupa esu natse vive'a eta tapare chuna charupaka tiavi'a te kuricheji, etapa eta yukúki kawararu, Népapasi'aya'i eta nétsepira, eta tapare chuna eta tiyákaka, taka'e'i eta vématanechichanapa'i vimiuriaka'i eta vimuiri'aya'i, (meme Petrona Noza Matareco).

Taeviu eta itsepi ipipiji

Te veviurekapa eta itsepi ipípiji, takútirichu te víjureka vikámunuyare eta yesu, étasera te vevuiruka eta ejúrurupa tasi'a eta taeviurusirawa ticháwakuechawayare vicha eta ejúrurupa pasa táyurupikawa eta itsepi te tiayurupikáwakenepa murapa eta itsepi tiuripa tikaenukipaipa te ejúrurupa.

Eta juka emátaneka tikámunukare taicha eta tatúmewayare eta itsepi taka'esarepa waipa ténaruka, eta itsepikenepa tumepa tasi'apa tikaenupu'ipa tiuripa.

Eta vinupuirika

Te vítapa eta ipipiji veviuka vinupuchapa tasi'a ve'asikapaipa pasa tacheyarapu'i eta itsepi te vikámunupa vivérurupuchapa waípasere tínunuikawa.

Eta itsepi tikamunukare te tamutu eta vemataneana te peti, eta tikamunukare te vepiyareka eta achuji, muriare, vepaku'a etapa eta tasimutuwana. Eta cheyarapu'iana narari'i naenunacha etana kilu, apinapuka kilu taenunacha eta taka'e eta taepiyasirawa eta achuji etapuka eta vepaku'a etaware eta camijeta.

Eta taka'e eta taépiyasirawa eta itsepi te naetukakeneana ena viatseana te juka viawapairu majara, puiti juka sacheana énanecha ena ichasipanana nanákaicha'a eta juka naye'erepikene, ena amaperupanana waipa nanaka taichavena eta tatiari'irapa eta tikaepiyasiana yererukawana, waipaichu nakamunu taka'e nawacharekachucha te nakamunuyare.

Taetavirawa eta juka emataneka

Eta juka emátaneka tiúrikakare te vémamaka, eta juka tajukuna'i eta vepiyaresira eta itsepi, tiúrikakare takámunu vikaechepuka eta taepiyasirawa te viye'erepichu viti majarana. Eta taecheisi'a'i eta juka emátaneka takámunu vechejiku'a pasa vimati eta viye'erepiana. Eta juka emátaneka titekapaya te nawa'u ena tikarawa'ura'iana enapa, ena nawara'ana naechayare eta viye'erepiana te juka viawasa, eneichuware eta vechejiriruwa.

Nuwara'a echejiku'a eta juka ajureka.

Eta juka emátaneka tiúrikakare tímikataka'aviyare eta taejapasirayare eta vítukakeneana vimatikeneana, eta taka'e vechejiku'ayare eta juka ajureka pasa vimati eta takáye'ekene'i eta juka ajureka. Eta juka ajureaka tikaju'i te véchejiriruwa pasa vikárawa'u vechejikureka te véchejiriruwa inasianurupi pasa taejapaka apaesachichapa'i. tikaechejikasianayare ena tímiturekara'ina pasa nawapina nakarawa'u naituka eta véchejiriruwa ena tikamunukareana pasa naimituka ena tikarawa'ura'ina.

Namútu ena tuparairukana te juka viawasa majara tikamunukare nawápina eta véchejiriruwa, ena tupárairukana wa'i nakápanereru'ni eta véchejiriruwa inasianurupi, eta taka'e tikamunukare tikaechejikasiana pasa naimikataka'avi vichaechepuka eta vechejiririruwa, viye'erepina te juka viawapiru.

Enapa ena tupárairukana te ichapeana Universidades naimiyanawa naemikátaka'avi eta taechepusirayare eta vechejiriruwana te viawasa majara.

VIKAMATUNAREREPI

Antonia Yuco Jare

1. Nuasulupayacha'e

Nuasulupayacha eñi viya viakenu, eta ñijarakasiranu'i eta nitaresira, enapa nuasulupayacha ena nuchichanaveana, nujaneanamuriana, eneichuware nuasulupayacha namutu ena nuyasereruana'i, Eñi tata Mariano Matareco Cartagena, Esu meme Cristina Muiva, eñi tata Celestino Guarua Guaji, eñi tata Cirilo Justiniano Muiva, esu meme María Fabricano Moy.

Enapa nuasulupapayacha ena (CEPOIM), Universidad, Mayor te San Simón te Cochabamba.

2. Taenapurapi

Eta vitukakeneana viti inasianuana, tiurikakarekene narari'icha'a ena viparapenaveana naichaicha'a eta viye'erepiana, viachukarapiana, virimarapiana, jarari'isera eta viye'erepiana vikamitiakapa, taicha eta tayerewa tapaisira eta añuana, wa'i naimiyanawa'ini ena arajuruana eta viye'erepiana viti inasianuana. Eta vechejiriruwa, etasera te tapaisira eta añuana vikamitiakapaipa taicha ena vichichanaveana wa'ipa techejikana eta vechejiriruwa, enasera ena ichasiana techejikanaicha'a.

Numetaka'eyare eta narari'ira'i ena apamuriana vijanemuriana, ena inasianuana, eta taechapewa eta viawapairu tikaye'e 33.616 km2 tasi'a ena achaneana narari'i 17.602 (INE 2012). Takaye'eware 161 awasarechichana.

Te viawapairu majara mapapa'i eta viawapairuanapaichu te TIM virari'i apanapaneneji'avi, te viawapairu TIMI mairimuri'avi inasianuana, te apana ichape viawapairu TIPNIS te juka viawapairu etaichuware apanapaneneji'avi narari'i ena virapanaveana trinirana, yurukareana, tsimaneana, kechu'ana enapa ena aimarana.

Puitisera tiuchukapa eta viye'e vikaechepukapa eta viye'eya vikarawa'uirare vimutu viti taye'e eta vechejiriruwa viti majarana. Puiti eta juka kajeana, sacheana, vikarawa'u'i eta vechejiriruwa te diplomado tikaijare: "LECTURA Y PRODUCCIÓN DE TEXTOS EN MOJEÑO IGNACIANO". Taka'e eta juka taina awasare takaye'e eta tiuripikene vitukakeneaqna eta eta viye'erepiana viti inasianuana.

3. Viyupachirawa

Eta juka vechejiriruwa teñamawakarepa taicha eta añuana sacheana tepenarakawakapa ena techejikana eta viechejiriruwa, taka'e puiti viwara'apa imikataka'avi vikaechepuka viajucha eta juka viye'erepiana.

Etaichuware viwara'a vimiyanawa vikaematane paesa eta juka taye'ekeneana eta juka viawasa nawasa naye'ekeneichuyare ena inasianuana.

Eta viye'e constitución taye'e eta ichapekene viawapairu vulivia taimatichawa eta juka vechejiriruwana te taju'e eta te art.5 taka'e eta takatiuchaya eta taimiyanawara eta juka vechejiriruwana.

Eta ajureka 13 takuchukapa eta tauriwa tamutu eta naye'erepiana viparaveana vijaneanana eta nakeye'eira eta naitukakeneana ena viachukanaveeana nanakirupa'iana nanakipairu naye'eya naitaresiraya eta amaperuana naimiyanawa naechejika eta vechejiriruwa naijarechawaka eta nawasachichana navirareana, naunapika paesa wa'i takuemitiaka.

Te ajureka 3 ajumeruka 8 taye'e eta ley 070 taimecha'i eta vikarawa'uya eta tamutu eta viye'erepiana etapa eta vechejiriruwana tisiapa te taju'e eta vikarawa'uiraya tamutu eta naitukakeneana.

4. Viwara'a vikapayuraya

Vitanuka vikuchuka vepiyakaya tamutu eta naechejiriruwa naitukakene eta takayemakene eta te vikamatunaresira viti inasianuana, eta viye'erepiana viye'ekene viti vikawasa te juka viawapairu majarapa'i. Narawa'uya ena anuyana, amaperuana paesa naimati ena vichichanaveana nakarawa'u naituka

5. Taepiyasirawa'i

Eta juka emataneka, vinerejika'i tamutu eta vikamunukeneya te juka ajumeruka eta naye'e naitukakeneana ena viachukana, te esera viajuchaya te vechejiriruwa viti inasianuana eta taichararakawaira eta te vikamatunarerewaini.

Eta juka najure, tiuriya te vimitureka paesa nakarawa'u naimati, ena amuyana tasi'aware vimiyanawa vikuchupaika tamutu eta naitukakeneana ena viachukanaini te akane eta viye'erepiana, paesa wa'i takuemitiaka.

Tamutu eta juka nematane nepiyaka'i te juka viawasa Sainasiu etapa te jena viawasa Pueblo Nuevo.

- Te tepanawapa vepiyaka eta nuyaserepiana paesa nuyaserekawaka ena achaneana taicharakawa eta vikamatunarerawaini..
- Nepiyakapa eta takaematanesiraya tayerewaya eta emataneka.
- Nutanukapa eñi achane esupuka esu esena te tikamatunarekana
- Nuyaserekawakapa ena titukana'i etapuka ena tepiyakana'i eta nakamatunaresira.

6. Nimecharapi

Eta juka nepiyaru'i ajureka eye'eya eti, ekarawa'ura'iana nuwara'a nimecha'eya eta naitukakeneana nanakipairu ena viachukanaini te akane, tasi'asera nuwara'a imati emutu eti karawa'ura'iana eta naitaresira'i ena viachukana te juka viawasa majara.

Eta taijare eta juka ajumeruka VIKAMATUNARERAPI, taecheisi'a eta vikamatunareirawaini viti inasianuana, eta juka kurujika'avi'aicha'a namutu ena najaneanana te tive'ekakana ena nachichanaveana, ena apimuriana najaneana ena araimana, namutu tiurujikawana taicha eta nakamatunaresirawa timatikakanawa taicha eta naurisamurewa eta naitauchira ena nachichanaveana.

Tamutu eta juka nuwara'a'i naimatiya ena tikarawa'ura'iana, vichichanaveana, amaperuana eta naye'erepiana'i ena viachukanaveanaini, paesa eta juka wa'i takuemitiaka eta naye'erepiana'i naimecha'i eta napikauchirakakawaka namutu ena najanemuriana ena arayenana.

Eta juka naye'erepiana ena viachukanaveanaini nuwara'a vikarataka pasa wetakuemitiaka, taicha eta juka tiuripi'i, naimechira'avi'i te viye'e viti, puiti ena nachichanaveana ena viachukanaini, te juka añuana vianukuiraya vimiyanawa vikaechepuka eta tejuka vitaresira viti, enapa ena vichichanaveana eta taurikakarewa eta naitaresira ena achaneana te akane.

Taka'e nuwara'a imati emutu eti amuyana amaperuana nakayemakene'i ena achaneana teakane vimati eta taurikakarewa naitaresirana ena viachukanaveana tijaraka'aviana'i eta nanakipairu ema viya tikachicha'avi.

Eta juka nimecha'e emutu eti karawa'ura'iana, timitukara'iana namutu ena tiwara'ana nakarawa'u eta juka vechejiriruwa.

7. Taepaninewa eta ajureka vikamatunareira

7.1 Vechawayare eta vikamatunarerapi

Te akane ena viachukanaveanaini eta vikamatunareira tiurikakareicha'a, namutuicha'a ena vijanemuriana kurujikakanaicha'a naichejisi'a'i eta vikamatunareirayare taichararakawairaya te tive'akakana ena arayenana.

Ena naiyana ena araimana, tiyere'icha'a titsékawanapa tamutu eta nakamunukeneya eta warayuana, namuiri'ana, eta nakurujaya jate, etapa eta naniruya.

Ena tejirarekana namutu ena najachapa'i tiurisamureanaicha'a te titekapaya eta nasachera ena araimana.

Ena naparapenaveana, naekukana, nachejiana namutu ena najanemuriana ena araimana, kamatunareanakakana takae eta viye'erepi viti inasianuana.

Eta taijare "VIKAMATUNARERAPI" taechejisi'a eta vipikauchirakakayare te viye'e, ena vijanemuriana, viti vemunakakaicha'a eta vitaresira te akane, tainaicha'a eta semanererepi viurisamureicha'a eta vipaisira te juka viawapairu.

7.2 Eta taepanirawa eta matunererapi

Eñi amaperu, te chanarupa ñitukapa tevitareka ta ñisanitirara, tikaye'epa tinikakareana kuju, karerena, sipani, arusu tamutuchucha, ena naiyana tiyanapa, naichejiaka ena suiyana esu amaperu.

Ena naiya ñi amaperu, naimaukicha esu amaperu tume, tikaematanera'i, tiurikakarewa, tamutu suicha tikacheruji, tisipairika tipi'ikawa, tikaeresa, tiyuwarekara'i arussu, sipani, titsamereka achuji, naepaku'a tamutu eta jukana suitukaya, esu amaperu paesa eñi naiya naechejika, ena suiyana ta nawara'aira esu amaperu, esu amaperu te suitukapapa suicha eta ematanekana. Tiyananapa naechejika ena suiyana naka'epa:

Tata, meme tiuri timiteka'avi vipaucha'i esu pichicha Maruta vima'araka, esu suitukapa suicha eta ematanekana te peti vijamuracha vichinenaya, suimaya eñi vichicha kashintu.

Tiuri tata, meme, naka'epa ena naiyana esu amaeru, asulupaya eta itesira te vipena, viti naiya esu maruta taina taichawa tiuri vijapachaya, viurisamure'i asulupaya tata, meme.

7.3 Taepiyasirawa eta nakurujana "jate"

Taka'e te tayerewapa ta sacheana titekapa eta nave'akakairawaya ena arayena, ena naeyana natanukapa namuiri'aya ena araimanaya, warayu'ana, warayu'a naniruya ena.

Etapa tepiyarekanapa jate nakurujanaya ena naparapenaveana, namutu ena nachamuriana, etawarepa tikaeresanapa, mavera katsiama apaesa taratawa eta mapana sacheana eta nakapiestara ena araimana.

Te akanewaka, etaicha'a eta jate nakuruja ena viachukanaveanaini, te nakamatunareanaicha'a tasi'aware nakavetumekapa animechicha etaichu nakucharana te nanikapa eta cherujiana sipaniji, arusuji te taina'u nanaka chunaji warayu, warayu'a etapa nanaka eta nawarayare chunane kaerena, etapa asame, te titanesianapa namapa te na pena anaki nanikapa eta nakuruja jate.

8. Vimati eta taepiyasirawa eta jate, eta jate nakakurujaicha'a te kamatunarekakana ena viachukanaveanaini akane

Eta jate tikaipiyakasi te kuju, najachapika etana apina aruwa pasa tarata'a namutu ena titekanaya tikamatunarekakanaya, nakurujaya ena achaneana etapa nakucharaya.

Tiuriyasera eta sache paesa tiajijiwane, paesa naimakicha.

Te naimakichasira etaicha'a te tiestu te sachaja'i te mateji'i

8.1 Te tinapuka

Tepukurekanapa eta kujuana, najachapirikapa.

Te titawanapa najachapika etapa nasipapikamuri'apa eta kujuuana.

8.2 Apina

Tasi'apa naerekumuri'apa te erékurapa taka'e'i eta takaematanera eta juka jate.

Te akane etaicha'a te ravetana eta naerekuresi'a, waipa takuti puiti te wañadurepa eta najachapira eta kujuji.

8.3 Mapana

Nanakapaipa'i te apana raveta, tiamainukawapa te titawanapa naerekumuri'a eta kuju sijiya'i eta paesa kamuriya eta jateana pasa wa'i takuechuriaka.

8.4 Pana

Te tamutupa naerekujika, tiyananapa natanuka eta tapakaji apupaka, naechukapa nanakapa te taina'u eta tsatsame eta tapakaji naepachachamekapa, paesa tajiji eta kujuji taye'eya eta jate.

Vechapamerekapa eta kujuji te tapakaji vinakapa te taina'u eta tsatsame paesa tajijika eta sache, etasera vikunerayepa'i machu tajijikene, te wayuchawa tiajiji eta kujuji waipa tiuri taicha wa'ipa tipistamekawa, tejanerekachucha taka'e tikamunukare vikaekutiarapa'i.

Te tiajijipa tiuripa tikave'asi vinakawarepa te kasuelaju'e taka'epa tikapaturujipa.

Te tiuripa nave'apa nanakawa te kasuelaju'e, wa'isera tiajijimai'i paesachichuichu paesa tauri ta takaepiyasira ta vikajapapamesirawaka eta jateanana.

8.5 Nive

Te tiuripa nave'apa nanakapa te kasuelaju'e, napaturujikapa.

Eta kujuji wa'isera tiajijimai'i apaesaichu pasa tauri eta tapamipakasirawayare te jateyarepa.

8.6 Sipi

Nakatijikapa te úrupe, paesa tauchuka eta amairirikiana etapa eta tapirakiji eta kuju, majuchichayare paesa tauri eta taepiyasirawayare eta jate taina tamaima'i eta amairikiana paesa tauri.

8.7 Ñeke

Nanakaku'apa te tiestu, napamijikapaipa'i muraka te wasu, nanakapa te taina'u eta yuku wa'iware murakaima'i eta yuku peasa wa'i takuiju taurina eta taimakira eta jateana.

8.8 Pesi

Tiuriware nakajapapamekawaka te kuruja, etanapa'i eta taimakira eta jateana

8.9 Sabera

Te titimaratitapa vekemekapa eta jate te tiuripa vikukupaikapa, nanakapaipa'i te ravetaju'e.

Eta taimakira tiyerepa'i taicha etanapa'i eta taimakichirawa, aka'e'i eta taimakira eta juka jateana,

8.10 Savera'e

Taka'e eta taipiyasirawa eta jate naye'erepichu ena viachukanaveanaini

Te.akanewaka tiurikakareicha'a eta naetaresira.

8.11. Savera'a

Te titekapa eta nasachera ena araimanaya.

Ena najanemuriana, naenana, nakamerekanapa, naepachakapaipa eta arusuji, sipaniji, asame, chunane, warayu'a etapa warayupa'e.

8.12 Saverama

Te tiuripa Eta nanakapaipa te mesa te'epuka estérame te apake'e.

Tiníkanapa ena araimana, enapa najanemuriana.

9.- Te tikamatunareanaicha'a, wa'i tejiakawaima'i eta katsiama.

Te akanewaka naepiyakaicha'a mavera katsiama nainikacha'i savera'i yupiana, apisi kawarasiana, mapasi ichapeana ravetana, katsiama te sipaniama, kaereama, etaware amairi'a kuju eta tikaijare elape.

Eta katsiama nakamunu te tesijirikakanayare ena tikamatunareanayare eta katsiama tisisikakeneyare muraka.

Ena tikamatunareana wa'i nakamunuima'i eta awardiente.

Te akanewaka ena viatsenaveana tikaeresanaicha'a te pailana pasa tamainukawa tasiama eta naeresarama.

Eta kuju nachunakapa tanunejiya eta katsiama taitiveraya, wa'i takamunu eta titive eta'i eta nuneji taitivecha eta katsiama.

Jarari'iwa apana taitiveara eta sipani naipiyakapa eta ya'i eneichuware nanunejika eta juka nuneji taitivecha eta katsiama.

Te sukukupaikapa eta katsiama suchuruekapa pasa takasareama, te kasareamapa tikakatijipa.

Taka'e eta takatijisirawa eta katsiama, nakatijika te serasu pasa tauchuka eta ijiji, eta ijiji tiurinisi vinika.

Eneichuware naunaka te ichape ravetana te juka tikatsiya.

Eta juka elape amairi'a kuju, apanaware katsiama, eta juka tikatsiwane.

Katsiama kaerema

Eta katsiama kaerema etaichu veresarama viti inasianuana eta taima'i titsiama.

Eta juka katsiama wa'i tiuri verawane, taicha tipicheamaicha'a, te mapanapa sache tiuriamapa tiuripa vera.

Eta yupi taye'eichu eta katsiama wa'i tiuri tikanakasi une te vinakapa une eta katsima jechekiriama taicha.

te mapanapa sache eta katsiama te yupi tiuripa vera taicha tisisikaipa'i, taka'e ena tikamatunareana naepiyakawane eta katsiama pasa tasisikakene eta tiuripa tijinuchakakana.

10.- Eta asame náwara

Ena viatsenaveanaini naepiyaka'i kamuri asame, apina aruwa. eta asame tawaraya eta cheruji.

Eta asame tama eta kuju, najachapikapa eta kujuana, nasipamuri'apa.

Tasi'a nanákapa te kachapare taka'e tikachunakapa

Te timakipa eta kuju nachunajiru, nayuwajikapa te taku, nave'apa eta tapirakiji.

Te tiuripa visirikichapa te arurusu, manteka, tacheneama waka, icheve etapa kesu. Vinakapa te sache paesa taya'ajiwane.

Te tiya'ajipa vinakapa te chunapaka, kaerenapaka, tasi'a vinakajuerekapa te jurnu.

Te vima'apa timaki vive'apaipa eta timakiana.

Vinakapaipa te kasuela tamutu eta asameana

11.- Apanaware nawara

Te semanaicha'a eta nakamatunareirayare tiyananapa naepana eta kaerena te isaniti nachumukawapa paesa táratawa taya'a nachunaneya, etaichu tawarayare eta cheruji. Mapa'apuka pana'apuka nakamunuya paesa naratawa namutu ena achaneana natiari'ikeneanayare te tenirikanapa ena araimana.

Te peti nachumumuikawaka eta kaerenana, mapa'a nachumuka, pasa tiya'awaka.

Eta juka tayaneana tawaraya eta nacheruji ena araimana.

Te tiya'atitapa eta kaerenana vichunanekapa.

Eta juka chunane tiuripa vikawara.

12.- Eta warayu taekumunu te tikamatunareanaicha'a.

Te akanewaka ena viatsenaveanaini tikaparekanaicha'a, venticuatru warayuana, ena ñiyana eñi arayena tinakikawana duse'i, ena suiyana esu araima tiñakikawanaware duse'i warayuana.

Ena naenana ena araimana titsekawanaipa'i eta cherujiyare, ena suenana esu araima tikacherujianayare arusuji. Ena ñenana eñi arayena tikacherujiana eta sipaniji.

Taka'e te tinikanayarepa eta cheruji titsiwairikakanapa tikajikakánapa eta warayu'a, eta warayu'a tikuti'ikakaya.

Ena araimana najachapaipa'i, nanikapaipa'i te títawanapa tinikana eta cheruji techejikapa eñi ñiya eñi arayena.

Eta warayuana ichape'iwakayare tasi'a tisina'iwakayare.

Esu meme tichare'irika'i eta warayuana taye'eya eta nacheruji.

Eta waruyuana nanirurujiyare ena tikaparapekakanayare.

Su meme tivesakairika'i eta warayu nachare'iruana.

Tikachuna'iwakayare eta warayu'iana amairi'i pasa tatsekawaipa'i.

13.- Te titauchawanapa

Te titauchawanapa, te ñipena eñi arayena, te'epuka Ilesia tiyananapa te kavildu te naekene ena araimana nai'ikapaipa'i ena nachimarana enapa ena tikapununera'ina taka'e'paipa eta napunune teketeke……,

eta tikaijare marcha nairimarapichu ena araimana, te tisiapanapa te taju'e eta kavildu apanapa eta irimarapi, tasi'apa tejakanapa ena araimana enapa ena nachimarana.

Te tiníkanapa ena araimana ena najanemuriana.

Ena araimana tenikakanapa eta warayu'a, eta ñiniruya eñi araima ñijarakapa te su jaka esu ñiyena, esu eneichuware suijaraka ñinika eñi suima.

Suichapa, tiuri pinikaya eta juka warayu'a paesa pitumewaina te juka apake'e.

Eñipa ñichapa, tiuri pinikaya eta juka warayu'a paesa pitumewaina te juka apake'e, paesa pirata'a eta ematanekana.

Te tinikanapa ena araimana, ena naiyana tikámatunarekakanapa. te tikamatunarekakanayarepa tinapuka jupakakanapa tasi'asera te tijupairikakanayarepa tinapukayare eñi ñiya eñi arayena, ñijupakayare eñi suiya esu araima, tasi'apa eñi suiya esu araima eneichuware ñijupakayare eñi ñiya eñi arayena, taka'e te titawanapa ena ajairana enapawapa ena esenana tinapuka tijupareka esu ñena eñi arayena sujupakapa esu suena esu araima, taka'epa esupawapa esu suena esu araima sujupakapa esu ñena eñi arayena, te tijupapakanapa tijarakasichakakanapa eta warayu amairi'i tikachuna'i.

Eneichuware tijupakakana eñi ñiya eñi arayena, ñijupaka esu suena esu araima, esu suena esu araima sujupa'akaware eñi ñiya eñi arayena, eñi suiya esu araima ñijupa'apa esu ñena eñi

arayena eneichuware esu sujupa, te tijupairikakanapa tejirakakanapa tijarakasichakakanapa eta'ikene warayuana tikachuna'i te wa'ipuka warayu achane.

Te apinapa sache, te jarara'ichichapa techepukanapa, tiyananapa naitepauchapa te napena ena tiamarekana, eñi tiamareka necheirikapa eñi arayena ñiminekapaikene'a'i tamutu, taka'epa esupawapa esu tiamareka suechejirikapa esu araima eneichuwa suiminekapaikene'a'i tamutu, taka'epa eneichupa ena naiyana, ena araimana tikasamara'inaipa eta echeirirukawana naye'e ena naiyana.

Eta naechejiriruwa eñi tiamareka, viti ajairana viyana vikaematane jarari'i ta vematane jurikati vitarijirikawa vika'epaipa vijarakaya esu esena esu suka'epa yarepa pinika, juka'i une peraya ema tiurisamurepa tinikapa wa'i nakumapuurekawa te apake'e, wa'i nakuamavi te kavildu wa'i nakuestakavi eta nutuparakavi muraka nuchicha taka'e eta ñechejiriruwa eñi tiamareka.

Te titapirikapa eta naechejiriruwana nave'apa eta naeresa tiyupichakakanapa timiyanawanawarepa terana nakachane ena nachimarana eneichuware tinikana, taka'e tikawa'anapa, tiyapanapa tinarakanapa te napenana taka'e'i eta vikamatunarerawaini akane viti inasianuana.

Te mapanapa sache, tímiyanawanawarepa eta naechejika muraka ena araimana te titawanapa, tinikanawarepa, teranapa, tirimaikanapa namutu ena najaneanamuriana, nachimarana, taka'e'i eta naye'erepi ena inasianuana te juka májarapa'i.

Ena araimana titauchawanapa tejakana'i.

Tiuri tatanaveana memenaveana jarari'i eta viye'erepi, taka'e puiti nuchicha vikamikaku'apa puiti taka'e tainapa, waipa etsiri'aima'i te namira'u ena achaneana.

Ena nakana punureruana, eñina ajaira te'a eta tampura, eñi apana sivivireru, eñi apana achane kajareru.

Titsiwairikakanapa eta warayu'a

Arayena

Te tsiwairikakap tinapuka eñi arayena ñijarakapa ñikaepa:

Tiuri nuyena pichapa eta juka warayu'a pinikaya paesa pitumewaina te juka apake'e.

Araima

Pinikaya eta juka warayu'a paesa pitumewaina te juka apake'e, paesa pirata'a eta ematanekana.

Titsiwairikakapa eta warayupa'e

Te tsiwairikakap tinapuka eñi arayena ñijarakapa ñikaepa:

Tiuri nuyena pichapa eta juka warayu'a pinikaya paesa pitumewaina te juka apake'e.

Araima

Pinikaya eta juka warayu'a paesa pitumewaina te juka apake'e, paesa pirata'a eta ematanekana.

Nikanapa ena araimana nakachane ena naye'eana tiamarekana te tive'akakanapa.

Tiníkanapa namutu ena tejirapanana ena araimana enapa najaneanamuriana.

Te tikamatunareana naka'e'i ena:

Tiuri tata titauchawanapa ena vichichanaveana tiurianapa te ñimira'u eñi viakenu te anuma, nuasulupayacha'e emutu eti puitipa namapa'i eta juka warayu pinikaya puiti numatunarevipa, esupa esu meme piyena matunare'avipa.

Tiuri meme matunare, nurisamure puiti juka sache eta nave'akakairawa ena vichichanaveana, puiti pijachapa eta juka chuna'i warayu pinikaya meme asulupaya.

Taka'e te tejirakakana

Eta namawa'uana te naejirapa ena araimana tamutuicha'a nama, warayuchicha, kaerena, arusu, sipani cuenta eta uru tamutu eta tinikakareana naniruya ena araimana.

Esu meme suejira eñi amaperu arayena suijarakasicha'i eta wasu kristale.

Tikaechejikatsianapa

Te apanapa sache timiyanawaicha'a eta nakajinuresira.

Etasera te napena ena tiamana ena araimana, eta te juka najachapi'a eta echejirirukawa naye'e ena tiamana'i, tinapukasera eñi ajaira arayena ñechejika, tepanawana'i te laskuatro te yatikara'i, yere eta echejirirukawa, titawanapa la seiripa'i te yatikara'ichicha.

Tiuri nuchicha puiti pitauchawapa, pechapairikaya pemunakaya, piwara'aya, pipikauchaya, taka'e te tikajumapuka esu piyena pipuchayare, pitanukaya eta sukamukeneanaya sumuiri'aya suniruya, eñi piye'e pimachuka eneichuware pipikauchaya pimikatakaya taicha eñi piyaipa'i.

Tiuri nuchicha, pive'apa eñi ñika pima, puiti, piti pechapairikaya pemunakaya piwara'aya, pikuchapaya, pitsekawaya eta une, katsiama, ñeraya eñi te tichawa te tikaematane wa'i píkuñakaima'i taicha eñi pikachaneya tamutu eta itaresiya te juka apake'e.

14.- Tiyupichanakakapa

Nave'apa eta naeresa tiyupichanapa timiyanawa ta piesta teranawa jena sache ena nachimarana tinikanaware taka'e tikawa'anapa, tikayapanapa te napenana taka'e'i eta nakamatunareana ena inasianuana.

Te tamutupa tirimaikanapa ena araimana, esu araima ñikachanepa eñi ñimachuka, eñi araima tirimaikapa sukachane esu ñimase.

ETA NAPAISIRA ENA ACHANEANA TANUKANA ETA NAWASAYARE TIKAEJARE "LUMA SANTA"

Eduardo Muiba Semo

Nimecha`e yare

Puititsaera nimecheya eta nuketanekeneri`i taye`e eta vikarawa`ukene te juka viawasa Santu Inasiu, eta taechejisirawa eta vechejiriruwa viti Inasianuana vikawasana viawasa te Majara.

Tisimuripa ta añuana vetavika tajicha ta visamarisira eta chejiriruwana taye`e eta napuiriri sirana ena achaneana tiyejerikara`iana, viachukanavianini, viatsenavianini, tanukara`ianini eta nawasara`iyare eta tuirinakene apake`e, anukerepa`i tikijare luma santa naechejisi`asare ena viachukanavianini, viatsenavianini, ena naechejisi`anave, wa`isera najucha eta ajurekaena, pasa eta vijira`ini, vechi`a`ini eta chejiriruwana taye`e eta napuirisirana tajicha ta natunusira eta nawasayare eta tiurinakene anukerepa`i apake`e.

Tasi`a viti tikarawa`uana eta chejiriruwana vipanaraechapa eta takayemakeneana, viwara`pa viajuchayare eta ajurekayare taye`e ta chejiriruwana, pasa eta naema`akeyare, najirakeneyare namutu ena achaneana, viatinaviana, vichichanaviana, viamarinaviana, namutu ena natiari`ikenena nawara`akene techana eta chejiriruwana te akanewakaeni naechejiriruwaini ena viachukanavianini, viatsenavianini.

Eta numetaka`e ene nusiaka`e, ajira eta ju chejirirukawa pasa echa eta napuiriri rana ena achaneana taye`e eta nayejeresira, naepiyasirana eta awasarechichana tiawa`ana te juka viawapuereru apakeè Majara.

Eta chejiriruwa naye`e ena achaneana kawasara`iana te majara titanukara'iana ta Luma Santa.

Eta taepanirawa eta juka chejirirukawa taye`e eta napuipisira ena achaneana titanukariana eta tiurinaquene apake`e muekemunachakene ema Viya viakenu nawasayare ena achaneana tisapana ma viya viakenu tiwa`a te anuma.

Tasi`a ema viya viakenu manerejikapa te namuriana ena achaneana ema mawaniruyare, ene ema muetupiakapa ma Muises, muejarakapa eta muetuparajisirawayare, ema achane tituparaji`apa majicha ma viya viakenu, ene majichapa : Tiuri puiti, nijarakaviyare eta pitupara`ayare piti PRUFETAAVIYARE, naeyara`aviyare ena achaneana.

Puitisera piyanayare pimetakayare ena pichamuriana amataneakarana naye`e ena kawasana te EJIPTU.

Tasi`a te naechapa eta chejerirukawari`i, tiaramekanapa, ene kurujikawanapa napareachapasera eta najunijisirayare ena nakenaereuana kawasana te EJIPTU, tasi`a te titekapapa eta naekutiararaki, tiuchukanapa te yati pasa wa`i nakusama Ejipsiana ene wa`iwa nakima`a ta nayutajisirayare, ema viya viakenu taye`e ta muetuparaji`awa makimakawaka ena Ejipsiana. Je`esarewarepa te tijara`ipa te apanapa sache natanukapa ena amataenekarana najinaripa ena, ena tiyere`iripa taecha na nayutajisira`i.

Tasi`a te muechapaji ema akenuka naeyara`a ena Ejipsiana, tisemapaji makurujikapaji ena suldaduana majichapaji: Viyana vikapayaka vepanawaka ena mueperajikeanana achaneana.

Je`esarewareji tiyananapaji nakapayare ena Israelistana, ene te nakapayakarepaji ena tiaku`anaripaji eta ichapekene kakiure, ena Ejipsiana wa`ipaji nakayakari`iji. Eneji taka`e eta napupuisira ena Israelistana. Enepaji tasi`a tiuripaji eta napuisira ena Israelistana, tipuikanapaji kuarenta añu eta nakapayasiraya eta tiurinakene apake`e nawasayare ena manaerejirana ema Viya Viakenu. Ene taka`e eta taepanirawa eta chejirirukawa nawara`akene`i ena achaneana

nae`ikayare`i eta muematane ema Prufeta Muise. Etaware numetaka`eyare eta nusamariru taye`e eta chejirirukawa muepiyaru ema akenuka tikijare`i Anresi Guayocho naeyara`a ena vijaneana majaranana, eta te titekapapa ta añu 1887,ema akenuka tikameturiruwapa mawanikapa ta nakurujikawa naparaechawa ta napupuisiraya, tiyanayareana natanukayare ta nawasayare,najuniakayarepa ena mueperajikeneana karayanana Ema Akenuka Anresi Guayocho timijachawapa ema`iji mawaniru`iji ma viya viakenu Jesucristu, ema viya techejika nuye`e, eta tiwanikanu ta nama`eyare te tiurinakene apake`e pasa eta tiuriyare eta vitarisirayare viti manaerejireana ema viya viakenu.

Ta te tiuripa tamutu eta panaerukana taye`e eta napupuisiraya etapa nachusiraya, tepanawanapa chuchukanapa te jena awasare TRINIRA,tipupuikanapa tipuikanapa yati sache, tasi`a ta tayerewapa eta napuisira naetupiakapa eta tiurina apake`e, wama`i anukerepa`i tikurujikawanapa etapa nanasiya ene naka`epa : Ene te juka vepiyasi`aya eta awasareyare, ene tasi`a tepanawanapa tepiyakanapa eta awasarechicha naejarechapa SAN LURENSU, ene taka`e eta taepanirawa naepiyakayarepa eta jena awasarechicha vima`akenee`i tikijare SAN LURENSU,

eta te tamutupa eta amatanekana taye`e eta awasarechicha ; Ema nakasikira Anresi guayuchu, makurujikawarepa ena achaneana tikametariruwarepa maka`ewarepa : Ene te juka awsare viavia`i wipa tiyere`ina eta vitanukasare viawasayare LUMA SANTA, tasi`a mawanikarepa muechawarepa, ayanachicha ipuiririka atanuka eta viawasayare LUMA SANTA, tiyananaware ena awanirikana tipuiririkana ta tayewa eta napuiririsirana tamutu ta sacheana, naetupiakawarepa eta apana apake`e tiurina, wama`i, anukerepa`i, ene naka`ewarepa : Ene te juka vepiyasi`ayare eta apana awasareyare, tichawanapa nametakapa ema nakasikira, najichawarepa: Vichamawaware eta tiurina apake`e, wama`i, anukerepa`i ; ema nakasikira, makurujikawarepa mawanikawarepa majichawarepa: Ayanawarechicha epiyaka eta apana awasaraena, eta viavi`ayare te nawara`a tikapayaviana ena karayanana te juka viavi`a`i, ene vitupiruyare ; tiyananawarepa ena achaneana tepiyarekanawarepa eta apana awasarechicha, naemijarechapa SAN PRANSISKU, eta vima`akenee`i puiti eta jena awasare chicha tikaejare SAN PRANSISKU.

Ene ta ye`e te jena awasarechicha SAN LURENSU tikutiurikakanapa, animuriana nanasipa te awasare san Lorenzo, ena apamuriana tiyananapa titekanapa tiyejerekanapa tiyananapa tikawasanapa taye`e te jena araeriukene naepiyaru awasarechicha tikijare SAN PRASISKU, ene ta ka`ewarepa eta tayere`iguare eta nakawasera te jena awasarechicha tikijarekene`i, SAN PRASISKU.

Ema nakasikira viyara`a Anresi guayuchu, mawanikaguarepa ena achaneana eta nayana natukaware eta vitanukakene`i viaguasayare tikijaree`i Luma Santa, tasi`a ena achaneana tiyananawarepa tipuiririkanawarepa, ene taka`e te naetupiakapa eta te juka eta te jena ichasikeneni awasareni etacha`a navineni ena vichukanavianini, viatsevianini, eta ta naetupiasira eta tiurina simena enukerepa`i, tichawanapa eta te jena awasare SAN PRASISKU, nametakapa ema naeyarara`a nakasikira ANRESI WAYUCHU eta naetupiasira eta tuirinakene simena enukerepa`i, najichapa : eta vipuirisira ta sachuana vetipikapa vitupiaka eta tiurinakene simena, enukerepa`i eta tuiri ta ye`e viepiyasi`a eta viawasena najichapa ema na kasikira, tiaramekapa eta muechira`i ta tiari`ira eta tiurina simena enukerepa`i, makurujikawarepa namutu ena achaneana ene najichawarepa: eianawarechicha epiyaka eta apana viaviayare, viyutajisiaya eta te nawara `a tichamaviana ena karayanana, je`esarewarepa.

Etaricha`a awasarecha`a nàwasaeni ena viachukanavianini akanewaka, tajinacha`a te juka ta awasare, tajinacha`a eta juka viavi`i puiti, takaepaji emana na kasikira mapanaraechapaji eta naemitiasira ena achaniana, ta naerereku ta kaijare seveyuini, tatawarapi ta sèneru, tàsiasera eta tasaru`a eta mawawaru tanakikapaji ta ukaji etapeaji taechipasia`i, eta tachicha

eta mawawaru,tijurùkapaji chapepaji etapaji tinika ena achaniana esenana tìkapanana waipaji tichawana apinana tanìjapaijij, ta muechapaji ema na kasikira,mapanarekapaji ma wanikapaji ma kurujikapaji veintenana ena titujirikawana, akane tìtupajirikawanacha`a ena viachukanaviana, wipa takuki puiti viti ani tàjinapa vitukakenena, akanena ichavikachichanaeni viachukanaviana titujirikawanacha`a, mawanekapaji ena achaniana naepiyaka na takirikeana tsakanana, tsakirikire tiyanawa mawanikapaji te chuchukapuka eta mawawaru nakune`i te ichape iyaru,chuchukapaji te iyaru eta chuchukupaji eta sarare te ina`u, mawanikapaji tiyananapa naema`apana ena titupajirikawana, nana`a kapaji nayuka te tsakana, tikatipaji ta sama tijunapa neikaichu tiyanapa eta neikapa nana`akapaji nayuka tajuku`apaji etana sikàrapi, kaijare wàyapire ;tavènakuapaji eta sèneru eta teikapa anipa`i, ta venakuapa ta wìreku,tiyanapaji tajùku`a ta wìreku takapayakapa eta juka iapereji, taijare`i puiti etapaji nakapasi`a ena titujirikawana eta mawawaruini, tepenapaji eta, tanasipaji ta tàperana.

Taka`e eta taejare eta iapereji ta tapera ta mawawaruini, na ka`e na viachukanaviana nusàmajiriru naechejisi`a na viatsenaviana akanewaka, amaperunuicha`a nuti,puitiicha tatanaviana eta ta kaejare iapereji tapeana ta sarareana etapa takaepaji na kapakapa eta naarapapaji ena kapakana eta sarare tichawanapaji.

Tasi`asera tipairirikanapaji eta titekanapaji ani natupiakapa eta juka viawasa, te simena anukere`i eta juka.

Tasi`a tiyananapaji tichawana, nametakapaji emana nakasikira, mawanikapaji titekana naepiyakapa eta viawasaena,tevitakapanapaji ta isaniti takaèpa tayerewa ta añuana awasare najicha . TiyerekawanapaJI ena achaniana inasianuana puiticha vinasi`a vikijare eta inasianuavi, nakayejikapaji ma nasiñaraji Santu Inasiu ma chàsikene .

Puiticha vitisamini amarikavipa naye`e na viachukanaviana. Taka`e tatanaviana nusamuriru nametarunana na natsenavianini, enapa viachukanavianini.

Ene taka`e eta chejiriruwa taye`e eta naetarisira ena achaneana Majaranana titanukara`ana eta nawasayare tikaijare LUMA SANTA, ema tinapukara`ini naye`e Anresi Guayuchu, titekapapa eta muekutiara, nakaratapa ena Karayanana nakapaka ema akenukaeni, titawapa eta nayeresira ena achaneana kawasaraianini te juka viawasa te Majara.

Etarichuwa takuti eta juka napaisirana ena achaneana kawasana juka viawasara`i te majara

Eta te titekapapa eta añu 1959, titekapapa ema achane tikijare Josè vaca, ema achane mueparajikene tikawasa te Santa Cruz,eta masi` a ema titekapapa taye`e eta awasarechichana tikameturiruwapa`i ema ta muematira`i eta tiurinakene apake`e viawasayare nawasayare ena vichanaveana, viatinaviana, enapa viamarinaviana, ema achane mueperajikene majichapaji ena achaneana: Viyana e`ikanu, nuti nimecha`eyare eta vama`i tiurina apake`e, tamutu tikaye'e taye`e, tarari`i ta wakana, etapa uvesana, tarari`i eta warayuchichana, kawayuana, etapa kuchiana .

Eneji majichawakapaji ena achaneana taye`e eta awasarechichana; tiyananapa tikurujikawanapa tisimuriana ena achaniana tiasi`ana te apachakayana awasareana, tiari`iji ena achaneana tikaperajiana, apamuriana tiamanapa`i ta wiyana, tiari`i ena apamuriana tiamanapa`iji eta lamiyuana etapa naerisarapiana titekapana eta te juka taye`e te juka awasarechicha tikijare Exaltación de la Santa Cruz (Pueblo Nuevo), ene taye`e te juka awasarechicha naepaninewa nachusine ; ene taye`e makurujikawapaji ena achaneana majichapaji: emutu eti takimana etipa shipuana, ave`akakayare, eyenakakayare pasa ta tiuriyare eta vipuisirayare etapa vitekapiyare taye`e eta vikiju`eyare viwara`akene viawasayare tikaejare LUMA SANTA.

Ene taka`e ta tiveakakanapa nayemapaichu neimapaichu ene majicha ene achane mueparajikene muemayanachapa`i na mutu ena amaperu nawaji kachanaviana amuyanacha`a muemiyenachawaka 11, 12, 13,14 añucha`a ena amaperuana, ene te namutu muemiyenachawaka mawanikapa ta naetupirikawa ta mutu eta namaqueneyare majichapa iamayare

Anichichapa`i ta mutu eta evirirakiyare: arusu, sìpani, iku, kuju, sania, kaere, kaerena, apu.

Eta te tamutupa ta naetupirisira majichawarepa puiti te tamutusera ta etupirisirawa vepiyaka eta vijiliayare jichayare puiti juka yatira`i virimikayare ta mutu eta virimarakiana tasi`a ta tiuriyare ta vepanirawina ichichu te apana sache.

Eneji najicha ena achaniana nasapa`iji eta mawaniripiana ema mueperajikene achane, veluriu paiji najicha eta yati, tirimikanapaji, tamutu ta naerimirikiana: te tijaraipaji te tiyatikara`ipaji tepanawanapaji tiuchukanapaji tipuikanapaji simena, titekapanapaji te ta chachaku eta ta kajakure kavitu Enepaji netikapiya, eta ta yatiwarepaji vigiliawarepaji najicha, tirimikanawarepaji tamutu ta naerimirikiana eta te juka naetikapiya nanasiwarepaji, ma pana sache najicha taye`e eta netikapine te apanawarepaji sache tiyananapaji tipuikanarepaji nayurutikapaji ta etana semana ta jicha ta napuisira nakapayakapaji eta kajakure tikijare chinsi ene paji nanasiya taye`e, naetavikapaji ta semana apina, mapanapaji semana naetavikapaji apina,mapana, kaejepaji najicha.

Ena achaneana napanaraechapaji eta takayemakeneana, nakikutiarapaji eta maepiye`irawa ema mueperajikene achane, napanareachapaji nawara`apaji najustisiachayuare nanakayarepaji eta naye`erepi,justicia nawa`apa naesutakaya ema achane tepiya`ira`i : Ema achane ta muechapa eta takayemakeneana eta napareruana ena akenukana: tiaramekapaji ema achane tajicha eta muechira`i ta nawarira naesutakayare,ema achane tepiya`ira`i tijunapapaji tiyutajipaji,majunijikapa ena achaneana te tupirija simena.

Ene taye`e nanàsipa semana najicha natanuka ema achane mayutajikakeneri`i, wa`isera naechimawa ene tichawanapa te naye`e campamentu, tikurujikawanapa napanarechapa ta nakayemayare tichawanayarepuka, wa`ipuka ene taka`e animuriana nanasiapa taye`e ta simena natanukapa eta naviayare, teviakanapa tepiyakanapa ta awsareyare ena apamuriana tichawana te awasarechicha tikijare EXALTACIÓN DE LA SANTA CRUZ (Pueblo Nuevo) Etapa nakawasaeya taye`e.

Enetaka`e te chejiriruwa visamariru naechejisiakene ena viyanavianini, viachukanavianini, viatsenavianini kapete akàneni etaricha'a napanarecha ena ichavikanavianint natanukacha`a eta nawasayare tikijare LUMA SANTA. Ene taka`e nanasipa tikinajiruwanapa wipa natanuka, eta natanukasare nawasaeyara tikijare luma santa.

Taka`eware titekapa eta añu 1984 eta te awasarechicha tikijare karme te takuaral tiarekawarepa eta napuisiraena tanukara`iana eta luma santa. Enetaka'e eta añu tiari'i esuna amaperu tikijare Ana Teco Noe esu amaperu temina akawa tituparaji`a tajicha esu amaperu timijachawa esu venachicha virgen maría, muena ena viya viakenu jesu cristo, esu amaperu amuyacha`a tikaye echa`a duce añucha`a ta sitaraisira, siwanikapa ema suiya tanakurujikawa namutu ena kawasana taye`e eta awasarechicha je`esarewarepa ena tikurujikawanapa esu amaperu tikameturiruwapa sujichapa ena achaneana: nuti ñiwaniru eniwiya tikawasa eta anuma, eta numetaka`eyare puiti tanuti namaeyare te luma santa eta tiurina apake` rviawasayare vikumuna viti manaerejirana ema viya.

Ena akenukana taye`e eta awasarechicha tiaramekana tajicha eta tanasamura`i esu amaperu ta sechujiririwana etapa sumetarapuiana esu amaperu te namuriana ena achaneana,tasi`ara tetupirikawanapa namutu ena achaneana naechu`apasera ena nuchamuriana, nachichanaveana,naekukana, namutusera enana tiavi`ana te apachakaya awasreana naechu`awakapa namutu eta te tiuripa tamutu,tiuchukanayarepa suwanikapa tiyanana

tikawana te kajakure sinaranakure,ene etana ura najicha eta nakawara`i, kapere`ipa titekapa ta yati tepanawanapa tiuchukanapa ene najicha ta tiuchukana ta yati tajicha wa`i nawara'a namari`i ema timiturekara`i taye`e eta awsarechicha emacha`a maka viyara`a timiturekara`i tata Peru Sukubono ;Najunijikapa ema timiturekara`ini, wa`i nawara`a namari`i ema wa`iji masapari`i ta tiari`ira eta tiurinakene apake`e tikijare luma santa,je`esarewapaji te tijara`ipa tiyatikara`ipa techepukapa ema timiturekara`i, najinaripaji ena miturekana namaripaji ena naeyanaveana tiyananaripaji tipuikana naeika esu amaperu timijachawa`iji ta esuri`iji venachicha virgen santa Mariya eta sijichawa`iji esu mueperajikene amaperu, tinapukari`iji te namuri ena achaneana tanukanayare eta nawasayare tikijare LUMA SANTA.

Ema timiturekara`i kajapanurawapaji tajicha ta muemirawarari`iji ta karichuira, tiñereakawapaji, wa`ipaji techemachawa eta majichawayare, tipanaraerikawapaji eta makayemayare ta machusirayare ta yanirayare te awasare pasa mametakayare ena akenukana naye`e ena timiturekara`iana pasa ta naecha eta takayemakeneana ta najichawa`i ena achaneana tikawasana taye`e eta awasare tikaejare Karmen te Sinaranakure.

Ene taka`e ena achaneana te tipuikanapa mapana sache tajicha ena ta napuisira`i nakapayakapa eta kajure tikijare Chinsi eta nanasiya taye`e,tinanawarepa eta naye`erepi piestapa najicha veluriupa, tirimuikanawarepa eta naerimirikiana ta yatira`i, ene taye`e ta yati tikameturiruwarepa sumetakawarepa esu amaperu ena achaneana sujichapa : Puiti numetaka`eya eta sumetarapi esu venachicha eta suka`e ; ta namutuyare ena amaperuana tive`akakanayare nayenakakayare, nayenapaichu naemapaichu nakachaneyare ene taka`eyare eta vipuisirayare etapa vitekapiyare taye`e ta LUMA SANTA ñikumunachavikene`i eñi viya viakenu tiwasa te anuma.

Ena achaneana nasapari`iji eta sumetarapiana esu timijawakene`i venachicha sujichawa`i, ene najichari`iji ta nasapira`i eta suwaniripiana esu; naemiyenachawakapaji ena nachichanaveana ajiranapuka, esenanapuka namutupa naemiyenachawaka,eta te namutupa naemiyenachawaka, tiyananawarepa tipuikana eta te semanapa tajicha ta napuisirana ena achaneana nakapayakapa titekapanapa eta kajakure tikijare Aperesitu enewarepa nanasiya taye`e naepiyakawarepa eta kampamentu, ene taye`e nanasiwarepa, tamutu eta yatiana piesta najicha tirimuikanawarepa tamutu eta naerimuirikiana, naetavikapa ta etanapa, apinapa kuje tajicha ta naetekapirari`i taye`e, titawapa eta namakeri`i nanirириku`ana ena achaneana, tipanaraechawarepa eta nakayemayare tavi`apuka ta naetusi`awayare ta naviyawayare eta nanikakeneyare tamutu eta sacheana, natiari`isera ena achaneana timatiwana taye`e, naka`ewarepa : Viti vimatiwa te echene tayanirawa te nawasara`i ena tsimaneana, ena tikaye`eana ta kujuchicha, etapa kaerenachicha, viyana naye`e ene vepaniyawa ta vinakeneyare, enepa najicha tiyanapa tepanawana ta kuju etapa ta kaerenachicha enepa naetusi`awa ta nanikakene ta sacheana ; te nakapayakapa ta mapanakene kuje tajicha ta napaisira`i tajicha ta natanusira eta nawasayare tikaejare LUMA SANTA.

Esu amaperu kacha nawajikene simijachawakene venachichari`i sijichawakene`i titawapa eta situparaji`awa`i wipa techemara`i,enepa tepaniyawa te nakikutiarayarepa ta sepiya`irawa esu mueperajikene amaperu ; ena akenukana taye`e, naparechawarepa eta najichare esu mueperajikene amaperu, ene naka`ewarepa : Vijaraka eta suriwina te chikute, vesutaka pasa ta sukepiya`ira`i te vimira`u viti.

Akenukana. Enepaji najicha naesutakapaji esu amaperu

Puiti nimecha`eya eta vive`akeri`i nakura`iana ena achaneana tipuikara`iana tanukara`inini eta tiurinakene apke`e tikijare luma santa etapa tavekunana eta awasarechichana.

- Eta juka mavekuna ema muises, mawaniru ma viya viakenu prufeta naejarecha`a ena karayanana muenapure tiamayare ena achaneana tiyananayare te luma santa
- Eta juka tavekuna eta awasare mawasa ema nakenuru`a ena egipsiana.
- Mavekuna ema faraun nakenuru`a ena egipsiana.
- Ena akenukana kurujikawana tipanaraechawana eta naepaniraya ena israelistana nayutajikakeneana amatanaekarana naye`e.
- Eta taepanirawa eta maketurirawa ema nakasira ena triniranana ema akenuka eta muejare anresi guayuchu.
- Ena achaneana tikemateana tive`a eta sirinka maye`e ema nakenu rumulu suares
- Eta taepanirawa eta awasarechicha san fransisku te majara
- Eta mavekuna ema akenukara`a naye`e ena trinitariana eta maere anresi guayuchu, tinapukara`i te tipaena tanukana eta nawasayare .
- Ena achaneana tiyejejerikara`iana tipaeika tanukana eta navi`ayare naetatijirawayare
- Ena aperuana arayenana araemana nawaraeira titekapana te luma santa tive`akakana amaperuana
- Eta te tepanawapa tiuchukana tirimuikanapa`i
- Pasa tiuriyare ta napaeisiraya
- Ema apanaware tepiya`ira`i tikaejare jose vaka, makurujikaware ena achaneana kameturiru naye`e ma metakawaka ena ta nama ta naewarakiya anichichapa`i tamutu
- Yati sache tipaeikana ena achaneana tajicha ena yutajikana tijunapana tajicha eta amatanaekana wanipiana naye`e ena karayanana.
- Ena achaneana te tiyananapa tipaeikana namarichuwa ena nasiñarajiana esu vena krusu enapa nasimutuwana nasiñarajiana
- Eta te tepanawa titekana te jena awasarechicha tikaire excsaltacion de la santa cruz, eta awasare tatiari`ikene- ripa
- Eta kajakure chinsi etapa nasiya ena tipaikana tanukana eta luma santa
- Etarichuwa te titekapapa ta añu 1984 tiari`iwarepa eta apanaware chejirirukawa sujichari`i esu amaperu nawaji tepiya`ira`i esu simati sujichawa eta luma santa
- Eneriware siwanikawaka nave`akaka nayenakakena
- Ena amaperuana ajaeirana, esenana tive`akakana nayenapachu, naemapachu sujicha.
- Tiavi`ana te apakaya awasare titekana ani naeikaya ena tipaeikara`iana tanukana eta luma santa
- Eta napaisira ta
- Nae`ikapa esu amaperu
- Timijachawa`i venachicha`i
- Sujichawa`i

- Ena chiripieruana natiari`iware eta napaeisirana ena tanukana eta luma santa
- Ena achavikachichana tepiyakana
- Eta giasiriana nagiasiyare te
- Tipaeikana, naviyare te sache
- Eta te nakapayaka eta kajakure tikaejare aperesitu etapa nanasiya tevitakanapa tepiyakanapa ta awasarechicha naejaraechapa karme te aperesitu.

Ta asulupaya chirawa

Nuasulupayacha`eamutuetiimikatakanu`ietatejukanemataneri``itaye`eetanukarawa`ukene`ite juka diplomado en lectura y producción de texto en idioma mojeño ignaciano.

Nuasulupayacha ema viyara`a akenuka taye`e cepoim ema. Tata corpus malale noza, ema tiparechari`i eta vikarawa`iraya juka vikarawaukener`i taye`e eta vechejiriruwaviti inasianua.

nuasulupayacha ema benara`a chichana akenukana taye`e eta diplomado en lectura y producción de texto en idioma mojeño ignaciano ena tinapukuchaviana te vimira`u techejisinaviana naye`e ena ichapetupara`ana akenukana taye`e ta UNIVERSIDAD TASI`AKENE`I ETA VIRAWA`UKENERI`I

Nuasulupayacha ena nuchichanaviana esupa nuyenachicha enarichuwa timikatakanana taye`e tamutu eta amatanekana te juka vikarawa`ukeneri`i taye`e ta vechejiriruwa taye`e eta vechejiriruwa viti inasianuana

Asulupayatsera emutu

Bibliografía

PROCESOS.: Saberes del pueblo Mojeño. Santa Cruz de la Sierra. 2004

CEAM, HOYAM Y CEPOIM: Semillas del saber Mojeño. El país. 2009

SARITA CRUZ RAMOS, Y CEPOIM: El Maripeo. San Ignacio de Mojos 2011

ENRIQUE JORDÁ: Identidad Mojeña Ignaciana desde sus Raíces Culturales. De Mojos 2012

CEJIS: Centro de estudio jurídico e investigación social Trinidad 2010

CIPCA: Algo de nuestro idioma San Ignacio de moxos 2007

TIEERA PROMETIDA: Santa biblia (Éxodo cap. 14 ver.1-31) 1984 a.c

IBIS: Derechos, educación y desarrollo 2010

RIESTER: Tierra sin maldad Elemento típico indígena guaraní 1965

METRAUX: Andrés Guayocho 1942

TAKENUMURI ETA SARAREANA

Estanislao Cusere Peña

Eta taipanirawa eta nematane

nutinumetaka'eya eta juka nímatikeneananamétarunuana na náchukanaveana, nátsenaveana, timitukanuana'i eta taúrikeneananáitukakeneana, puitiseranutinukarawa'uipa'i tamutu eta juka vítukakeneana te juka majarapa'i, tiúriyare eta véchejisiraya ta táimiyanawairaya eta véchejiruruwainasianurupi, puiti eta juka echejirirukawanáimatiraya ena amáperuana, amúyanatikarawa'ura'iana,te juka víawasachicha Tikaijare San Jusekajárekijite'epa te viawasa Sainaciu.

Tamutu eta juka náitukakeneana ena víachukanaveanavikáechepukayamuraka taicha waneka'avi eta leyeanaTikáijarecontituciónpulitika te Estaru etapa ta Ley aveliñusiñaniemapama Elizardo Perez.

Taúriwairaya eta náimituresiraya ena timitukara'iana eta juka arairuyavímatikeneanayanáitukakeneanaini ena víachukanaveanainiakánewakaini.

Eta juka nimecha'ekenayarete taúriwaina ta panérerukana eta vítaresirana te juka apáke'e.

Viyupachirawa

Eta juka tawara'a vikáechepuka eta vítukakeneana, eta viye'erepiana vikaye'e 36 eta véchejiriruwana te juka ichapepa'i viawapairu Vulivia, vikásirikikiji te vikarawa'uira etapa apánapaneneji eta véchejiriruwana takamunuvechejika ena vipárapeanatitukana eta viye'erepiana pasa najucha, eta vikámunuyare pasa takapa eta viwara'akene vikarawa'u, vikámunuvíajucha eta vítukakeneana etapa eta viye'erepiana, te vítaresirana tamayare eta véchejiriruwa pasa vikaye'e eta ajúrekana eta táetumechayare eta vítukakeneana NyPIOs, eta juka timikataka'avianayarenaye'eya ena tikarawa'ura'iana te juka viye'e awasare.

Eta juka emátaneka timikataka'aviyare te vímitureka te viye'erepichu te juka víawapairu majara.eta juka viúnasirarevíajureana eta juka vítukakeneanaviti inasianuana vémechaya eta vítukakeneana te vítaresirana eta panérerukana ta vipánereruanaviti inasianuana taúriwaya te viye'erepianaeta vítukakeneanaya vikarawa'uiraya eta vitaresira ete viawasa taye'ekeneana. Eta juka eta taúchukakeneana eneichuware tiuriya ta tapaisirayata viarawa'uya te vikarawa'uiraya. Eta taka'e viúrumutuiraya viti inasianuana, taicha témitiakainapa eta véchejiriruwa inasianurupi te juka majarapa'i, taicha eta taúchusira eta panererukana, taye'e te víawapairuvipáriakaya ena vichámuriana te awásarechichana.

Viwara'akene vikapayaruya

Vikáechepukaeta Vítukakeneana te juka víawapairumajara, eta juka tímecha'aviya eta viye'erepianaichuviti pasa naima'a ena vichíchanaveana énapa ena vijáneanana taichavene tiúrikakare eta vítukakeneana taka'e tikámunukare najucha ena amáperuana, takuti eta vímatikeneana tákenuana eta sarareana

Vikaematanera

Eta nukurujirisira'i eta juka écheirirukawa nutanuka'i ena timetakanuanayare'i eta náimatikeneana te nakásaesira te simena.

Tinapukanutanuka eta echejirirukawaneichásipananaacháneana ena timetakanuanapa'i eta náimatikeneana te tiyánana titánuchawana te simena te kákiure te kajákure te'epa yamama.

Vimimaticha'i ena acháneana eta nukánunukeneya te nématane taka'epa véchejirikawapa naye'e ena náchukana, enapa ena tikasekara'ianaicha'a taka'epa timétakanuanapa eta náimatikeneana Nuti najuchapaipa.

Eta apana nematane'i nuyaserekawakapa'i tinapuka'i ena ichasipanana, tasi'apaenapa ena amaperuru'ana, éneichuware ena tikarawa'ura'iana enapa ena esenana.

Eta emátaneka nepiyaka'i te Awásarechicha tikáijare Sanjuse KAJÁREKIJI tikaye'e ñu'e km. te tayere'iwa te viawasa sainasiu majara, eta Awásarechicha tanapa te tauchusi'a eta sache tae'iku'a eta papi takaiju'e te ichape awasare tikáijare Trinira.

Eta Awasarechicha tikáijare Sanjuse, narari'i ena tikawasana'i 26 káparapejirikakana namutu ena inasianuana.

Eta taijaremu'u eta Awasarechicha te 19 te marzu, te mauchusira'i ema viya sanjusemaiya ema viya.

Eta juka Awasarechicha tiavi'a te taju'e te víawapairu TIMI ena acháneana máirimuriana inasianuana.

Tákenumuri eta sarareana

1. Ema tákenumuriana eta sarareana tikáwasana, tikapenana te ichápekiana yukúkiana, etapa te epirejiana te simena, te'epa kajákureana, kakiureana, yamámajiana, te'epa wama'iana **Kajákure;** te viyana vénipana te kajákureana, tínapuka viyáseaka eta tákenumuri eta jímana vichapa achu, achu pijarakasichanu jima masámapa ema takenu tijarakasicha'avipa jima, tavetiji te víjarakasicha saware tikáijare puchu.

2. Kakiure

Eneichuwa viyáseaka ema a'e tákenumuriana eta ichapea najímana.

Eta takenu eta kákiure.Te wa'i viyáseaka ema takenumuri eta jímana te tisemaka ete katema'avi, tisecha'avi.

Eta makáetemaresira tiamecha'avi, rureka muráka, ichape tikiwa, tépakueka eta une, tikatikawa muraka, tímiwasichawa ena acháneana vimatikeneana, te viwara'akene visapiuchawapa taka'e wa'ipa takuve'a'avi, eneichuware véchejiuchawa, viyáseuchawa eta viúriwayare eta waipa tive'a'avi, eneichuware eta ichape siripuku tiñe'imaicha ema takenu eta une.

3. Yamama

Eneichuware viyáseaka ematákenu eta yamámajia' eta tákenumuriana eta jímana púјana, eta púјana taye'eichu eta yamama.

Eta yamana tawasa eta ichapeana merámerana, te títekapayare eta wana tiya'a namuraka. Jarari'i yamamajiana tianera'iwaka, tamecha ena acháneana tajámuraruana.

4. Wajenaraki

Eta wajenaraki ichapeki eta naurika nakápena ena eyeyeana, enapa ena achánekunana te simena. Te vianuku'a te tapeku vipikakarakawa kutima'i tiúchuikayare ema achane.

Eta wajenaraki eta napenaki ena ereanana, eta taka'e ena iapemareana eta naviyi'a eta naetukakene, eneichuware eta nasaseaka eta apana náitukakeneyare tikaejare majiku.

Te nawara'a titupajiakawana tiyánanapa te simena natanukapa eta wajénaraki te náichimawapa naevikuakapa mapa'e. titupi'anapana tiakachupaikana mapa'e "maichapa tata nakenu" tikaemapa eta yukuki tiñe'ipa te tumesamure ema achane makuchapapa tejiakapa eta tapaja te wa'ipuka tumesanurena ema achane tijunapa, ema túmesamure manasipa, ema takenu

eta yukuki tiúchukapa. Máichapa taja'a pikamunu nuparape ema achane máichapa nuwara'a pijarakanu eta pitukakene, ema ereana máijarakapa. Eta taka'e eta naitusira ena iapemareana.

5. Ema opu

Eta apana takenu eta sarareana, ema opu ema takenumuri eta sárareana te timerekawamaye'e ema achane majámuracha majiriareya taka'e máechejikapa maichapa tiuri puiti najiriarevipa te piwara'a piyana te simena níjarakasichaviya eta sárareana, piyáseakanuyareserá te piyana te simena, pitisera piamaya eta píamawa'u eta awariente etapa eta saware Tikaijare charutu, te píjarakanupa pichanuya tata nuwara'a píjarakasichanuyare eta sárarechichana, ema takenu eta sarareana maichapa tiuri najiriare níjarakasichaviya, nunakayare te achene, wa'isera pikapapajikaima'i apínaichu pive'aya, maichapa taka'e ema achane tiyánapa tiúrisamurepaipa eta máitusirawaya eta sárareana, naníkayare namutu ena machíchanaveana.

6. Takenumuri eta sarareana te simena

Akánewa te tépanawapa eta apake'e, ema viya máepiyayajikawakapa tamutu eta sárareana, taka'e téjapakanapa, eta tasi'a marari'i ema tákenumuri ema majáneamuri'a eta máitatikeneana, ema máinapumiraucha eta máitatikenea nataka'e ema mámamuri'apa makaerajikawakapa te siména, te nakuijanakaenunaiya.

Eta nasuapira nakaye'eira eta sárarechichana ema takenu ena apámuriana naka'e ema takenu emají eyeye,ena apamuriana naka'e'i ena tiavi'ana te simenana apámuriana naka'e ema'i ema viya ena APAMURIANA ema'i ema opu .

Te tiyánanayare tipáiririkana te simena nayaseaka ema tikaye'e eta sárareana pasatauriwa eta napáiririsira te simena kaseirikayapuka eta u´a,eta kuparara, yapa. mata, sama, ana, ichi, pature tamutu eta sarareana kaseikakare te visíapajuecha eta simena viyáseakayare eta sarareana máitatikeneana vika'eyare:

Tiuri tata puiti píjarakanuyare eta pítatikeneana pasa nunikayare nuti esupa esu nuyena enapa ena nuchichanaveana vika'eyare, tasi'a eta tákenumuri tijaraka'avianapa, vikáinunainapa eta tájiparakana eta sárareana .

7. Ema tikaye'e eta sarareana

Ema tikaye'e eta sárareana, wa'i maurika nakápapajika kamuri sárareana, éneichuware wa'i maurika eta vijaracha eta sárareana, ema wa'i maurika ena pairirikara'iana tamutu eta sacheana taicha ema tisema, mayúmurukapa eta sárareana, jara'i sache ema tikaye'e eta sárareana, tisema makaetemawaka ena pairirikara'iana.

Eneichuwa waipaine'i vikavijaruima'i eta sárareana tiavi'ana te simena wa'iwa tuiri vimápachichijika eta sarareana taicha ema tikaye'e maesecha ena achaneana pairirikara'iana.

8. Takenumuri eta sarareana

ematikaye'e eta simena manákawaka ema pairirikara'i enapapuka ena machíchanaveana.

Te wa'i tipuchawana eta makáetemaraki ema tikaye'e eta sarareana mawayu'aya te ichánarupa ema achane apáesachichapaipa tiwayu'a ema puka ema Amuya makáetemaruana enewane tepena taichavene ema tikaye'e eta sárareana, jarari'i sache ema kaye'e eta sárareana jari'i sache ema kaye'e eta sarareana,maicha tikajuma ema achane tipairirikara'i tamutu eta máitaresiraya te apanawa sache makamitiakaya te tsimena waipa tichawa te mapena makámitiaka te simena ema pairirikara'i

Ema achane tiparirikara'i maichapa ema tikaye'e eta simena etapa eta sárareana.

9. Te wayuchawapa pairirikana

Ema tiamecha'i,eta juka maichawa ema achane tamutu sacheana pairirikara'i tamutu sacheana eta maitururesarare tamutu máijararеka etawaka taye'e eta sárareana te simena ema kaye'e eta sárareana wa'i maurika'ini eta naijararesira, ena achaneana tiuchukanaya te pairirikana tamutu sacheana

Wa´i napikaucha eta maye´erepiana ema kaye´e eta sarareana maimima'ichapa eta sarare, eta taurinisiwa eta vinisiraya maichaya´i, eta sarare takutiya´i eta kaparana etapa tasirapa'e etapa eta mataru, kachiru´ etapa te kajiure eta sararete tisi'apa te tapena tepiyakawa tamutu eta juka sárarechichana te wa´i viníkakeneana'i.

10. Eta sarareana te wa'i tisiapa te tapena.

Eta sarare te tisiapa te tapena tépiyakawaya eta yukúkimuyuki, eneichuwa tepiyakawa eta pusi etapa tapena eta kachiruana pusi, taka´e eta maichira eta sárareana temamira'u ema paririkara´i ema kaye´e tisema te kamuri sarareana nakápaka.

11. Ema pairirikara´i te yati

Ema pairirikara´i te yati wa´i tiuri pairirika tamutu yatiana taichaa ema kaye´e mae´ikarairikaya´i te makaiju´eya ema kaye´e eta simena eta máisisiripinaicha´i ena tisisirikara´i te mache'u etapa te kajakurete kápakureanate táepanirawa temayukaeta sárareanatiavi´a te simena tae'ika eta te makaiju'eya etapa te tichawa, jarari´iwa sache temitiaka eta iya tisisira´i tiyánapa tisisikapaipa te anuke´ete yukúkianatae'ikapaipa ema pairirikara'i.

Ena víchararakawa te vikásekaira, Te sache etapa te yati.

Numetaka'eyare eta níchararakawa te nuyana nupairirika te simena, te nákapajika eta kichare te achene timétakanu eta wa'i nitukawaima'i ta sararechichana tisechanu.

Eneichuwa te nákapajika eta sárarechicha tasirapa'e wa'i nitukawaima'i eta sarare.

Ema tata quintin Fabrikanu eneichuwa timeteka'avi makásekeira, te tiya'a ta si'a te tikájapanurawa waiware vitukawaima'i eta sárare, te'esera te tiúrisamurereka eta si'a vitukawayare mavera eta sarare.

Te tisisika eta kataisisi te sachemu'u te vikasaeka, te kapanajiru eta tamukuana wa'i tiuri vikápayaka taicha wa'i tiurima'i eta vipaisira tisecha'avi.

Eneichuwa te viyana venika, te visama eta juka sárarechichana te viakapajika tiseucha'aviware te vénika.

12. Eta vemataneraрiana

Tinapuka nimatiya'i eta vémataneana, etapa eta nuvira'ieta nakúnana.

Ena acháneana timikatakanuana'i eta taepiyasirawa'i eta juka ajúmeruka tikáwasana te awásarechichana tachákayaya'ana eta awasare.

13. Taichekuine eta nematane

Eta juka nematane'inicha'i te náwasachicha kajárekeji te jena nukáematanerare tamutu añuana na tikawasana tijachapanuana'i taicha eta emátaneka tanimituresira'i ena nachíchanaveana te tépana wainapa nitekapa'i taye'e eta Awásarechicha puiticha nunasi'i, taka'e nuti eta juka nematane najure'i nuve'akene taye'e eta Awásarechicha tamutu eta náitukakeneana ena acháneana timatiana ena tákenumuri eta sarareana, juka ajureka tiuriyare nakarawa'uya náechejikureyare ena tikarawa'ura'iana, paesa naimatiekene te takáyemakene eta táichararakawa eta vitaresira te viyana te simena, etapa te kákiureana, kajakure, tatawarapi etapa te yamamana, etapa tiurupu'iana, etapa te viyanapipairirika te sache te yati.

14. Nutuparaka'e echejiku'a eta juka ajureka

Eta ajúreka nutuparaka'eyare echejiku'aya emutu eti timitukara'iana etipa eti ekarawa'ura'iana étipa amaperuana, etipa ena tuparairukana, apaesaimatiekene'a eta takayemakene eta juka naitukakeneana ena viyara'ana te juka víawasa.

ETA TAEPIYASIRAWA ETA JAVU TE TSIMA TE JUKA MAJARA

Pascual Hinojosa Malúe

Eta taepiyasirawa eta javukene te tsima

Ani tejuka viawapairu majara

Te viawasa vepiyakaicha'a eta vítukakeneana, viye'erepiana vimereka ta naitaresiranaicha'a, namutu ena viachukanaveanaini enapa naviatsenaveana naurika'i naepiyaka, etapa tikatsikujiakawana, nakávesiwa. Puiti numetaka'eya eta taepiyasirawa eta javukene tsima.

Eta takámunukeneana ta taepiyasirawa eta javukene tsima

1. Etana'aruwa tasewa
2. Pana lata tatsimapa.
3. Tsima.
4. Etana turil takachane ta une
5. Pana eta warera

Eta sewa nave'a te taturupiji te waka te'epa te taye'e riñun.

Eta Une tipachiamaya te naviraya.

Eta juka tsimapa tikave'akasi te yukukiana tikaijareana: Ajuki, kajeki, jeviuki,

Eta tsima tiuchuka te tsimapa taye'e eta yukukiana te tinapuka'i vijarecha'i pasa tauri eta tsimamuraka.

Eta yukuki vinereru vererekichai'a taicha ta tauchusiraya tatsima murakayare'i ta nakásiriki'aya te taumama ta kaerenaumama pasa tauri eta tauchusiraya ta tsima une.

Eta juka warera enéichuwa tikamunukare nave'ata pana tatawakiana takacheneyare Javu, pasa tauriwairaya tataima'iyare.

Eta yukuki ajuki, vikúrukechapa vijuchapa.

Te tikaijupa eta yukukiana tiuchukapa eta tsimapa.

Eta tatsimapara eta yukukiana ajuki, ta jeviu, nave'apa naimisirikichapa, eta tatsima tauchsi'aya eta javukene.

Eta sewa tiajijikenaya te sache.

Pasa tauri eta tauchusirayare eta javu.

Kaichatitijiya eta sewaji vepurakapa taye'e eta turil murakayare eta tarichachasiraya te yuku.

Eta taepiyasirawa eta Javu naimakichirayare tamutu eta yuka eta taepiyasirawa pana sache murakayaresera eta yuku.

Taka'e naima'apa ipaware te taimakichirawa pasa nave'apa te yuku.

Te timakipa eta javu nave'apa te turil tepanawanapa naepiyaka ta vula'iana.

Titawanapa naepiyaka eta vula'iana tiuripa ta nakávesi te tikawana.

Taitavirawa

Eta jukai anipichicha nepiyaru'i ajúreka, nuratsa'a najucha eta naimatikene naitukakeneana ena viachukanaini, eta naipiyasira eta jabu te tsima, taicha eta juka karawa'ukare tamutu eta naimitikeneana ena inasianuana te juka viawapairu majara paesa taimiyanawa eta vikaechepusira eta viye'erepiana.

Glosario

Eta Sewa	"El Cebo"
Vepuseka Une	"Hechar Agua"
Vinakaya Eta Tsimama	"Hechar Lejía"
Kaichatitijipa Eta Sewa	"Picar El Sebo"
Taipuchawa Eta Viketse	"Curar Puchichi"
Vive'apa Ta Tsima	"Sacar Ceniza"
Eta Yukúki Vinéreru Verekiya	"Leña Sarasa O Un Poco Verde"
Ta Tsimapa Ajuki	"Ceniza De Ajo"
Kaerenaumama	"Cascara De Plátano"
Kajeki	"Guayabochi"

ETA SIASIRE

Ignacio Yuco Apace

Akanewaka te vijúruruikapa ena viachukanaveaneini, tatiari'i eta viye'erepiana, ena tatanaveana tiamana te nachutiana eta siasire te jipijapa naituka titsamerekana te nawa'uana; eta nakasiasi tamutu sacheana ta nakaematanera etapa te tipaipikana teraraikana, makajamura'i eta siasire esu esena eneichuwa suetupirika suimuriakapa eta sintana.

Tuiri puiti numetakayare eta juka viachukarapi.

Eta tachukarapi eta siasire jipijapa'i

Marari'i ema Ajaira tume tiuri achane, makaijare ku'era kaematanera'i makachane ena nachichanaveana, tajina makamunu. Matiari'iji makachaneasa ma Eyeye maimituka eta titsamereka eta siasire jipijapa.

Ema tata ku'era tiuri achane tumewa kaematanera'i makawasa te juka awasarechicha Bella Brisa.

Surari'i su Mayena kaijare mu'ishi, enapa na mapanana machichanaveana ema chikuwara, nive añu, emapa tuve mapana añu emapa entiuwa etana añu maitaresira.

Ema ku'era maepiyeichu kaematane mayatiru taituna'i ta make'e ema achane kaesanera'i kaewaraki sipani, arusu, kuju, kaerena, akutena, tamutuchucha maewaka ema achane, matanuka ta maematane.

Ema Eyeye tikaye'e eta simena, ta yukukiana etapa sareana, tomutu sache tiavikujuereka ta simena; maima'a'i ema tata ku'era taimijunapa eta sache taicha ta makaematanera tiyanapa tikavipa te tapeku ta yukuki, te tepanawaware tikaematane tichawaware te tapeku ta chukulateki.

Ema ku'era tajina maimatiya ta siasire, tiyanawane te naematane te yatikara'icha'a pasa makamapura eta sache wicha'a tijure, pasa titawawane ta maematane te tupiriku'a sache, tajina masiasina taka'e mainajikawane ta maematane.

Titekapa eta sache temuna'irikawapa tiuchuka ema eyeye makawasi ma najaneana te jena mapena, maechejikapa mayaserekapa ta mauriwaya ema ku'era taka'epa techejirikawanapa te tapeku eta chukulateki.

Emachuchaneini Ema ku'era tiaramekaine'i ta maimaira'i ema Eyeye, taicha ta masiasira ichape maye'e ema Eyeye tijapu takuti eta kajare, ema ku'era mapanerekeneapa wa'i'ineni majaneanaina'ini, naja'apuka emamaka, maka'epa.

Ema Eyeye mayaserekapa ema ku'era ¿taja'a ta takayema pinakika ta pematane ta pesane? Ema ku'era maichapa, nujuna te tikavi timijunanu ta muraka sache, tiyere'i techeirikawanapa, ema ku'era marami'i ta masiasi ema Eyeye tasi'a chape japu, mawapinapa ta masiasire ema Eyeye taepakucha waipa tásaka ta sache.

Ema ku'era mayaserekapa ema Eyeye ta tiurina ta pisiasi tata kuvene, ¿naja'a tepiyasinavi ta pisiasi, Nuti nepiyaka ta nusiasi, ¿taja'a ta pepiyaka ta pisiasi? ema Eyeye maichapa Nuti nepiyaka nitsamereka ta tajuru ta jipijapa ¿taja'a ta jipijapa?

Ema Eyeye maichapa eta jueku jipijapa tiuna, tiuchuka'i eta vepiyaka ta siasirechucha takuti ta tapakaji chapepaka, takuti ta nu siasi; ani tejuka simena mavera ta jipijapa tiurinawaka ichape ta tajuruana.

Yare ku'era Nuti nimechavi ta taenaki eta jipijapana, mámapa te tavi'a ta jipijapa maichapa juka'i ta jipijapa, te piwara'a nimitukaviya pitsamereka ta siasire na pichichanaveana enapa nasiasi napianewana,enapa napijaneanana, pasa waipa takuasasika ta sache.

Juka'i pima'a ku'era eta sukureka jipijapa, maimechapa ema Eyeye.

Te maimechapa ta taenaki, mametakapa tajamu'u mave'aya ta tajuru eta jipijapa, pasa ta siasire tijapu, tumewa eta tiurina.

Ema Eyeye maichapa ema ku'era, wa'i eta tajuru jipijapa te arairu kaje wa'i tuiri taicha wa'i tumena eta siasire, te pive'aya pive'a eta jipijapa tasi'a pivetsatsainana pina'akapa tesache pasa tajiji.

Pima'a ku'era te piwara'apuka pepiyaka eta siasasire, pechatikayare eta'a tajuru jipijapa ta pisiasi ichipichuchucha, te piwara'apuka chapepe'a pechuka saverani(16) eta tajuru jipijapa, te piwara'a ichape siasire pechuka apisavera ata jipijapa.

ku'era te pechuka eta jipijapa pitanuka eta ichapeki eta tiukiana eta ya'aki taratapa ta vitsamereka.

Tiuri puiti numetakavi ku'era, te aracheru kaje wa'i Tiuri ta pechuka eta jipijapa wa'i Tiuri pitsayuka wa'i Tiuri, kayuraji eta, techukikijika taicha muyujipa waipa tiuri.

Wa'i tiuri ta vematane te aracheru kaje wa'i tiuri vewaka ta vesane wa'i tika'i pechapawa ku'era.

Te apana sache ema tata ku'era mave'apa ta maesaviara tiyanapa te jipijapakiji takachakaya te isaniti, maechukapa kamuri jipijapa.

Te tichawapa ema ku'era, majarukapa eta amairikiana jipijapa mapaturujikapa majijisiraya maepiyayakaya pasa wa'i techukikijika ta etakiwaka mavepiraki'a mave'a ta tapiraki.

Te titawapa ta mavepiraki makajuruki'a te chumupi ta tajiji te vikajaruirisi'a ta vimuiri'a.

Vikuchapaya ta tajiji, mapanapuka sache, te tiajijipa vepanawapa vitsamereka eta siasire.

Wa'isera tamutu sache vitsamereka jarari'i eta taisameresira, vina'akapa te jarara'ipa te taveapa eta enuque'e sache viunakawapa; te kapere'i vepanawa vitsamereka tive'apa tiuyati yati eta vikamikaupa te yukupi.

Take'e vicha tamutu sache wa'i vikaicheku'a vikamesaya vitauchaya ta vematane.

Te maisamekapa eta maitsameru cheyara ta tanaku maviku'ika ta maisameru tikutisikawapa'i eta mulde te maratasipa eta maisameru te machuti, puitichu maisameka ta tapawa, mayukichapaipa ta maisameru pasa tajapepaipa maikutichapaipa maima'apaipa ta taichapewaya te tapawase eta siasire.

Naituruka maepiyaka eta mulde takuti ta tapana ta etana,Tiuri apana yukuki peveji ta kaijare juno.

Ema titsamereka eta siasire ema maima'ainepa ta taichapewaya chapepuka, anichichapuka, masiasipuka ma Amuya emapa ma Amaperu emapa ma Ajaira, eneichuwa makawana'i maicha eta taiti'iya (toquilla) suelapi eta pasa ta tauri'ieta ta taiti'i eta siasire pasa wa'i chapejuena.

Take'e eta juka vematane vina'aka ta vitsameru, eta vianuku'apaipa ta sacheana te yatikara'i teranuma chukulate makawara ta yuwaji kaerena, eneichuwa tiyana te maesane tisarapairika ma sukureana, eneichuwa te kapere'i timiyanawa titsamereka ta siasire tiuyati.

Eta maitsameru mapaturuikapaipa eye'e eta epatururaki pasa taurina ta itsameruka. Eta epatururaki tawasi ta kawayu pewa, taine'i etana kuarta ta taunawa.

Ma ku'era wa'i maimitisika eta maematane te maesane etapa maitsameru siasire, esu meme mu'ishi wa'iwa

suimitisikaima'i ma suima suesicha'i eta kawe suisapepeaka su suechapairisira ema suima suesicha eta kajue, suenika ta naematane ema achane, tiuchuikapa ema ma ichaema kuvene su meme mu'ishi suwapinaine'i suesicha eta kajue, makayasesereru ta maematane ma ku'era ta maitsameru siasire.

Ma ku'era techeirikawapa ma kuvene mametakapa ta maitsameru tiurina majikapapa ma kuvene naechejisiapa eta naematane ta nanukuira ta sacheana.

Te tianeipa maitaucha eta maitsameru tepanawa mave'awa eta epatururaki mapaturuikawa eta maitsameru pasa tiurina eta itsameruka tamutupa maepatururuika ta tapawa eta siasire.

Ma ku'era maitaucha eta maitsamru makasiasipa eta siasire tiurina eta makasiasi te tavisikaya ta kaye'e eta sache.

Ema ku'era Tiuri samure taicha eta tiurinawaka'i ta maitsameruana, maitsameresinaya naye'e ena machichanaveana enapa na machaemana majaneanana.

Tiuri tata kuvene Asulupaya vitawapa eta juka vematane'i viachukarapi ta vitsameru'i ta siasire eta jipijapa.

Asulupaya tatanaveana memenaveana emutu eti nuchamuriana.

ETA SASIKERU

"ETA VIYE'EREPIANA TE VIAWASA MAJARA"

Edgar Flores Caiti

1. Taepanirawa

Eta vitukakeneana etapa eta vimatikeneana vinakasareana te viye'erepina te juka viawasa majara, eta vitusira'i eta naitukakeneana ena viachukana eta kapeni wa'i naimereka'ini ena apamuriana achaneana naimiacha'i wa'i tiuri vimitureka te vechejiriruwa eta'ineni timikataka'aviyare eta taejapasiryare tas'a vima'aya eta tauriwa eta viye'erepi puiti vikaechepuka eta vimatikenena te vimatikeneana etapa eta viye'erepiana ne tuparairukana te cabildu.

Vitipa viti visimutuwana achanena vimiyanawa vinaka eta naematikeneana ena viachukana eneichuwa eta vechejiriruwa.

Te juka emataneka viamayare te nakarawa'uirare ena vichichanveana vimitukayare eta taepiyasirawa eta "sasikerua" te tiuchuka te vijaremu'u eta vimiyanayare eta taepiyasirawa eta juka naetukakene etapa eta naimatikene te kavilu.

Eta juka tiyanayare timikatarekayare te nakara'wa'uirareana ena amaperuana eneichuware timikatarekayare te curriculo taye'e eta viawapairu tiyanayare ne tikarawa'ura'iana.

Eta emataneka tikaepiya te namuri ena akenukana, tasi'a nukayaseserерupa'i eta nepiyasira'i eta juka ajumeruka ena tikatajikanuana'i timetakanuana tamutu eta takayemakeneana te vimatikeneana vitukakeneana te juka viawasa majara inasianuana.

2. Eta taimechakene eta juka ajureka

Te titekapanapa ena apawasana te juka viawapairu majara, te siglos XVII, ena apawasana namapa'i eta naye'erepiana nanakipaikapa ani te viawasa, naemisirikipa'i te nijare eñi viakenu. Eta naetupajijiasirawa'i natanuka'i eta nasuapiraya'i ena viparapenaveana pasa naei'ka eta naye'erepiana.

Viti majarana timereka'avi eta viye'erepiana: viasuapakenecha eta nanakiru'avi'i ena pa'ina ena timituka'aviana'i eta visuapiraya'i ema viakenu tipikaarereka'aviana'i, eta taka'e' eta taejapasira'i eta naye'erepiana apaye'ena ne viparapenaveana. Puiti timiyanawanaichucha timituka'aviana'i eta apaye'ena naye'erepiana. Tamutu eta tatiari'ikeneana te juka apake'e "tikakenuana" eta tajaneaka'i ne sirujina achaneana te wayuchawana naesiruika.

eta tima'akareanapana eta viye'erepiana majara, tamáiriaka eta viachanewa etapa eta tasimutuwana vimatikeneana te juka apake'e, eta vechi'a eta taiparaka timerekawanapa'i te tasimutuwana piestachichana, eta naechi'a'i eta tanukuirapa'i eta sacheana, etapa eta ichapekene vijaremu'u te juka viawasa sainasiu majarapa'i, eta taechu'a'i maverana achaneana tisimutu eta nasi'a'airuanapa'i tamakene eta vijaremu'u, taka'e eta juka viawasa sainasiu tave'a'i mapana titulu: taicha taimereka'i tamutu eta viye'erepiana ne apamuriana achaneana te (UNESCO).

3. Tayupachirawa eta juka ajureka

Eta juka emátaneka timikataka'aviyare eta vikaechepusirayare eta vítukakeneana viye'erepiana te juka viawasa majara, vira'ayare vimutu vitukayare eta naetukakeneana naematikeneana, ena tinakanaicha'a'i puiticha eta viye'erepiana te juka viawasa enanecha ena viachukana, ena tikaratakana tasi'a nachanecha'i eta viye'erepiana te juka viawasa sainasiu te majarapa'i taka'e tikamunukare viakapaemacha eta nawara'akene'i ena apawasana, vimikataka eta tawara'akene'i eta tikaejare Ministerio de Educación, takachane eta Unidad de Políticas Intraculturales Interculturales y Pluriliguismo, eta taima'a'i eta takamunukarewa'i eta tajukunairawakaye

eta vítukakeneana etapa eta vimatikeneanapa'i etapa eta vechejiriruwanasami eta nainaichu techasamina pasa takajukunapaipa tamutu eta tatiari'ikeneana. Eta tetumecha'aviyare, vimutu viti vikawapairuana te kua majara NyPIOs, eneichuware naimikataka'avi viakapa eta takamunukeneana eta nakarawa'uirayare ena tikarawa'ura'ina te educación boliviana.

Eta juka ematanaka enechuware timikataka'aviyare te vimitureka naye'e ena tikarawa'uraina te juka viawapairu majara. Eta tikámunuka takáju eta naematikeneana naitukakeneana ena majarana, eta ajurekayare tamayare eta naimatiarana ena viachukana te sachere'imu'u unemu'u wanamu'u vijaremu'u taimiamaya eta vimaira eta viachanewa viti taka'eyare eta ajurekayare eta taemikatakayare taetumechayareware eta currículo regionalizado en Educación para la formación de la persona para la vida en Comunidad. Eta juka ajureka timikataka'aviyarewa eta taejapasirayare eta viye'erepiana nakarawa'ukeneyare namutu eta tikarawa'ura'iana.

4. Viwara´akene vikapayaka

Puiti vimatiya eta taechejiriruwa eta saskeru, kaepiyakasi te taijaremu'uana eta ichape viawasasainasiu etapa viáwasachichana, nakarawa'unaepiyakawaka ena karawa'uraíana enapa ena timiturekara'iana, nakachanewaka ena viyara'ana tuparairukana taye'e eta viawasa

5. Te juka taechejisi'a eta viawapairu

Eta tanapairina eta viawapairu majara te taju'e eta viawapairu Beni. Taenasi'a te Oeste te apawapairu Ballivián etapa te Yacuma te'epa kaja'a eta taematiara eta kajakure tikaejare Matos etapa eta kajakure te Apere eta apana kajakure Tijamuchí eta tiuchuka te Mamoré; te timapa te wama te Mosetenes tinapaika te Departamento te Cochabamba.

Eta taichapewa eta awasare 33.616 Kms2 eta viawapairu ichapepana te taye'e eta apamuriana 22.360 eta nasimuriwa ena achaneana 11.773 eta nasimuriwa ena ajairana 10.587 ena esenana (Censo INE; 2012).

Te viawapairu ne viparapenaveana maverapana'avi viti majarana, inasianuana, triniranana, narari'iware ena viparapeana Yurukare, chimané enapa ena Movima, namutu tikaye'ena eta naéchejiriruwaichu etapa eta naye'erepiana.

eta ematanekana te juka viawapairuana, eta wakarapi, isaniti tenikana pairikana, etapa tirerekana ta'iana eneichuware tijararekana ena yukukiana.

Te sainasiu te majara mavera eta tairimarakiana eta capital Folklórica del Beni y la Capital espiritual del cono sur las Misiones taicha mavera eta tairimaraki eta nakaratakaicha'a ena viachukanaveana ena chiripieruana, viachukana, ema sache esu kaje, enapa ena turuana, Chiniciri, ena Angeleana taka'e eta jukana naunaka'i tiachanechawaichucha tamutu añuana.

6. Te juka taechejisi'a eta viye´erepiana

Te vechejisi'a eta vikaye'ekeneana viunaruana eta nanakiru'aviana ena viachukana.

Vikaye'ekeneana te viye'erepiana, Eta nanakiru ena viachukanaveanaini akanewaka te viasinekene. Eta vikaye'ekeneana eta timikataka'avianayare vetumecha eta viye'erepiana eta timereka'avi naja'a'avi ne apamuriana achaneana te'epa awasareana.

Eta timereka'avi vimutu eta vikaye'eke'i en eta'i eta véchejiriruwa, visuapira ema viakenu etapa eta viye'erepina, viasinekene, irímarakiana, vijirasana, eta timerauchaucha'avi te tamutu eta viye'erepiana te vitaresira etapa eta viuriwana te viurumu. Eta juka viye'eichu viye'erepichuware vitiana takae'e tikamunukare vijaneaka viunaka te sisamureana.

Eta viye'erepiana, "Eta viye'erepiana eta timeraucha'avi eta viye'erepiana etapa eta tarari'ikeneana ne vimuri viti achaneana, eta takayemakene'i te vitaresirana, takayemakene eta viuriwa te vimutukaka viti achaneana etapa eta vechejisira ema viya viakenu.

Vítukakeneana etapa eta vimatikeneana, Eta vimatikeneana vítukakeneana viye'eichu eta taichejisi'a eta vimatikeneana, eta awasareana takápaka. W'ai tikaekutiarakare eta taenasi'a eta echéjirirukawa tasi'a tañupapaika eta tawara'akene eta juka echéjirirukawa nakarawa'uyare ena amaperuana. (...) tinaekuchawayare te vimatikeneana vijaneakawakayare tamutu eta vikaye'ekeneana. (COMPAS, 2003: 326)

Te apana echéjirirukawa tiuri vipana eneichuware eta vítukakeneana te vepiyayaresirawana, te tamutu sacheana te vitaresirana, taka'e Puiti vimakeneyare eta tasimutuwana naepiyayareruwana naemiwasichayare etakeneyare eta taima'i te taiparakana naimatikeneana. 6 Ver pg. 41-43. En: Educación, cosmovisión e Identidad. (CNC-CEPOs, 2008)

7. Taepiyasirawa´i eta ajureka

Eta nematane tinapuka'i nupanerecha'i eta nematanerepi'i te nichimawapa eta takayemaya'i eta nuwara'akene nechaya'i pasa najucha.

Nepiyakapa eta nuyaseserepianayare'i naye'e ena viyara'ana, taka'epa tamutu eta nima'akeneana nujuchapaipa.

Ata apana nematane'i nuyana'i te kabildu nechejirikawa'i maye'e ema tuparairuka. taka'epa ema tijikapanupa, te tijikapanupa nuti nukaematanepa nechejirikawa naye'e ena viyara'ana; eta sacheana taratawa'i eta nakaematanera'i eta sasikeru taye'eyare'i eta vijaremu'u. taka'e nuti nimara'akene'i eta tamuntu eta taepiyasirawa'i eta sasikeru.

Taka'epasera nuti najuchawakapa eta nametarunuana'i ena viyara'ana titukana'i eta taepiyasirawa'i eta tasikeru, takaepa najuchawarepa tamutu eta nima'akeneana'i. tamutu eta juka nematane'i taye'eyare'i eta ajureka te viye'erepina eta sasikeru.

8. Vimati eta tasine eta sásikeru

8.1. Tavi'a tasine eta sásikeru

Ema viyara'a José Nalemametaka'avi eta taechejisi'a eta sásikeru, emaviyaInasiu, tiapana'i te taina'u eta maripu'i, te makukupaikapa eta ichape wantera, kaijare viyawantera, ena manarana, natupisikapa te marija'inaetupikapa te mapa'e tiakipaikawapa, esu vena karmen junapapa sukaratakapa eta wantera, natiari'i'i ena viachukana tiasi'awaka te maripu'iana, tiuchukanapa kamuriana eta irimarakiana, ena chiripieruana, taepaninewa timerekawa eta vitukakeneanawaipa temitiakawaka taicha naetumecha'i ena viyara'ana tuparairukana taye'e eta viawasa, tasi'asera titsiwachawapa eta awasare tikaijare'i Ichasi awasare, naitsiwachapa ena tupárairukana namapaani te tavi'a'ipuiticha, mametarapiemaviyara'a. (Mariano Matareco Cartajena)

8.2. Taechejisi'a eta sásikeru te viawasa Majara

Eta sasikeru takatiucha'i ema viya, emana manarana'i nawara'apana kukupaikayare'i eta mavantera ema viya, ena ichasianana naurujiakapa eta nakatiuchira'i wa'i será narata'a'ini ena manarana'i. Eta taka'e puiti te maijaremu'u maurisamure wa'i makurujikapa ena timikatana'i eta nae'akakaira'i, kutaikene'awapa'i maimijunawakapa ena manarana puiticha tiutaka eta sásikeru eta taechejisi'a.

8.3. Taja'a taechejisi'a eta sasikeru te tijucha'avi

Akane taepiyasirawa eta sásikeru te wa'i viwapinawa ema viya maima'a'i eta visamureana te taepiyasirawa, etapa eta tasimutuwana vimasuapairawa, te wa'i viwapina te nakuchukapa, tijucha'avipa taicha tatiari'i'i eta vejekapirawa.

Achane taepiyakasiwa eta sásikeru yukuki ichimicharaki, wa'i tijucha'avi taicha wa'i murakaina taetiraraisira eta yuku.

Taima'i eta sásikeru, cheyarame, teviururukawa te tiju, taicha tama eta taturupiji waka, nainikajuecha eta pulvura, kaiti'awakaani'echichakurinaki, nayuru'aka te icharamapipere'api, eta taiti'atakarataka muraka wa'i taisapatejeki'a eta kurinaki.

8.4. Eta taichejisi'a eta sasikeru

Eta taima'i eta sasikeru cheyara, ena viachukana wa'i nawaraicha timetaka'aviana eta taechejisi'a eta sasikeru karari'ineni eta taechejisi'a jakainila.

8.5. Tavi'a tautasi'a eta sásikeru

Eta sásikeru tiuchuka te vijaremu'u, taijaremu'uana eta nawasana ena viparapenaveana te taju'e eta viawapairu majara, akane ena viachukana wa'itiuchukanawaka, takarichu tiuchukana me viyakulpusu, te vijaremu'u sainasiu, etapa te añumu'u.

Eta maka'eemaviyara'a. (Mariano Matareco Cartagena, ex pasado corregidor)

8.6. Eta kamareta

Eta kamaretatiutaka te tepanawapa eta nuvenana, naye'e ena venana, viyanate taju'e eta viawasa sainasiutamutuañuana, ena viyara'ana techana tamutu eta nakamunukeneana ena viyara'ana nakaewachakeneanatuparairukana.

8.7. Naja'a kapanereru eta taepiyasirawa eta sásikerutaye te vijaremu'u

Ema akenukatachutiri'a eta kaviluemaviyara'atuparairuka, te kaepiyakasipa eta sásikeru, namurijiakaena achaneana eta taepiyasirawa kamurieta ematanekana, eta naepiyaka te taju'e kavilu, tepanawana ena achaneananakaemateneaka, nanakikapa eta emataneka te titawanapa tamutu eta naepiyaruana.

Namutu ena tuparairukana taye'e eta kavilu, naichu'awaka ena achaneana, tirimaikara'iana, irimarakiana, chiripieruana, namutu ena tiurujikawananaechayare eta sache naepanirawayare eta ematanekana taye'e eta vijaremu'u, etana kaje tayerewa eta emataneka. Maka'eemaviyara'a. (Mariano Matareco C. expasado corregidor)

8.8. Eta kaje taepiyasirawa eta sásikeru

Tepanawa kaepiyakasi eta sásikeru, te taekenesiujaremu'uesu vena karmen, tayerewa eta emataneka, taicha kajera eta tayereruwana takaepiyakasiwa eta sasikeru. Nave'a eta sukarepitaturupi, najijikapa, icharama, kurinaki,asufre, pulvura, te tamutupa na'akawanapa kaemataneana ena achaneana. (Dice don José Nálema)

8.9. Naja'a tinapukana nautseru eta sásikeru

Ema nakasikira ena ichasianana tinapuka, mawaneka ema nakumisariu, manasina eta luera te masiasiema Ichasiana, mayustakapa ema kumisariu.

Te tasacherapa eta vijaremu'u eta yati víspera, tepanawa ema Ichasiana, tasi'apa enapa ena tupárairukana taye'eana ena irimarakiana, tayerewa eta yati, nakumpirachawaka ena achaneana naurikakeneana tinapukana ena ajairana tekene'anapa ena esenana maka'e ema viyara'a. (José Nalema, expasado)

8.10. tavi'a tauchusi'a eta sasikeru

Tiuchukana ena viachukana te mapa'eichu: se vena karmen, kulpusu, achapevijaremu'u sainasiu.

Akanane wa'imapachijina'ini, muraka takapika'uira, puiti será namapachichijikapa ena achaneana tajinapa tapika'uina.

Puiti tiuchukanapatamutuchucha, taicha mapacharajipanaicha ena tuparairukananaetamuririjikapa. (Mariano Matareco Catagena, ex pasado corregidor)

8.11. Naja'a timituka'e'i eta taepiyasirawa eta sasikeru

Te nusiapapa tuparairukanupa, nukarawa'upa nepiyareka maka'epa emaviyara'a. (Mariano Matareco C., expasado corregidor)

Nuti nutukapanepiyekanimamarakaemaemanachuka, kamuripaañuana, te nusiapapatajuke eta kavilu, netumechapa eta nimatikene taepiyasirawa eta sasikeru, kamuri eta kaepiyakasi, taicha kamuriana ena achaneana nasi'akeneana te apanana awasareana. Maka'eemaviyara'a. (Mariano Nolvani Guayacuma, ex pasado corregidor)

9. Takamunukeneana eta taepiyasirawa eta sasikeru

9.1. Yuwáraki

Eta juka tikaepiya te yukuki tsiwaruki eta yukuki muraka, eta taunawa 150 cm. tikamunukare eta viyuwasi'aya eta pulvura taye'ella eta sasikeru, takamunu mapasi eta yuwaraki paesa tajurikati eta tayuwa eta pulvura.

9.2. Mari

Eta mari cheyarara'a eta taunawa 115 cm. tikaye'e eta taichapekiwa, 8 cm. eta tajítakarewa 15 eta tikamunukare viyuwasi'aya eta pulvura taye'eya eta sasikeru.

9.3. Naechekurapa

Tikaepiya te tsakana, eta taunawa tikaye'e 15 cm. eta tikámunukare eta vikutirisi'aya re eta asufrere. Eta asufre tikaekutiya te visirikichayarepa te pulvura, eneichuware tikamunukare te viyarajuerekayare eta taturupi te pulvura, eta juka vechekurapa tiuriyare eta tajatu pasa wa'i takuvetusupika eta taturupi.

9.4. Tapawase warayu

Eta juka tikaepiya te tapawase eta warayu, eta takamunu ñu'e te'epuka nive tapawase, eta tikamunukare te vipi'isi'ayare'i pasa taurumutu eta pulvura taka'epa waipa tejanerepaika, eta juka tapawase tikamunukare te tikayuwapa eta pulvurapa.

9.5. Erepa

Eta juka erepa tikaepiya te uchu'i ani'ichichicha tiya'a'isera viveje'ikapa viajijikapa te sache, eta juka tikamunukare te vikutirisi'ayare eta takamunukeneana eta sasikeru; te tikayuwayarepa tikaekutinumayare te erepa tinunayare eta takuti.

9.6. Tayututuraki

Eta tayútataraki tikaepiya te yukuki muraka pasa tarata'a te tikaetatapa, eta taema'i tawasiya eta clavu tikaye'eya eta tachutisi, eta taunawa tikaye'e etapawa jarari'i tikayapa apiki viwauki; eta juka tikamunukare te viyututuparekapa eta pulvura te vimisiapapa te taju'e eta tsakanaki.

9.7. Namasetara ta tsanaki eta waka

Eta namasetara tikaepiya te tatsanaki eta ichasi waka, eta taunawa eta juka namaseta etapewa'uichu; eta juka vikamunu eta ve'arakiya te viyututujuereka eta tuvuana te tsakanakiana taye'eya eta sasikeruanayare.

9.8. Viyuchatiriki

Eta viyuchatiriki kapeni etaicha'a eta tumare, puiti etapa eta tikaejare (selcha) te apaechejiriruwa, eta tiasi'a te apanana awasareana, eta juka tikamunukarerekene eta viyuchatirisi'ayare eta tsakanakiana, eneichuware tikamunukare eta viyuchatirikiyare te kurinaki taye'eyare eta taepiya eta luera te sasikeru.

9.9. Eta tumare

Eta tumare tikaepiya te apánana awásareana tíjararekawana te naejararesirare eta tikamunukare taicha tamutuyare eta takamunukeneanayare eta taepiyasirawayare eta sasikeru: eta tapiyasirawa eta tuvuana te tsakana, vijatusi'ayare eta kurinana, viyuchatisi'ayere eta charama taiti'ayare eta luera, vechati eta taturupi.

10. Takamunukeneana eta sasikeru

10.1. Pulvura

Eta pulvura tikaepanakasi te apánana awásare Brasil, te tiane'ipa eta vijaremu'u tikaepanakasipa apinaicha'a kaje tayere'iwara eta vijaremu'u te sipi kaje te julio, eta Alkaldia tawacharepanapa eta juka emataneka tamutu añuana, taka'e te juka viawasa sainasiu taye'e eta majara, taka'epasera tapainuwapa nanapana te kavilu, ena viyara'ana taye'e eta kavilu nakaematanepa.

10.2. Asufre

Eta tikaepiya te kímiku eta taima'i tiyakaka, eta tasirikiyare eta pulvura taye'eya eta sasikeru. Eta asufre taetumechaya eta pulvura. (José Nalema, pasadu casiki)

10.3. Mamu te pere'a

Tikáve'asi te pere'aki tiju tási'aware tiájiji, eta mamu tikisaki eta tikamunukare taeviriyare eta pulvura taye'e eta sasikeruya.

Eta tavirawa eta mamu anijaja'iyare pasa tauri eta vikaratasirayare wa'iware tikajeraima'i eta tayuwasirawa.

10.4. Tsákana

Eta tsákana etaichuawa tairiare eta sinarana, tikaechu eta tiya'akiana, tikáve'asi viajijikapa te tijiyuyukipa tarari'isera eta taenasi'ayare eta tajikirayare tikaye'epa puntu. Tikaechu te tepanawapa te kaje te junio eta tsakana tikave'asi te awasarechichana Santa Rita, eta taye'eya eta tuvu te tikaepiyasipa eta tuvuana eta taunawa etanaichu jeme, te tikaechu

vepiyayakayare, tikave'asiyare eta takaye'ekene te taju'e etachakayaechure eta tasiapi'ayare eta pulvura, tasi'a eta takaetataeyayare eta pulvura.

10.5. Chárama

Tikave'asi te yukuki mapana yukuki, enureki, pere'aki etapa te uvillu eta tavirawa taenunacha nive sache, taka'epasera tikanereikasipa eta tiuriyare eta vitiasi'ayarelueru, eta takaratakayare eta tsakana tuvuki pasa wa'i tavejekisirawa te tikaetatasipa eta pulbura.

10.6. Kurina

Eta kurina tikamunukare te juka viawapairu, tikamunukare te taepiyasirawa eta sasikeru, tikaechu eta kurina tiya'aki, eta juka kurina tikave'asi tikajijiki te sache, te tiajijikipa tikave'asipa eta taumamaki, taka'epasera tikave'asipa vivejeki'apa vijatukapa tiuripichichayare vicha, eta taetisiawayare eta sasikeru.

10.7. Tiajiji taturupi

Eta taturupi tiájiji tikave'asi te waka, tikasipapi, tikave'asipa eta taichikaji, tasi'apa te tipachinapa viachajupika, vima'ayasera wa'i takuetusupika, eta vinasi'ayare eta pulvura tayani'ayare eta yuku paesa tave'ayare eta apana tuvu te tsakarana, te taju'e tikaye'e apina vechekurapa te pulvura, te titekapapa eta yuku pasa tauri ta tautasiraya, el fuego este hace que se reviente o explote y hace incendiar al otro tubo de tacuarilla y mide entre 15 a 20 cm de largo.

11. Tínapuka taepiyasirawa eta sasikeru

11.1. Enúruku tsakana

Eta taepiyasirawa eta enurukuchicha te taju'e eta tsakanaki te tayukarana eta tsakanaki eta tikaepiya te tumare tiupikusiri. Eta taepiyasirawa eta enurukuchicha tanukuiraya eta yuku pasa te titawapa etaki timiyanawa tave'a eta apana tuvu eta yuku tiamanukawa tema'a te titawanapa eta pulvura.

11.2. Tainuki eta tuvu tsakana

Te tikaenukipa eta tuvu te tsakanaki, eta vipanerechakeneyare tasi'a tiuriyare vicha, te vinukirayare eta taiti'ayare tatumewayare pasa wa'i takuejeki'a eta tsakana, te tikayututukapa eta pulvura.

11.3. Tainikachirawa eta tuvu te tsakana

Te viyututujuerekapa eta pulvura te tuvu tsakana, taka'e vinikacha eta pulvura, tikayututupa te viyutuuturuki viyarajuechapa tasi'a vetasikapa eta vimasetera tikaepiya te tatsanaki waka, eta tuvu tinikakeneyare tasi'a tikyututukeneyare te pulvura.

11.4. Eta taepiyasirawa eta tubu vitsamarekanumayare

Te vepiyareka eta sasikeru vitsamarekanumayare te tiuriyarepuka. Eta timetaka'aviyare te tiuri'ipuka eta taepiyasirawa'i eta pulvura eta tima'a eta taurinawa eta takematanerawa eta pulbura. Te vitsamarekaya vitiaka te charama te tiuripa vitiakapa te tapusi eta yukuki, taka'epasare tikayustapa eta tuvu eta muraka eta tayamurisira te viurukawapa, te teviurukawa muraka eta tiuri eta taepiyasirawa, tikayututukene muraka, tiuriware eta taepiyasirawa eta pulvura taka'e eta sasikeru tiuri eta taepiyasirawa. Ta

nainikachira eta pulvura taye'e ta tsakana nayututukapaipa'i te ani'e yukuki nayututuraki, muraka pasa tauriwaya eta nayústasira, taicha eta teviurukawaya muraka te tijunapanapaipa.

11.5. Takaiti'ara eta luera te sasikeruya

11.5.1. Taepiyasirawa eta luera

Te yaepiyasirawa eta luera, tikamunukare eta kurina tikájatuki eta animechuyaresera a 1 a 1,5cm eta taechapapemewa 150 cm eta taunawa, eta kurina cheyarayare eta taema'i 75 cm.

11.5.2 Tanásirawa tuvu etapa taetiki luera

Te tikaepiyasipa eta luera taye'eya eta sasikeru ani taka'e, vikaekunakayare takutiya eta crusu apikikaka tikaeti'aya te charama eta lueru, eta taiti'ana tiuriyare pasa te taeviurukawapa te tikayustapa tarata'aya eta tatumewa, eta taunawa 6 cm, eta takaratakayare eta sasikeru te tijupa.

11.5.3. Taepitasirawa eta tuvu te taturupi

Eta taepitasirawa takámunu mapaki tuvu kaenuki tinikakiya kayututuju'e te pulvura, tiyanayare te taturupi, eta taturupi eneichuware tinikaju'e te pulvura tiyanayare te enumu'u, tuvuana: eta tinapuka tubu 1 tikaespita te tapusi eta taturupi tiama pulvura, te taturupi nakasiapaki'ayare eta tuvu apaesachicha pasa takaiti'a te charama, te apana tapusi eta taturupi tikaepistaware eta apana tuvu eneichuware nakasiapaki'a eta tuvu apaesachicha tikaeti'aware, eta apana tuvu tikaepistawa te apana tapusi, te tipistakawanapa eta mapakikene tuvu te tapusiana eta taturupiana tiuripa etachakaye nanakaya mateji pasa wa'i takuchuka eta pulvura, te apana tapusi taina matejina eta tayustasiawayare eta yuku.

12. Taepiyasirawayarepa eta sasikeru

Eta taepiyasirawayarepa eta sasikeru tinapuka tikaeti'akeneyare te charama eta tuvuana mapakiana tipistatajikawanayare, tikánakasipa tawasiyare eta U tikati'awakayare te lueru eta sasikeru tamutu eta mapakikene eta lueru te tapusiana eta tikaeti'anayare muraka eta kurina tikaekunakiwakayare; eta mapakikene tuvuana tikaeti'awakayare te tapusiana eta kurika tikajatukiana, eneichuware tikaeti'ayare te cheyara lueru taka'e eta taepiyasirawa eta sasikeru.

13. Taitavira eta juka ajureka

Eta juka emátaneka tiúrikakare te vikaematane, eta juka ajeraka tajukuna'i eta vepiyaresira eta sasikeru, takámunu vimiyana taicha eta taurinacha eta ICHAPEKENE VIJAREMU'U. Eta taecheisi'a'i eta juka emátaneka takámunu vechejiku'a pasa vimati eta viye'erepianaichu. Eta juka emátaneka nuwara'a titekapa te nawa'u ena tikarawa'ura'iana enapa, ena nawara'ana naechayare eta viye'erepiana te juka viawasa majara.

Te nukaematanera'i te vechejirirruwa nitupanapa apaesachicha eta véchejiriruwa inasianurupi, eneichuware nitukapa apaesachicha najureka te vechejiriruwa.

Ena tuparairuka naimiyanawa naimikataka'avi vikaejapa eta véchejiriruwa navetijisesi ena techa'aviana te viawapairuanapa'i te juka tikaejare majara.

14. Nuwara´a echejiku´a eta juka ajureka

Eta juka emátaneka tímikataka'aviyare eta taejapasirayare eta vítukakeneana vimatikeneana, eta taka'e vechejiku'ayare eta juka ajureka pasa vimati eta taechejisi'akene'i eta juka ajureka. Eta juka ajureaka tikaju'i te véchejiriruwa pasa vikárawa'u vechejikureka te véchejiriruwa inasiánurupi, apaesachichapa'i.

Namútu ena tuparairukana te juka viawasa majara tikamunukare nawápina eta véchejiriruwa, ena tupárairukana wa'i nakápanereru'ni eta véchejiriruwa inasiánurupi, taka'e titawapaipa.

Enapa ena tupárairukana te ichapeana Universidades naimiyanawa naemikátaka'avi eta taechepusirayare eta vechejiriruwana te viawasa majara taicha te vitijikaka wa'i visuapakaka, tikamunukare vimiyanawa vikarawa'u te vechejiriruwa.

Eta juka emátaneka tikatanukasi'i, timikataka'aviyare eta vetumechirayare eta vimituresirayare tiuriware vijanecha tasi'a ena techejikurekanayare eneichuware najureka pasa tauipana eta juka ajureka.

15. Taveju eta nitaresira

Sr. José Nalema, miembro del cabildo indígenal

Mariano Matareco Cartagena, pasado corregidor del cabildo indigenal.

Mariano Nolvani Noza, pasado cacique del cabildo indígenal.

El maripeo como espacio de fortalecimiento de la cultura mojeña.

Semillas del saber mojeño, Hoyam Mojos, marzo de 2009

VIKARAWA'U VÉPIYAKA APANAPANENEJIANA ETA YUWAJIANA TE KAEREANA ETAPA TA KUJU

Eloisa Aguirre Moy

Taepanirawa

Puiti tejúka viawapairu tikámunukare viñúpapaika tamutu eta vítukakeneana, eta jukana vimatikeneana viajuchayare, eta viníruana etapa tasímutuwana vikámunukeneana te vitarésirana tamutu sácheana tasi'a naimatipaipa'i ena arájuruana ena naimitukayare ena vichíchanavena, tiasi'ayare te viye'erepiana vimatikeneana te vitarésirana, vímitukayare ena tikárawa'ura'iana énapa ena tímiturekara'iana, eta ajúreka tamayare eta vimatikeneana paesa taétsiwacha eta vitarésirana te viawapairuana, tamutuana sacheana, añuana.

Vecha vimutu viti achaneana puiti titekapaucha'avi eta arairu wanairipi, taye'e eta vitaresirana, eta vechejiriruwana Eneichuware eta apake'e, simenana sukurekana, taicha najina naechejisi'a eta taurikeneana viye'erepiana, te viawasana, puiti ena achaneana waipa nakapanereru eta taurinakeneana naitukakeneana ena viachukanaveanaini enapa tsetsenaveanaini, kamuri eta naitukakeneana, waipa vipanerecha viti nachichanaveana.

Eta taka'e puiti viwara'a, vikaechepuka tamutu eta naitukakeneana ena venara'ana tsetseana paesa taepanawa taechepuka eta taurinakeneana ematanekana naye'e ena tikarawa'ura'iana eneichuware ena timiturekara'iana, paesa vetumecha eta vitaresirana, te kajeana, tapaisirana eta sacheana, eneichuware ena tuparairukana naetumechawa nanaikucha eta naitukakeneana ena viachukanaveana enapa tsetseana, naimitukawaka ena tikarawa'ura'iana te nakarawa'uirareana, taepiyasirawa eta apanapanenejiana yuwajiana viye'erepiana viti inasianuana. Eta arairu wanairipi temurakacha'avi vimuti viti achaneana, nakarawa'uwaka ena vichichanaveana eta naitukakeneana ena nachukana, paesa wa'i takuemitika tamutu eta taurinakeneana.

1. Viyupachirawa

Puiti eta juka ajureka, timetaka'avi eta taepiyasirawa eta apanapanenejiana yuwajiana vimaimatikeneana.

Yuwaji te kaerena ena'a, yuwaji te kuju asapi, yuwaji te asanekaji vere, yuwaji chunapa kuju.

Yuwaji sunsuji, tamutu eta jukana mijarechanakene vimitukayare ena tikarawa'ura'iana te nakarawa'uirare tamutu sacheana ena amaperuana, eta taka'e eta arairu wanairipi nakarawaúya ena vichichanaveana.

2. Viwara'akene vikapayaru

Vikarawa'u vepiyaka eta apanapanenejiana yuwajiana, vinikasareana te viawapairu majara, Nakarawa'u ena vichichanaveana naepiyakawaka eta taurinisikeneana yuwajiana vinikasareana tamutu sacheana.

3. Taepiyasirawa'i

Eta juka ajureka timikataka'aviyare vikaechepuka eta naitukakeneana ena viachukanaveanaini enapa tsesteana akanewaka.

Taurikeneana vinikasareana viti inasianuana tamutu sacheana, kajeana, añuana tapaisira eta apake'e.

3.1. Eta vimatikene te viajukunarekayare

Eta juka ajureka metaka'avi ena tsetseanaini yuwajirikana eta apanapanenejiana yuwajiana tiyana takaeche eta charki, eta kesu kuajara, sicharu, te tajina karkina takaeche eta sevuya

viye'erepichu viti inasianuana. Suka'e esu venara'a awaresa Francisca Moy Tamo.

3.2. Nukamunukeneana'i

Tayereruwana taepiyasirawana eta yuwajiana, taku takachane takuruki. Eta yuwajiana tama eta tatsurara taujewa, waka, taujewa kuchi, taujewa warayu, taujewa kapeji, taujewana sarareana nikakareana.

4. Vikarawa'u vepiyaka tasimutuwana eta yuwajiana

4.1. Vepiyareka eta yuwuaji te asáneka kaerena takasiriki eta charki

Takamunukeneanayare eta Taepiyasirawa

Takamunukeneanayare eta tayereruwana eta yuwaji

Taepiyasirawa

1.- Tinapuka vijáchaneka, eta kaerena.

2.- Vinakapa te emaniki, vekekapa eta asanekana, paesa wa'i takuiju.

3. Te timakipa vikukupaikapa vicharunekapa, viajanekapa te viajawa'u, vinakapa te tachakaya eta emanikiana paesa wa'i tatumamawane.

4. Vive'apa eta charki, visipakapa vinakapa te emaniki, viajimakapa vekekaware, te tímakipa eta viajimaru vive'apa viajamekapa vicharumekapa vinakapa te taku, vive'apa eta takuruki, viyuwajikapa.

5. Te majupa eta charki, kaechuchujipa te kasiri isavipe.

6.- Kanakasipa eta asanekana te taina'u eta charki kaechuchuji, vewajajakapa animurichicha icheve.

7.- Kayuwajipa paesa kasirikikijipa tamutu.

8.- Vijurueka eta taujewa, te tijureamapa eta taujewa.

9.- Vepusaikapa te taena'u eta yuwaji.

10.- Kayuwajipa, te májupa, tiúripa kanikasipa.

11.- Kanakasipa te vinisirare, tamutu eta vereresiana, kanakasipa eta tijurama une ijavipaka, takachane eta yuwaji, verapa eta vejamiure namutu ena tawakuana te peti.

4.2. Vépiyareka eta yuwaji te kuju chunaneji, takasiriki eta japu

Takamunukeneanayare eta taepiyasirawa.

Araparu kuju vichunaparuyare

Arairu japu, taurinisichayare

Icheve taurinisichayare

Taujewa taurinisachayare

Takamunukeneanayare eta tayereruwana eta yuwaji

Táku, Tákuruki viyuwajisi'ayare eta yuwaji kuju.

Visurumeresirare, vijurechi'ayare eta taujewa

Tajikeru yukukiana vimakichi'ayare tamutu eta takamunukeneyare eta yuwaji.

Tumare vijachapirisi'ayare eta kuju.

Kachapare vichunapasi'ayare eta kuju.

Une Vichunapasi'aya eta kuju.

Taepiyasirawa

1.-Tínapuka vijachapikapa eta kuju te tumare.

2.- Visipapikapa eta kuju.

3.- Vechuchujikapa eta kuju vive'apa eta tapirakiju'e kasipamuripa.

4.- Vechipaikapa te kachapare te tiavi'a te yuku, virichachakapa eta kachapare.

5.- Viajaku'apa eta vitakura, vive'apa eta Japu, visipakapa vinakapa te taku viyuwajikapa.

6.- Vima'apanapa eta vikachapara te tímakipapuka eta vichúnaparu.

Te timakipa vikukupaikapa vepusaikapa eta une, vive'apa eta vichunaparu kuju vinakapa te taku.

7.- Vewajajakapa animurichicha eta icheve kayuwajipa vewajajakapa eta yuwapa Japu viapechawa viyuwajika.

8.- Vijuruekapa eta taujewa, vijukuikapa te yuwaji kuju, viyuwaikaware.

9.- Te tiuripa vive'apa eta yuwaji kuju vinakapa te kuruja.

10.- Etaichuware eta juka yuwaji tikaepiya eta sunsu.

11.- Kave'asipa eta yuwaji vipu'ajikapa, vinakapa te ejímaraki

12.- Viasa'apa te emaniki eta sunsuji, vekekekapa te titimarachichapa tiuripa vinika.

13.-Emeichuware eta juka yuwaji vikajapapameka apaesa vinakapa te taena'u eta visurumeresi, te titimarapa tiuripa. Maimuaru

14.- Taka'e viyanapa viajamekapa eta vinisisare, vinakapa eta veri'ayare, vive'apa eta tijurama limuama, vijúkurekapa te verirana, vepanapa eta yuwaji etapa ta sunsu vinakamekapa te vinisirare, vejakapa vimutu verawakapa eta vejamiure.

5. Eta vive'akene'i vichimawakene'i

Te vechejisi'a eta vimatikeneana viye'eichu te juka viawapairu majara. Eta timetaka'avi eta tasimutuwanakene eta viye'erepiana eta takamunu tejapaka vicha vitiana majarana naye'eya ena vichichanaveana, takuti eta vikamuiri'aira, etapa eta vinarasirana te vikajuma, eta vimitusira eta naetaresiraya ena vichichanaveana etapa eta takayemakeneana eta vinisirana eta ta'iana. Eta juka emataneka tatupiru te taepiyasirawa eta yuwajiripi tiama eta tasimutuwana vikaye'ekeana tatiari'ikeneana tejuka viawapairu.

Eta yuwaji vinikasare viti taka'e vimati'i eta taepiyasirawanapa'i eta timituka'aviana'i ena viatseanaini taka'e viti vimatiwaka'i eta takayemakeneanapa'i, taicha wa'i takajera'ini eta

taepiyasirawanapa'i, eta tikaepiyasi te tamutucuha eta tinikakareana kaerena, tasi'a tiuriware tikaepiyasi te kuju etapa tasimutuwana eta apuana.

Eta kaerena naewaka namutu ena achaneana majarana, naituka naewaka eta kaerena, taicha eta puiticha tamutu sache vinika viti inasianuana. Eta juka tinikakare tikaewa te enukerepa'i. naewaka ena tikaesanera'iana, te awasarechichana tamutu añuana pasa wa'i nakuechuri'a eta naniru.

Eta yuwaji kaerenaji, naurikapana nanika, ena viachukanaveana akane nanika te yatikara'iana etapa nanika te kapere'iana, eta taepiyasirawa apanapanenejiwaka, eta tiuriware vikaniruruku'a te vipairika, eneichuware nama te tamutu te nakaeju'eyare te tikaemataneana. Tamutu eta añuana.

6. Vituparaka'e

Eta juka ajureka emataneka timecha'avi eta taepiyasirawana eta tasimutuwana yuwajiana, taka'e nutuparaka'e ehejiku'a pasa ituka eta taepiyasirawanapa'i eta yuwajiana.

Ena tuparairukana nuyaseakawaka maeniyanawa naimikataka'avi eta vikaechepusirayare eta vechejiriruwa inasianurupi, pasa taejapaka te juka viawapairu majara.

ETA VIYE'EREPIANA ETA VIPURESIRANA TE JUKA VIAWAPAIRU MAJARA

Juana Muñuni Cueva

Eta viye'erepiana vitukakeneana etapa vipuresirana tamutu eta juka eta vipanereruchucha. Akanewaka namutu ena viachukanaveanaini naeñama'i.

Tamutu eta juka titekapana'i takachane'i eta vitukakeneana, puiti ea awasarechichana naunaka'i eneichuwa naicha'i, eta sararechichana eneichuwa takaye'e eta taye'erepiana, takuti eta yusa, eta mishi tikisa, etc.

Tamutu eta juka naye'erepiana jarari'isera yatupi jarari'i wa'i, narari'i achaneana nametakapaipa'i ena apamurena eta naye'erepiana.

Eneichuwa viti vima'aya eta juka naichakeneanaini ena apaikape.

Kañaña'iana

Ena acháneana katupara'ana naitupirika eta tékujukana tevetukana, etapa apanana, narari'i naitukawaka, naituka ena te tikarawa'uana ta nawa'uana taicha tajáchapawaine eta nakarawa'uira nakamunu'ira tekarawa'uana.

Ena tuparairukana taye'e eta kabildu, naka'ewaka naitujiemacha ena titukana ñañarekana vekujuana, enapa kanarekana taye'e tékatikawa enapa ve'ana itirijiana.

Tinapuka ena nawara'a titukana kañañarekana taye'e itiriji tijimana wa'ipa tinikana waka, icheve, anichicha cheruji tinikana, tiyanana tiyere'i te tepepena kaje techejirikanawa, wa'i vima'awaka tiyáserekana eta nawara'akeneana, wa'i vimakaima'i taichate viakapajikapa na'ichapa nuwara'a nipureka eta itiriji, ema achane mavemawa'uchapa ta maesapakapa makamichayare, makajipa'i eta maitukakene, makuchapayare mapaneji kaje, patsitsikapa eta mawa'u ta mawa'u, nawara'apa titsamarekawaya, nakaerekana eta naitukakeneana, maimati eta epurujiana tiuriwaka. Eta wa'iware, te nawara'aware naituka apana achaneana nakarataka eta napisikiwa'u maimatiwa te winarajianapuka wa'ipuka, te winarajiana wa'i tiuri najakapa te mansuana ta naitine naijaraka eta naitukakene nakaratawa'uchapa naijarakapa eta maitukakene. Akánewaka ena kañaña'iana tiuri eta naipusira, puiti ena kañaña'iana waipa naitukawaka, kañañarekana mapatanepa tepiyaira'iana mapana kajeana tainapuka, naka'e ena, tiujapa eta mawa'u mawara'apa tipureka kañañareka taye'e tekatikawana etapa kavekunana naimatipaipa taja'apuka tatakaji najarakaya ta naereya, naimati taja'apuka tiuri wa'ipuka, naimitukapa ena apanana nakarawa'ucha ema maimati te marata'ayapuka, nuti nuwara'aini'i nukarawa'u nuyanapa suye'e esu esena nichapa nuti nuwara'a nukarawa'u, esu esena suichapa, waì pirata'aima'i taicha piti pisemarairi'i suichapa, ema achane wa'i tiaramekasi wa'i tisema ema tiuri karawa'u, te akane ema achane maipuchawaka puiti waipa maipucha.

Eta Maichirawa ema viyara'a Lorenzo Tapia, apana'i sutiari'i esuna esena venara'a tikaijare Juana, te Etana sache titekapapa suichanupa yare, nijarakaviya eta nitukakene, piama eta piwa'u tamutuchucha tiuri ta piwa'u nikanupa ta nuwa'uana eta apina, nusamapa eta te tisiapapa kutima'i tiyuwarakanu, eta tacharawa'uchapa te taju'e eta ñiwa'u tinikanuware te apana nuwa'u eta'i tiuriya eta nukañañarekasiraya eta tevejukuana, eta juka wa'i etana eta naye'e ena iapemareana eta'i eta vitukakeneana'i viti, esu tíjarakanu eta suitukakene, vitukaware te vikawapure, eta juka nitukakene nijaraka ema apana ajaira nemunaru.

Esu kañaña'i, emapa kañaña'i

Ena vijaneanana Inasianuana, vikasiñapanawaka ena kainarekara'iana esenana ajairapuka wa'i tiyanana te lupista taicha wa'i nasuapapajika natiari'i ena tikañaña'iana te awasare, te chape

awasareana eta sera te awasarechichana najina'icha'a ena merikuana.

Eta kabilu te juka nawasa te majara nakajika eta nayasereru naja'asika ena tikañaña'iana tasi'a taja'a naicharakawa eta naitusira, tiuripanasera tanaitusira te akane ena esanana najina timitukana enejichuwa wa'ichucha tanaituka, eta naitusira'i eta maye'e maititukakenewa, esu esena kaina'i, maijararu ema viya eta suitupajijiasirawa, eta suitukakene kainareka, esu esena ajairapuka, najina timituka'ini'i suijararuwa ena achaneana, ajairapuka eta mawa'uana ena kainarekara'iana, nakaikutiarapaiapa tajurusira eta amuya te suju'e esu esena kajari ta'ina eta amuya, nakaikutiara te ajaira, esenapuka, eta amuya ajaira muraka eta tayamurira, tikayamurika muraka suwa'u esu esena, kajaripuka, te wa'i susuapa eta metarapi, katajiwa eta sukajarira, te kajepa, apinapa kaje, mapana kaje, eta amuya tetupirikawapa tajurusira ta amuya, tatupiruwapa te tavi'aya tauchusiraya, te tikatipa ta suña'e esu esena kajari, sutanukapa esu ka'ina'i sukaepa esu kañaña'i tinakaya te yatikara'i te 10:00 etapuka te 12:00 te tupiriku'a sache, te kapere'i tikati ta suña'e esu kajari tinakaya te yati, te tetavikawuapa eta nakuchapira eta amuya, enewanepa naijaraka, eta epuruji viye'erepiana kaina' iana enewanepa tínaka esu esena te wa'i tiuchukawane eta amuya esu esena tinaka suachajuechapa ta vutellaju'e, enewane tiuchuka eta tavipa ta amuya, te wa'i tiuchukawane eta amuya esu esena tinaka, wa'i tiuri techejika, taicha wa'i tiuchukawane eta amuya, tamutu eta juka vitukakeneana temitiakapaipa.

Puiti sacheana vima'a ani te viawasa sainasiu. Puiti vima'a:

Ena tepenana tijupamekawana tikaratavuchawana te tepenana pasa tiyanana te anuma, tinakanawa eta une te wasu tayerewa eta nuvena.

Wa'i tiuri visipajirika te aracherukaje. Wa'i muri'are witumeji.

Te aracherukaje eta sarareana nanesisikana'i.

Eta vematane eta aracherukaje wa'i tiuri.

Te vewaka visukureka te tepawarakua, eta sukureka juruka tiurina tajurusira.

Te tisiapa eta pitse te pipena narari'iya papiucha'avina.

Te piyana te pipairirika te tianukua eta kichare eta'i ejere.

Wa'i tiuri pitupacha eta jarairikiana taecha pitupacha'i ena pichichanaveanaya.

Wa'i visuvecha eta a'e taicha ta piwauki timuyuya.

Tiuri visukureka te vikachakaya te vipajakura pasa wa'i tisiapana ena yapemareana.

Vinika visukureka takachaya eta vipena janeaka'avi achaneana yapemarena, etapa sarareana.

Wa'i tiuri vinika eta taramacha te kachapare taicha wa'i tiuchukawana ena vichichanaveana.

Esu esena te itiare'i wa'i tiuri suve'a eta ta'i eta sukureka taicha eta tiajikiya.

Wa'i tuiri suima'a amuya taicha eta tiapitairi'i jurukawa eta natuyo.

Te vikayutete eta jena sache wa'i tuirima'i

Te tiya'a eta kayure siture'i wa'i tikiwaima'i

Vikurususuakawa tanapa eta takiwaraya'i pasa wa'i takiwa

Te tiya'ana eta visisiana tametaka'i eta takiwaraya

Vekejuecha mapana sapu pasa wa'i takukiwa

Wa'i tiuri vianuku'a te tapekú eta eskalera 7 sacheya eta ejereya

Viunuka eta taviri eta kichare kaviri tama eta tauriwaya Eta será eta kichare te'ikarairika'eya

Te chayuku'awa eta tekatikawa te pichakaya piatutuika mapa'e,pikurususuaka pasa tajuna

Te pima'a tianuku'a eta sinika,pe'aku'a eta pitakura etapa kachapare eta chumupi pasa wa'i takuama eta nikakareana te viye'e kusina

Te tijira eta esenarai warayu kuti eta ajairi'i,eta ejere'i

Te tianuku'ana eta yusa etapa wariparana te yati .tepenanaya ena vijaneanana.

Ema amuya pluju'i pestakaya te epire katitipika eta tume taichaya

Wai tuiri vinika te achujiju'e,tiakipakawanaya eta pia'e

Wa'i tuiri vimaka te achuji te yati taicha tevika'aviana

Wa'i tuiri vinika te taye'e eskina taye'e eta mesa,wa'i wara'avianaima'i ena pimachukanaya

Te vinika wa'i tuiri viyejejerekawa taicha pitsiwawajikaya ena piyenana pimana

Te pisukureka eta arusu etapa eta tsipani wa'i tiuri pejiwaka taicha tiuchukaya eta ewaraki tiñema'iya

Te amaperucha'a wa'i tiuri napi'ipewacha taicha ena kaimanaya maye'e ema ichavikachicha

Te kiuja eta piwa'u waure pive'aya eta plata,eta puka eta sapa yaseakavianaya eta pinteve.

Te tinaraku'ana esu vena te prusesio te tijitakare nasama ena kapekaturana ichape

Takaje te takachakaya eta jarairiki,jarari'iya araimana

Te tepena eta kaje wa'i tiuri tiuchuka esu esena kajari taicha tave'aya eta pasmu eta amuya

Esu esena kajari wa'i tiuri tipureka ena kajarana taicha tiwayu'aya suicha .

Vitavira

Tamutu eta jukana naitukakeneanavi ena viachukanaveana'i nurisamure'i eta nusamira'i eta nimaira'i nuti namaya nunakaya nimitukaya ena nimitureana enapa achaneana tikawasana te awasarechicha.

Nuwara'asera

Nuti nuwara'asera namutu nama eta juka viye'erepiana.

VIVEJUCHA ETA VIKAPASIRARE SARAREANA

Ygnacio Macabapi Ynchu

Vikasekara

Akanewakaini timatikare`i ta napairisira, te ichape kusimenana, etapa te tiurupu`iana,te tipairirika ema achane ajaira tiyana makarichu,tasi`aware tiyananaware kamuriana nae`ikawaka ema nakasikira, wa`i apanapaneneji ta nakaparesira eta sarareana taikumunuchapa`i eta sarareana nakaye`e eta tsiparaku,kurina,sirinka,apanapaneneji nakasekairare, etapa tatuana yukukiana,epirepiana katuana.

Ta napairisira etapa naenisira naye`erepichu nakaemaatanera ta naesane, namutu tiyanana kaaemataneana, eneichuware te tenikana jima, puitisera temitiakapaipa, taichavene eta waipaichu kamurina taichavene eta naeñamira eta simenana ena ketemeana, taichavene eta naestapaikawaka eta yukukiana naereku`awaka ena tijararekara`iana yukukiana eta anichichana taechavene eta tatuana ta yukukiana,etapa te tiju eta wama`iana taichavene eta tsima, eneichuwaure ena apamuiriana achaneana tiasi`ana te awasareana najuekana naaka eta kanawaki te une. Tamutu eta juka taichawa eta nainisira kamuriwaka nave`a ena tenikara`iana te awasarechicha.

Vivejucha eta vikapasirare sarareana

Viyana vita vivejucha eta vikapasirare sarareana

Viyana vitanuka tache'uana sarareana, te vichimawapa eta tache'u majuku, tache'uana eta matana, kuparara'ana, yapana, samana etapa anana.

Vipanerechapa eta viturusiraya vikapasiraya eta sarare, nanikayare ena nuchichanaveana esupa nuyena.

Nepiyakapa eta kirikere te kachiki ani'e, etapa yuchama taichejika eta sarare, waipa tijuna, eta sarare tatupiakapa eta tsiparaku tiakipaikawapa eta ani'e kachi'e taeñatukapa eta tepenapa.

Nepiyakapa eta kirikere te kachiki ani'e, etapa yuchama taichejika eta sarare, waipa tijuna, eta sarare tatupiakapa eta tsiparaku tiakipaikawapa eta ani'e kachi'e taeñatukapa eta tepenapa. Nuka

tache'uana sarareana, te vichimawapa eta tache'u majuku, tache'u eta mata, kuparara, yapa, sama.

Vipanerechapa eta viturusiraya vikapasiraya eta sarare, nanikayare ena nuchichanaveana esupa nuyena.

Nepiyakapa eta kirikere te kachiki ani'e, etapa yuchama taichejika eta sarare, waipa tijuna, eta sarare tatupiakapa eta tsiparaku tiakipaikawapa eta ani'e kachi'e taeñatukapa eta tepenapa.

Nepiyakapa eta kirikere te kachiki ani'e, etapa yuchama taichejika eta sarare, waipa tijuna, eta sarare tatupiakapa eta tsiparaku tiakipaikawapa eta ani'e kachi'e taeñatukapa eta tepenapa.

Nepiyaka eta takirikere te mateji visereka eta mateji.

Taepanirawa eta taepiyasirawa eta viturusirayá eta sarare

Viyana vitanuka eta tache'uana eta sararechichana, yapa, mata, kuparará, asañaré etapa uku'i.

Te vima'a eta tache'u majukupana eta vinasi'aya eta viturusiraya vikapasiraya.

Tinapuka vitanuka eta yukukiana wa'isera yukuki ejereana, eta yukuki tiuri vinaka eta sitavere, kachiki, katsaniki. Vechukapa tamutu eta yukukiana takamunukeneana eta vikapasiraya eta sararechichana.

Vechukaya tiyere'iya te tache'u eta sararechichana, tasi'apa viyerekapa te tavi'aya eta viturusirayare.

Vima'aya eta yukukiana tamutu'ipuka eta takamunukeneana eta vikapiti'esiyare eta sararechichana.

Vima'apa eta apikiya eta kajakana, apikiwa eta tanarakuraki'anaya etapa apicheyeku eta epire, etapa tanaru'aya eta vikapasirareya eta sararechichana.

Eta yukuki katsaniki takaye'eya mapana wara eta taukiwaya eta yukuki jitakarekiya takaye'ya mapanaya arruwa vima'aya jarari'iya apiki mawakichichana apikiwa taji'urakiya, etana wara ata icharama viti'asiaya taye'eya eta tatsiparaku etapa eta tatupi'arakiya eta sararechicha eta tanuku'iraya te tapeku eta viturusiya eta sarare eta takapiti'esiya,vechukaya eta kachipiraki vinarurakiya taye'e te tajirumane eta yukuki katsaniki.

Vepanawapa vepiyaka eta viturusirareya eta sararechichana, tinapuka vinakapa eta yukuki katsaniki te tache'u eta sararechichana wa'itsera viakatayaku'aima'i eta tache'u eta sarare'ana, taicha eta taji'ukaiya'i eta vepu'a.

Vinakapa eta tanarakuraki'ana,vinakawa eta kajakana vinaru'akapa eta yukuki, vitiakapa eta tayuchama pasa wa'i takajuchuaka eta sarare te tanaru.

Vima'apa eta vitavira'i eta taepirasirawa eta juka vematane'i vinarakuapa vinakapa te kajakana etapa te taji'urakiana, vima'apa eta tauriwaraya'i vichapa eta taima'iya'i vinakapa te taetsiparaku.

Api'e vima'a'i eta tauriwaya eta vematane eta taka'e eta vitavira eta taka'epiyare eta juka, puiti vikuchapaya mapana yati tapaenumawa vinakakuaya.

Te apana te sache vima'apanapa eta titupawaipa'i etana mata, tevima'apa eta taekipaisirawa'ipa'i eta ani'e yukuki nunaraku'apa vima'apa eta taiturewa'i eta etana mata, nuchumukapa eta vikaparaki mapana sache, viyanapa te peti vinikapa eta matachicha.

Eta taka'e eta vikapasira eta sararechichana

Eta takirikire taye'e tapakapa eta sararechicha eta mata eta pukayapa tamutuchucha na tevitiakana sararechichana.

Ema makaye'e eta matariki te apana sache mayanapa te yatikara'i timairika eta maye'e matariki arari'i, wa'ipuka sarare te maye'e matariki, te jarai'puka manaraku'apa mave'apa eta sarare mata, yapapuka mave'apa tiamapa te mapena pasa suka cheruji esu meme yuwaleka jte tiuripa eta cheruji mataji, yapaji, nakurujikawanapa te mesa manikapa ema tata chikuara esupa meme yuwaleka enapa na chichanaveana.

Te satuaenapa tejanaerekanapa.

Eta chucha tamutupa shantu titawapa, eta maeche jiriruwa ema inasiu".

Te viwara'a vikaikutira eta viye'erepi viti majarana, esenana ajairana tawara'a vimati tavia puka eta viasine'i, etapa eta visinekene'i, taja'ai eta vechejisiakene, ta awasare wa'i takarichu

tauchupaikaini te juka apake'e, wa'i nawara nakuchuku'a taka'e te mitiakapaipa eta taurinakene eta viye'erepi, vimatiekeneawa te viasine.

Puiti narari'isera ena apamuriana wa'i nakaikutiara eta echejiriruwa na 'apapikapaipa eta timatikareana, viye'erepiana, vitisera viimtikenea taichararakawa'i te viawapairu taicha viti achaneana tatiari'i eta vianapiruana eta echejirirukawana, viachukarapiana jarari'iware eta tikaijare tiserepairikana, ajumerukana eta timecha'avi eta vichawakeneana te awasareana timituka'avipaipa jakani vejekapirawana.

CONCLUSIONES

En conclusión tenemos que este trabajo se realizó en la Comunidad de Mercedes del Apere realizando diferentes entrevistas a sabios y sabias de la comunidad pero tomando en cuenta a otras que no pertenecen a la comunidad pero que tienen conocimiento sobre el tema investigado, como resultados tenemos que hemos recopilado saberes y conocimientos en cuanto al uso de la Trampa de peso en el diario vivir de los comunarios de la comunidad y de fuera, también se nos han dado ha conocer muchos saberes y conocimientos que ya se nos estaban olvidando de tener en cuenta ya que según van desapareciendo las generaciones antiguas también desaparecen sus saberes y conocimientos que se van con los dueños hasta la tumba y se pierden por que no tenemos algo escrito, todos los saberes y conocimientos son de forma oral y por esto es que se han empezado a hacer investigaciones con el fin de recopilar los datos aun existentes en los abuelos que aun viven para que sean conocidos por las nuevas generaciones.

TAIJAREANA ETA SARAREANA SIMENAKURUANA

Moye Matene Delsi

Kichareana

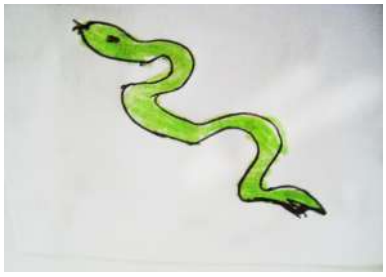

Eta pachepare timikataka'avi te takaseka eta severi.

Eta churu tiupi taviuka ta takasekara'iana.

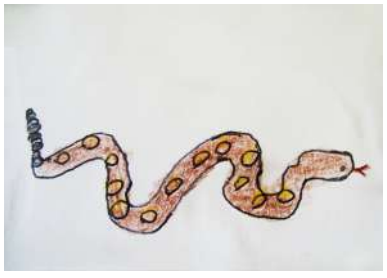

Eta wareke etapa eparipi tavi'a te wama'iana, te simena anúke'epa'i

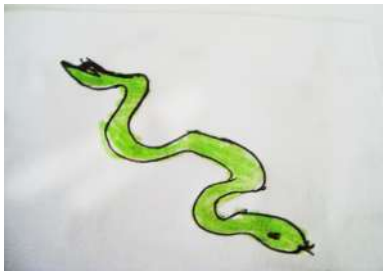

Eta apari ta taima"i vere, tikisa tanika ta sarareana enapa na achaneana

Eñi ajaira tiyana te simena pairirika ñikainuna ta kichare tikaye'e ta venenu

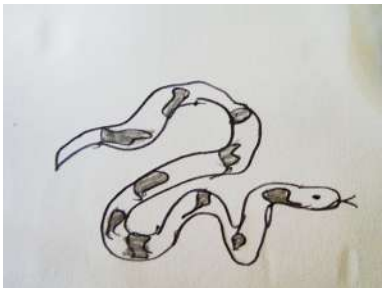

Eta wakapi kichare eta taima'i tikisa muraka ta tavenenura.

Taiñepa'i apake'e

Eta mápasi ta taima'i yakaka, tikisawa anichichaichu taepiyaka titiveama.' Tave'a te akutenama taepiyaruya titive.

Eta machavesi tiara te tianuku'apa eta tikiwa tatanika ta tanikayare.

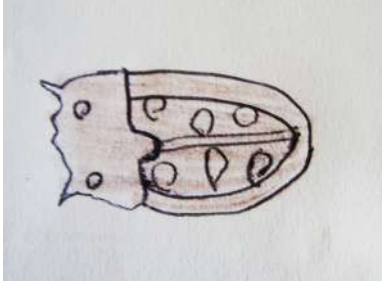

Eta chapema siti taurika te tave'a te sárareana tiavi'ana te simena.

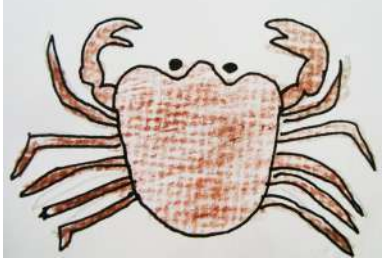

Eta sase eta taima'i titsi tikaye'eware venenu.

Eta sapachacha maveraraji ta taima'iana tiurujikawana, tachuchuka eta flure.

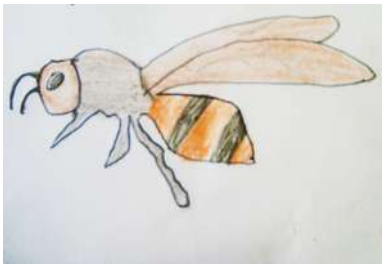

Eta chu'e tetavikawa ta tasirujiwa tapururujika eta vinikakeneana te vipenana.

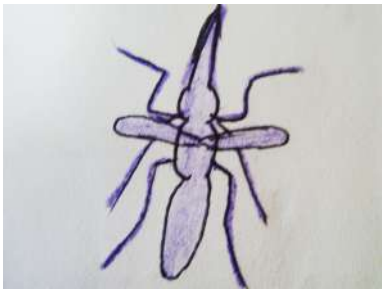

Eta chupiana tinikara'iana winarajiana te unemu'u mavera eta chupiana.

Mapasi jane.

Ta mapasiana Tepiyakana eta titiveawa taeresa.

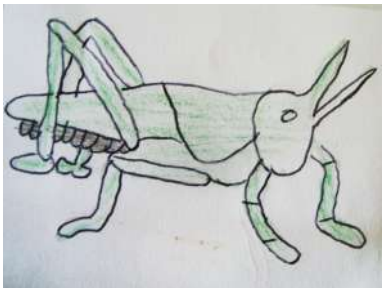

Ta tsakara tetereka eneichuware siruji nikara'i.

Taijare eta sarareana simenakuru'ana

Eta juka nematane nepiyaka'i naye'eya ena nimitureana ena napaenirawa tisiapana enapa ena naye'eya ena nimitureana taicha naimati eta taijareana tamutu enechuwa najuchaya eta taijare eta sarareana te vechejiriruwa viti inasianuana.

Participantes

1. Aguirre Moy Eloisa
2. Alvarez Chimo Luisa
3. Apace Matareco Aracely
4. Arias Noza José
5. Coseruna Mayuco Daniel
6. Cusere Peña Daidy
7. Cusere Peña Estanislao
8. Durán Maija Redentor
9. Flores Caiti Edgar
10. Guayacuma Rojas Ancelmo
11. Hinojosa Malue Pascual
12. Inchu Tube Marcial
13. Jare Caity María Cristina
14. Jare Coacachi Daniel
15. Macabapi Ynchu Ygnacio
16. Moye Matene Delsi
17. Muiba Semo Eduardo
18. Muñuni Cueva Juana
19. Nuni Caiti Eladio
20. Nuni Uche Wilson
21. Oliva Antelo Nercy
22. Oporto Daza Meri Melina
23. Paz Cholima Consuelo Del Rosario
24. Sucubono Balcazar Celsa
25. Yaca Noza Lucía
26. Yonima Herrera Ana
27. Yuco Apace Ignacio
28. Yuco Jare Antonia

Docentes

1. Pedro Sucubono Balcazar
2. Mariano Matenez Maija
3. Sara Cruz Ramos
4. Evangelio Muñoz Cardozo
5. Eulogio Ibañez Noza
6. Ruben Valverde Mercado
7. Lucio Arambel Espinoza

Coordinadora

Delia Gutierrez Villca